जोरायल गाउँपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

२०८१/८२-२०८५/८६

जोरायल गाउँपालिका

रावतकट्टे, डोटी

जोरायल गाउँपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

(२०८१/८२-२०८५/८६)

जोरायल गाउँपालिका

रावतकट्टे, डोटी

२०८१

सर्वाधिकार © जोरायल गाउँपालिका, डोटी

योजनाको नामः स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना २०८१/८२-२०८५/८६

तयार गरिएको वर्षः २०८१

तयार गर्नेः जोरायल गाउँपालिका

आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगः Asian Disaster Preparedness Center (ADPC)
Youth Alliance for Environment (YAE)

जोरायल गाउँपालिका

(Jorayal Rural Municipality)

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

(Office of The Rural Municipal Executive)

रावतकट्टे, डोटी
Rawatkatte, Doti
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

प.सं. २०८१/०८२
च.नं. १०५

धन्यवाद ज्ञापन

जलवायु परिवर्तनको असर नेपाल जस्तो हिमाली र विकास उन्नमुख देशमा उच्च रहेको छ । जलवायुजन्य प्रकोपहरूले लगभग सबै क्षेत्रमा असर गरिरहेको छ। कृषि, खाद्य सुरक्षा, जीविकोपार्जन, जलस्रोत तथा ऊर्जा, वन तथा जैविक विविधता, जनस्वास्थ्य, पूर्वाधार तथा विकास, क्षमता विकास र लैङ्गीक समानता एवं सामाजिक समावेशीकरण क्षेत्र बढी प्रभावित भएका छन्। यस जोरायल गाउँपालिका विशेष गरी बाढी, खडेरी, पहिरो, आगलागी, हावाहुरी, असिना, महामारी, जस्ता बहुप्रकोपको जोखिममा रहेको छ। पछिल्लो दशकमा जलवायु परिवर्तनको प्रभावले अत्यधिक बेमौसमि वर्षातका कारण बाढी तथा पहिरोका घटनाहरु बढेर धेरै ठाउँहरूमा भौतिक पूर्वाधार तथा धनजनको क्षति भैरहेको छ।

यसै सन्दर्भमा जोरायल गाउँपालिकामा सञ्चालन हुने विकासका कार्यक्रमहरूलाई जलवायु परिवर्तन मैत्री गर्ने उद्धेश्यका साथ अनुकूलनका कृयाकलापहरुको लागत सहितको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण गरिएको छ। यस कार्ययोजनामा रहेका जलवायु अनुकूलन क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनबाट जोखिममा रहेका तथा संकटासन्न व्यक्ति, घरधुरी, समूह र समुदायको अनुकूलन क्षमतामा बढोत्तरी हुनेछ भन्ने विश्वासका साथ यसको कार्यान्वयनको प्रतिबद्धता जाहेर गर्दछु। यस कार्ययोजना सहभागीतामूलक विधिबाट तयार गरिएको हुनाले पक्कै पनि यसको कार्यान्वयन सफल हुने विश्वास व्यक्त गर्दछु र कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि आवस्यक पर्ने श्रोत साधनको सहयोगका लागि संघीय, प्रादेशिक सरकार तथा विभिन्न संघ संस्थाहरुलाई सहयोगको लागि आवहान पनि गर्न चाहन्छु ।

यस कार्ययोजनाको निर्माणमा सहजीकरण गर्ने युथ एलाइन्स फर इन्भारोमेन्ट (Youth Alliance for Environment) र एसियन डिजास्टर प्रिपेर्डनेस सेन्टर (Asian Disaster Preparedness Centre) तथा संलग्न गाउँपालिका उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्षहरु, वडा सदस्यहरू, कार्यपालिका सदस्यहरू, कर्मचारी तथा स्थानीय व्यक्तिहरूलाई धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहान्छु।

....

दुर्गादत्त ओझा

गाउँपालिका अध्यक्ष

जोरायल गाउँपालिका
(Jorayal Rural Municipality)
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
(Office of The Rural Municipal Executive)

रावतकट्टे, डोटी
Rawatkatte, Doti
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

प.सं. २०८१/०८२
च.नं. १०६

धन्यवाद ज्ञापन

तीव्र औद्योगिक विकास, अव्यवस्थित सहरीकरण, जीवांश इन्धनको अत्यधिक प्रयोग, विषाक्त ग्याँस तथा रासायनिक पदार्थको उत्पादन, वन विनाश आदि जस्ता मानवजन्य क्रियाकलापले उत्पन्न हरितगृह ग्याँसले विश्वव्यापी उष्णीकरण भइरहेको छ । यसको परिणाम स्वरूप जलवायुमा परिवर्तन भएको विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अध्ययन अनुसन्धानबाट पुष्टि भइसकेको छ । जलवायु परिवर्तनको असर स्थानीय स्तरमा पनि प्रत्यक्ष रुपमा देखिन थालिसकेको छ । तसर्थ परिवर्तित जलवायुले निम्त्याएको असरहरुसँग जुध्न अनुकूलनका उपायहरु अपनाउन जरुरी छ ।

नेपालमा प्रत्येक वर्ष अनियमित वर्षा, बाढी, पहिरो, खडेरी, हुरीबतास, असिना, शितलहर आदि जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपहरु देखा पर्ने गरेका छन् । यस्ता प्रकोपहरुले गरिब तथा विपन्न वर्गको जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा प्रत्यक्ष असर पार्दछ । यस्ता असरबाट डोटी जिल्लाको यस जोरायल गाँउपालिका पनि अछुतो रहेको छैन । यहाँका समुदायहरुले यिनै प्रकोपहरुको नकारात्मक असरहरु महशुस गरिरहेका छन् । यसै सन्दर्भमा जोरायल गाँउपालिकाका स्थानीय समुदायसँग प्रत्यक्ष अन्तरकृया गरी जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतना अभिवृद्धि गर्दै सङ्कटासन्न क्षेत्र र समुदाय पहिचान गरिएको छ । यसका साथै जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरुलाई विभिन्न विधिहरु प्रयोग गरी स्थानीय अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान तथा प्राथमिकिकरण गरि आगामी ५ वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

यस गाँउपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण प्रकृयालाई सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न स्थानीय सरोकारवालाहरु, विभिन्न निकायका प्रतिनिधिहरु तथा अन्य संघसंस्थाहरुको प्रत्यक्ष सहभागिताको लागि धन्यवाद दिन चाहन्छु । लापामा बनेका योजनाहरुको पारदर्शिता सहित कार्यान्वयन गर्नको लागि सरोकारवाला निकायहरुसँग समन्वय तथा सहकार्यको लागि जोरायल गाँउपालिका सदा तत्पर रहने छ । यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सरोकारवाला तथा सम्बन्धित निकायहरुमा सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा राख्दछु ।

साथै सहजीकरण गर्ने युथएलाइन्स फर इन्भारोमेन्ट (Youth Alliance for Environment) र एसियन डिजास्टर प्रिपेर्डनेस सेन्टर (Asian Disaster Preparedness Centre) लाई विशेष आभार प्रकट गर्दछु। धन्यवाद ।

....

जमुना कुमारी बोहरा (रोकाया)

गाउँपालिका उपाध्यक्ष
जमुना कुमारी बोहरा
उपाध्यक्ष

जोरायल गाउँपालिका
(Jorayal Rural Municipality)
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
(Office of The Rural Municipal Executive)

रावतकट्टे, डोटी
Rawatkatte, Doti
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

प.सं. २०८१/०८२
च.नं. १०४

धन्यवाद ज्ञापन

जलवायु परिवर्तनलाई राष्ट्रिय योजना प्रक्रियामा समाहित गर्न नेपालले नयाँ जलवायु परिवर्तन नीति २०७६ लाई व्यापक नीतिगत औजारका रुपमा अघि सारेको छ। नेपाल सरकारले जलवायु संवेदनशीलता कम गर्न मध्यम र दीर्घकालीन अनुकूलन आवश्यकताहरूलाई सम्बोधन गर्न जलवायु परिवर्तन नीति २०७६, वातावरण संरक्षण ऐन २०७६, परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना (Revised LAPA Framework) २०७६ पारीत गरी कार्यान्वयन भइरहेको छ।

जलवायु परिवर्तनको प्रकोपको असर तथा विपदवाट विपन्न, महिला तथा बालबालिका, वृद्धवृद्धा तथा फरक क्षमता भएका समुदायहरु बढी प्रभावित हुने विभिन्न अध्ययनहरुले देखाएको छ। जलवायु परिवर्तनको कारण बाढी, पहिरो, खडेरी, हावाहुरी, असिना, चटयाङ्, कृषिमा रोगकिरा र मिचाह प्रजाती जस्ता प्रकोपहरुले स्थानीय स्तरमा प्रत्यक्ष रुपमा असर पारेको महसुस गरिएको छ। यस जोरायल गाउँपालिका जलवायु परिवर्तनको असरको आधारमा अति उच्च सङ्कटासन्नतामा रहेको छ। जलवायु परिवर्तनले विभिन्न क्षेत्रमा पारेको असरहरुसँग सामना गर्न सक्ने क्षमताको अभिवृद्धि गर्न यस पालिकाको स्थानीय अुनकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ। गाउँपालिकाको संकटासन्नता, सम्मुखता र अनुकूलन क्षमताको विश्लेषणको आधारमा जोखिम मूल्याङ्कन गरिएको छ । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाले निर्दिष्ट गरेका विधि, प्रक्रिया र चरणहरुलाई अवलम्वन गरी बहुसरोकारवाला निकायहरु गाउँपालिका पदाधिकारी, जनप्रतिनिधिहरु, विषयगत कार्यालयहरुको प्रतिनिधि, जलवायु परिवर्तन क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाहरु, महिला तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सक्रिय सहभागीतामा वडा स्तरवाट पहिचान भएको प्रकोप तथा अनुकुलनका प्रयासहरुलाई समेत समावेश गरी यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको चरणमा नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ र आउने समस्याहरूलाई समयसापेक्ष उपायहरूबाट निराकरण गर्दै व्यवस्थित गरिनेछ। यस कार्ययोजनाको कार्यान्वयनबाट यस गाउँपालिकाका स्थानीय समुदाय, विशेषत विपन्न, महिला तथा बालबालिका, वृद्धवृद्धा तथा फरक क्षमता भएका समुदायहरुको जलवायु परिवर्तनले विभिन्न क्षेत्रमा पारेको असरहरुसँग सामना गर्न सक्ने क्षमताको अभिवृद्धि हुने विश्वास गर्दछु ।यस कार्ययोजना निर्माणमा संलग्न बहुसरोकारवाला निकायहरु गाउँपालिका, जनप्रतिनिधिहरु, विषयगत कार्यालयहरुको प्रतिनिधि, स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाहरुको प्रतिनिधि, साथै सहजीकरण गर्ने युथ एलाइन्स फर इन्भारोमेन्ट (Youth Alliance for Environment) र एसियन डिजास्टर प्रिपेर्डनेस सेन्टर (Asian Disaster Preparedness Centre) लाई धन्यवाद प्रकट गर्दछु।

गणेश दत्त भट्ट
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

गणेश दत्त भट्ट
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विषय सूची

विषय सूची..vi
तालिकाहरुको सूची ix
चित्रहरुको सूची..x
संक्षिप्त शब्दहरुको सुची...xi
स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाको सारांश.. xii
परिच्छेद १ः योजनाको औचित्य, मान्यता तथा तयारीको समग्र प्रक्रिया..............................१
१.१ योजनाको औचित्य १
१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाको मान्यता एवं निर्देशक सिद्धान्तहरु ३
१.३ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापन बीच अन्तरसम्बन्ध.........४
१.४ अनुकूलन कार्ययोजनाको तयारीको समग्र प्रक्रिया..५
१.५ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको विधि र प्रक्रिया..६
१.५.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि..............................७
१.५.२ संकटासन्नता, जोखिम विश्लेषण तथा वस्तुगत विवरणको तयारी........................८
१.५.३ प्रकोप पहिचान तथा प्रकोपको प्राथमिकिकरण..८
परिच्छेद २ः जोरायल गाउँपालिकाको परिचय ९
२.१ अवस्थिति ९
२.२ सामाजिक अवस्था... १०
२.३ मानवीय अवस्था.. १०
२.४ आर्थिक क्रियाकलापहरुको अवस्था.. ११
२.५ शैक्षिक अवस्था... १२
२.६ इन्धन तथा उर्जाको अवस्था १२
२.७ खानेपानी तथा सरसफाईको अवस्था.. १२
२.८ प्राकृतिक श्रोतको अवस्था १३
२.८.१ वन सम्बन्धी विवरण... १३

२.८.२ जलस्रोत विवरण १४

२.८.३ भू-उपयोग विवरण १५

२.९ भौतिक पूर्वाधारको अवस्था १६

२.१० लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था १७

२.११ संघसंस्थाहरुको अवस्था १७

२.१२ गाउँपालिकामा सुशासनको अवस्था १९

२.१३ मौसम तथा जलवायुको अवस्था २०

परिच्छेद ३: जलवायु परिवर्तन तथा प्रकोपको अवस्था २४

३.१ तापक्रम तथा वर्षाको तथ्यांकहरुको विश्लेषण २४

३.२ जोरायल गाउँपालिकामा घटेका जलवायुजन्य प्रकोपको पहिचान २५

३.३ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा २७

३.४ गाउँपालिकाको प्रकोप स्तरीकरण २७

३.५ प्रकोप तथा मौसमी पात्रो २९

३.६ बाली पात्रो ३१

३.७ सामाजिक स्रोत तथा संकटासन्नता नक्सांकन ३२

३.८ जोखिमको रुपरेखा ३३

३.९ प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण ३६

३.१० संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान ४०

३.११ वडा संकटासन्नता स्तर निर्धारण, वडाभित्रको जोखिम बस्तीहरुको पहिचान तथा वडा जोखिम स्तरीकरण ४१

३.१२ पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासंन्नता चित्रण तथा विश्लेषण ४३

परिच्छेद ४: विषयगत क्षेत्र तथा जीविकोपार्जनका स्रोतमा पारेको प्रभाव, अनुकूलन कार्यहरुको विश्लेषण ४७

४.१ विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव ४७

४.२ जीविकोपार्जनका स्रोतहरू माथिको प्रभाव विश्लेषण ५१

४.३.२ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन कार्यहरुको पहिचान ५३

४.३.३ अनुकूलन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण ५६

परिच्छेद ५: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना ६३

परिच्छेद ६: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण मुलप्रवाहिकरण...... ८६

६.१ आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण.............................. ८६

६.२ स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण ८७

परिच्छेद ७: अनुकूलन कार्यहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना ८९

७.१ योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको समायोजन ८९

७.२ अनुकूलन कार्यहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन.. ८९

७.३ अनुकूलन योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना... ९०

अनुसूचीहरु.. ९३

अनुसूची १: प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा ९३

अनुसूची २: वडा अनुसार स्रोत तथा क्षमता विश्लेषण... १०१

अनुसूची ३: योजना तयारी गोष्ठीमा उपस्थितिहरू... १०५

सन्दर्भ समगीहरु.. ११५

तालिकाहरुको सूची

तालिका १: जोरायल गाउँपालिकाको संक्षिप्त विवरण र अनुकूलन योजनाको सारांश............ xiii
तालिका २: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको विषयगत क्षेत्रमा वार्षिक अनुमानित बजेट....... xiv
तालिका ३: डोटी जिल्लाको विषयगत क्षेत्रको संकटासन्नता...२
तालिका ४: जोरायल गाउँपालिकाको वडागत जनसंख्या विवरण.................................... १०
तालिका ५: क्षेत्रगत आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न दस वर्ष भन्दा माथिको जनसंख्या (%).. ११
तालिका ६: खानेपानीको अवस्था १३
तालिका ७: जोरायल गाउँपालिकामा रहेका वनहरुको विवरण....................................... १३
तालिका ८: वडा अनुसार जलस्रोतको विवरण... १४
तालिका ९: जोरायल गाउँपालिकाको भू-उपयोग विवरण... १५
तालिका १०: पालिकामा कार्यरत संघसंस्था तथा तिनीहरुले प्रदान गर्ने सेवा..................... १७
तालिका ११: पालिकाको सुशासनको अवस्था.. २०
तालिका १२ :RCP४.५ र RCP८.५ अनुसार विभिन्न अवधिको ऐतिहासिक र अनुमानित वार्षिक औसत अधिकतम तथा न्युनतम तापक्रम २४
तालिका १३ :RCP ४.५ र RCP ८.५ अनुसार ऐतिहासिक र अनुमानित वार्षिक २५
तालिका १४: वडाको प्रकोप तथा प्रकोपले निम्त्याएको समस्या र कारक....................... २६
तालिका १५: प्रकोपको जोडागत स्तरीकरण (गाउँपालिका स्तरीय) २८
तालिका १६: वडागत मुख्य पाँच प्रकोपहरुको प्राथमिकीकरण २८
तालिका १७: प्रकोप तथा मौसमी पात्रो २९
तालिका १८: बाली पात्रो.. ३१
तालिका १९: जोरायल गाउँपालिकाको जोखिमको रुपरेखा : ३३
तालिका २०: प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण ३६
तालिका २१: प्रकोपको संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान...................................... ४०
तालिका २२ :जोरायल गाउँपालिकाको बाढी, पहिरो तथा अन्य प्रकोप जोखिम बस्तिहरु..... ४२
तालिका २३: जोखिमको आधारमा वडा प्राथमिकीकरण.. ४३
तालिका २४: वनजङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण ४४
तालिका २५: पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको तुलनात्मक जोखिम विश्लेषण......................... ४५
तालिका २६: विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव विश्लेषण.. ४७
तालिका २७: जीविकोपार्जनका स्रोतहरूको अवस्था तथा प्रभाव विश्लेषण.......................... ५१

तालिका २८: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन कार्यहरुको पहिचान ५४
तालिका २९: अनुकूलनको उपायहरू र प्राथमिकीकरण...... ५७
तालिका ३०: योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समयमा समायोजन गर्नुपर्ने...... ८८
तालिका ३१: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना ९१
तालिका ३२: अनुकूलन क्रियाकलापको अनुगमन ढाँचा ९२
तालिका ३३: अनुकूलन क्रियाकलापको मूल्याङ्कन ढाँचा...... ९२

चित्रहरुको सूची

चित्र १: जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन बीच अन्तर्सम्बन्ध...... ५
चित्र २: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना खाकाको तयारीको समग्र प्रक्रिया...... ६
चित्र ३: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना विधि तथा प्रक्रिया...... ७
चित्र ४: पालिका भित्र रहेको नदीकोखोलाको विवरण/ १५
चित्र ५ पालिकाको भूउपयोग :नक्सा...... १६
चित्र ६: पालिकाको स्रोत नक्सा २३
चित्र ७: पालिकाको पहिरो तथा बाढी जोखिम नक्सा...... ३२
चित्र ८: पालिकाको आगोलागी तथा खडेरी जोखिम नक्सा...... ३३

संक्षिप्त शब्दहरुको सुची

संक्षेपिकरण	अंग्रेजी पुरा रुप	नेपाली पुरा रुप
°	Degree	डिग्री
'	Minute	मिनेट
''	Second	सेकेन्ड
%	Percentage	प्रतिशत
℃	Degree Celsius	डिग्री सेल्सियस
CSDs	Climate Sensitive Diseases	जलवायु संवेदनशील रोगहरु
ECD	Early Childhood Development	बाल विकास केन्द्र
GESI	Gender and Social Inclusion	लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण
H-NAP	Health National Adaptation Plan	स्वास्थ्य राष्ट्रिय अनुकूलन योजना
ICE	Information, Communication and Education	सूचना, संचार तथा शिक्षा
MoFE	Ministry of Forests and Environment	वन तथा वातावरण मन्त्रालय
MoHP	Ministry of Health and Population	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय
VBDs	Vector Borne Diseases	किराबाट संक्रमण फैलने रोगहरु
आ.वि.	Basic School	आधारभूत विद्यालय
एच.ए.	Health Assistant	स्वास्थ्य सहायक
एल.पी.जी.	Liquid Petroleum Gas	सिलिन्डर ग्याँस
क.व.	Leasehold Forest	कवुलियत वन
गा.वि.स.	Village Development Committee	गाउँ विकास समिति
सी.एम.ए.	Certified Medical Assistants	
जे.टि.ए.	Junior Technical Assistant	कृषि/ प्राविधिक
ने.रु.	Nepali Rupees	नेपाली रुपैया
मि.मि.	Millimeter	मिलिमिटर
पी.पी.आर.	Peste des Petits Ruminants	भेडा बाख्रामा लाग्ने महामारी रोग
मा.वि.	Secondary School	माध्यमिक विद्यालय
सा.व.	Community Forest	सामुदायिक वन

स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाको सारांश

स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई सम्बोधन गर्नको लागि स्थानीय अनुकूलन कार्य योजना(LAPA) को तर्जुमा गरिएको छ। जलवायु परिवर्तनले विशेषगरी नेपालजस्ता विकासोन्मुख देशहरूमा जोखिममा रहेका समुदायका लागि महत्वपूर्ण चुनौती र जोखिमहरू खडा गरेको छ। यी समुदायहरूले, प्रायः सीमान्तकृत र आर्थिक रूपमा विपन्न, जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावहरू, जस्तै चरम मौसमी घटनाहरू, पानीको अभाव, कृषि ढाँचामा परिवर्तनहरू, र प्राकृतिक प्रकोपहरूको बढ्दो आवृत्तिको कारण उच्च जोखिमहरूको सामना गर्नुपरेको छ। यी चुनौतीहरूको गम्भीरतालाई स्वीकार गर्दै नेपाल जलवायु परिवर्तन अनुकूलन प्रयासमा सक्रिय रूपमा संलग्न भएको छ। देशले हिमनदी पग्लने, अनियमित वर्षाको ढाँचा, र कृषि मौसम परिवर्तन लगायत जलवायु परिवर्तनको प्रभाव प्रत्यक्ष रूपमा भोगेको छ। नेपाल सरकारले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई सम्बोधन गर्न र दिगो विकासलाई प्रवर्द्धन गर्न सक्रिय कदम चालेको छ।

यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको निर्माण सहभागितामूलक र समावेशी दृष्टिकोणको सिद्धान्तमा आधारित छ। यसले स्थानीय समुदाय, नागरिक समाज सँगठनहरू र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरू, कमजोरीहरू, र प्रत्येक इलाकाको लागि विशेष अनुकूलन आवश्यकताहरू पहिचान गर्न जोड दिन्छ।

यसबाहेक, यस कार्ययोजना जलवायु परिवर्तन अनुकूलनसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय नीतिहरू र ढाँचाहरूसँग सम्बद्ध छ, जसले देशको राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (NAPA) लाई ध्यानमा राखी राष्ट्रिय स्तरमा प्राथमिकताका अनुकूलन कार्यहरू पहिचान गर्दछ र राष्ट्रिय अनुकूलन कार्ययोजनामा निहित भई स्थानीय स्तरमा कार्यान्वयन गरिने अनुकूलन रणनीति, उपाय र कार्यहरूलाई थप परिष्कृत गर्न मद्दत पुऱ्याउदछ। यस कार्ययोजना निर्माणको क्रममा व्यापक अनुसन्धान, तथ्याङ्क सङ्कलन, जोखिम मूल्याङ्कन, सरोकारवाला परामर्श, स्थानीय ज्ञान र विशेषज्ञताको समग्रता समावेश गरिएको छ। यस कार्ययोजनाले लक्षित अनुकूलन कार्य गर्दछ जसले समुदायहरूको उत्थानशीलता र अनुकूलन क्षमतालाई बढाउदै लगी जलवायु परिवर्तनको सामनामा दिगो विकासको सुनिश्चित गर्दछ।

समग्रमा, यस नगरपालिकामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको निर्माणबाट संकटासन्न समुदायको संरक्षण र सशक्तिकरण, जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई सम्बोधन गर्न र स्थानीय स्तरमा दिगो विकासलाई प्रोहत्साहन गर्ने अनिवार्यता कायम गर्नेछ। यसले एक समावेशी र सन्दर्भ विशिष्ट-दृष्टिकोणलाई मुर्तरुप दिन्छ जसले जलवायू उत्थानशिल समाज निर्माणमा स्थानीय अनुकूलन उपायहरूको महत्वलाई मान्यता दिएको छ जसको सारांश तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १ः जोरायल गाउँपालिकाको संक्षिप्त विवरण र अनुकूलन योजनाको सारांश

गाउँपालिकाको परिचय			
गाउँपालिका	जोरायल	वडा संख्या	६
चारकिल्ला			
पुर्वः	बडीकेदार गाउँपालिका	पश्चिमः	डडेल्धुरा जिल्ला
उत्तरः	शिखर गाउँपालिका र डडेल्धुरा जिल्ला	दक्षिणः	कैलाली जिल्ला
पालिकाको क्षेत्रफल	४१९.०८ वर्ग कि.मि.	घरधुरी संख्या	४३२०
पालिकाको जनसंख्या	महिला	पुरुष	जम्मा
	१०,०७०	९,७१८	१९,७८८
जातजातिको विवरणः	क्षेत्री, विश्वकर्मा, मगर, ब्राह्मणपहाड-, परियार, ठकुरी, गुरूङ, मिजार, बादी, सन्यासीदसनामी/		
मुख्य पेशाहरुः	व्यवसाय, कृषि, पशुपालन, ज्याला मजदुरी		

जलवायुको अवस्था	उष्णप्रदेशीय
जलवायु परिवर्तनको प्रभाव	जोरायल गाउँपालिका
मुख्य जोखिमप्रकोप/	खडेरी, रोगकिराको प्रकोप, आगोलागी/डढेलो, असिना, बाढी, हावाहुरी, पहिरो, वाढि
जोखिम वडा	कमः ३, ५
	मध्यमः १,६
	अति उच्चः २, ४
कार्ययोजनाको परिकल्पना	सिंचाइ कुलो निर्माण, स्तरोन्नती एवं लिफ्ट सिंचाइको व्यवस्थापनले खडेरीयुक्त क्षेत्रमा सिंचाइ सुविधामा बढोत्तरी भई कृषि उत्पादकत्वमा बृद्धि हुनेछ।
	नियमित रुपमा माटो परीक्षण गरी माटो सुहाँउदो कृषि खेती भएको हुनेछ

	कृषि तथा पशुसेवामा नश्ल सुधार पशु एवं उन्नत जातको वीउवीजनको प्रवर्धनबाट खाद्य सुरक्षा कायम भएको हुनेछ।
	दिगो वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट वन डढेलोमा कमी हुनेछ र वन्यजन्तु आक्रमणको कारण वाली नाशमा कमी आउनेछ।
	बाढी तथा पहिरो नियन्त्रणका कार्यक्रम र वृक्षारोपणबाट भू क्षय तथा—नदी कटानमा कमी भएको हुने
	प्रभावकारी अनुकूलनका कार्यहरू सञ्चालन भई मानिसहरूको दैनिक जीविकोपार्जनको अवस्था सुदृढ हुनेछ।
	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतनात्मक कार्यक्रमबाट विद्यार्थी, परिवार हुदै समाजमा जलवायु परिवर्तनका असरहरू सँग अनुकूलित हुने र क्षति न्यूनिकरण गर्ने क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ।
	पानीका मुहान संरक्षण र खानेपानीको संरचना निर्माणले खानेपानीको सुविधाबाट बन्चित भएको स्थानमा खानेपानीको पहुँच हुनेछ।
कार्ययोजनाको प्राथमिकतामा परेका मुख्य अनुकूलनका कार्यहरू	- बाढी पहिरो नियन्त्रण
	- सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिमहरू
	- वन व्यवस्थापनका क्रियाकलाप
	- वाली तथा पशु बीमा
	- सिंचाइ कुलो निर्माण, खानेपानी संरचना निर्माण एवं संरक्षण पोखरी निर्माण
	- पानीको मुहान संरक्षण
	- नियमित माटो परीक्षण
कार्ययोजनाको अवधि	आ .ब. २०८१/ ८२ देखि २०८५/ ८६ सम्म

तालिका २: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको विषयगत क्षेत्रमा वार्षिक अनुमानित बजेट

विषयगत क्षेत्र	अनुमानित बजेट (हजारमा)					
	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	कुल जम्मा
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	२९३८५	२९९५५	२९६५०	२५४३०	३१५००	१४५९२०

वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण	४२४५	४०२०	४६७०	४८७०	४१२०	२१९२५
जलस्रोत तथा उर्जा	१८००	२०००	२१००	२२५०	२८००	१०९५०
स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई	१२६५०	११३००	१४६५०	१२०००	१२३००	६२९००
स्थानीय ग्रामीण बस्ती	५९५०	९२००	५९५०	६९००	६०००	३४०००
जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन	९५५०	९७००	१२२००	८७००	९७००	४९८५०
उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	३६००	३६००	२०००	२५००	२५००	१४२००
पर्यटन, प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा	०	४००	४००	७००	१०००	२५००
लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	१२००	१६००	१६००	२४००	१४००	८२००
जलवायु परिवर्तन सचेतना, क्षमता अभिवृद्धि	१७७५	१९७५	११७५	१६२५	१३२५	७८७५
जम्मा	७०१५५	७३७५०	७४३९५	६७३७५	७२६४५	३५८३२०

योजना कार्यान्वयन गर्ने दौरानमा बाह्य संस्थाहरूबाट प्राविधिक सहयोगको आवश्यक पर्ने भएकोले स्थानीय मानिसहरूको क्षमता विश्लेषण गरिनुको साथै सम्भावित सेवा प्रदायक संस्थाहरूको पहिचान तथा उनीहरूले प्रदान गर्ने सेवाको विश्लेषण गरिएको छ। यहाँ उल्लेखित बाहेकका अरू सहयोगी संस्थाहरूको खोजी तथा आवश्यक समन्वय नगरपालिकाको पहलमा हुने विश्वास लिइएको छ। यसले कुन योजनाको कार्यान्वयन गर्दा कुन संस्थाको सहयोग आवश्यक हुन्छ र कसरी लिन सकिन्छ भन्ने पूर्वतयारी गर्न सहज गराउने विश्वास गरिएको छ। यो कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि कूल नेरू ३५,८३,२०,०००.०० (अक्षेरुपी पैतिस करोड तिरासी लाख बिस हजार मात्र) का योजनाहरू तयार गरिएको छ।

योजना कार्यान्वयनका सहयोगि संस्था

जोरायल गाउँपालिका र विषयगत शाखाहरु, वडा कार्यालय, जिल्ला समन्वय समिति, डिभिजन वन कार्यालय तथा सब डिभिजन वन कार्यालय, भू तथा जलाधार संरक्षण कार्यालय, सिंचाइ सिभिजन, सडक डिभिजन, खानेपानी डिभिजन, जिल्ला प्रशासन तथा प्रहरी कार्यालयहरु, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु, सहकारी संस्थाहरु, कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश तथा संघीय सरकार, जिल्लामा

क्रियाशिल सम्वन्धित दातृ निकाय तथा गैह्र सरकारी संस्थाहरु सँगको सहयोगमा यि योजना कार्यान्वयन गरिने छ।

अनुकूलन कार्ययोजनाको मुलप्रवाहीकरण

यस अनुकूलन कार्ययोजनालाई नेपाल सरकारको स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रियाका सात चरणहरु अन्तर्गत वडास्तरीय योजना प्राथमिकरण बैठक, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जूमा समिति, एकिकृत योजना तर्जुमा प्रणालीबाट नगर कार्यपालिकाको बैठक हुदै नगरसभाको बैठकबाट अनुमोदन गरिनेछ। त्यसैगरी अन्य सम्बद्ध सरकारी तथा गैह्र सरकारी निकायहरुको वार्षिक तथा आवधिक योजनाहरुमा यस योजनालाई कार्यान्वयनको लागि समायोजन गरी मुलप्रवाहीकरण गरिने छ। उक्त कार्ययोजना समायोजन प्रकृयाबाट अनुमोदित भई नगरपालिकाको समन्वयनमा र वडा अध्यक्षको नेतृत्वमा सबै सरोकारवालाहरुबाट स्वीकार्य बहुसरोकारवाला संरचनाबाट कार्यान्वयन हुनेछ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

समुदाय तहमा क्रियाकलापहरुको, वडा तहमा प्रक्रिया र प्रगतिहरु र नगरपालिका तथा जिल्ला तहमा नतिजा तथा उपलव्धीहरुको विभिन्न वार्षिक समिक्षा, अर्धवार्षिक समिक्षा, फिल्ड अनुगमन आदिको माध्यमबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ। लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लैङ्गिक लेखापरीक्षणको प्रभावकारी कार्यान्बयन गर्ने, पालिकालाई संस्थागत हिसाबमा सम्बेदनशील बनाउने र सोहि अनुसार कार्यक्रमहरुको कार्यन्बयन गर्ने बाताबरण मिलाउने ।

परिच्छेद १: योजनाको औचित्य, मान्यता तथा तयारीको समग्र प्रक्रिया

१.१ योजनाको औचित्य

जलवायु परिवर्तन नियमित प्राकृतिक प्रक्रिया हो यद्यपि मानवजन्य क्रियाकलापहरु वन विनास, बढ्दो औद्योगिकीकरण, यातायात क्षेत्रमा खनिज इन्धनको व्यापक प्रयोग र अव्यवस्थित शहरीकरणले हरितगृह ग्याँसको चिन्ताजनक उत्सर्जनबाट जलवायु परिवर्तनमा तीव्रता आएको छ। जलवायु परिवर्तनको कारकको रुपमा मानिएको हरितगृह ग्याँसको उत्सर्जनमा नगण्य भूमिका हुँदा हुँदै पनि जर्मनवाचद्धारा प्रकाशित 'ग्लोबल क्लाइमेट रिस्क इन्डेक्स-२०२१' को १६ औ संस्करणका अनुसार सन् २०००-२०१९ को अवधीमा जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित देशको सूचीमा नेपाल दशौं नम्बरमा परेको छ (Eckstein et al., २०२१)।

जलवायु परिवर्तनले गर्दा तापक्रममा वृद्धि हुने, वर्षामा परिवर्तन हुने र समग्र पृथ्वीको प्राकृतिक सन्तुलनमा फरक पर्न थालेको महसुश हुन थालेको छ। हिमालका हिँउ पग्लने, हिमतालहरू फुट्ने, अनियमित तथा अधिक वर्षा हुने, समुन्द्री सतह बढ्ने, बाढी, पहिरोको जोखिम तथा आवृत्ति बढ्ने, खडेरी लम्बिने तथा कृषि उत्पादनमा ह्रास आउने जस्ता समस्याहरू विकराल रुपमा देखिँदै आएका छन्। जिविकोपार्जनका लागि प्राकृतिक श्रोतहरु र मौसमी पानीमा अधिक निर्भर रहने हाम्रो देशमा यसको असर र पर्नसक्ने प्रभावहरु आउने दिनमा अझै बढोत्तर हुने देखिन्छ। नेपाल विश्वका १९८ मलुकमध्ये पानीजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिका हिसाबले ३० औं (मानव विकास प्रतिवेदन, २००९) स्थानमा रहेको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण जीविकोपार्जन, प्राकृतिक स्रोत, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, जलस्रोत तथा ऊर्जा, वन तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, ग्रामीण बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधारमा धेरै नकारात्मक असर परेको विवरण राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ ले जनाएको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण सामाजिक, आर्थिक, पर्यावरणीय र विकासका संरचनाहरूमा नकारात्मक असर पुगेको कुरा विभिन्न तथ्याङ्क र प्रमाणहरूले पुष्टि गरेका छन् भने यसको असरबाट गरिब, विपन्न, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धाहरु, साधन स्रोतमा कम पहुँच भएका घरधुरी साथै प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित समुदायहरु बढी प्रभावित हुन्छन् भन्ने तथ्य समेत विभिन्न अध्ययनहरुले प्रष्ट पारिसकेका छन्।

यसै सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनको कारणबाट सिर्जित समस्याहरुको सामना गर्न नेपाल सरकारले जलवायु परिवर्तन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम २०६७, राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति २०७६ र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६७ का साथसाथै विभिन्न स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरु समेत तयार गरी सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गर्दै आएको छ। सँगसँगै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी आवश्यकताहरू पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी र सोही आधारमा अल्पकालीन (सन् २०२५ सम्म), मध्यकालीन (सन् २०३० सम्म) र दिर्घकालीन (सन् २०५० सम्म) समयका लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयको समन्वयमा राष्ट्रिय अनुकूलन योजना सन् २०२१-२०५० तयार भएको छ जस अन्तर्गत ६४ वटा प्राथमिकता प्राप्त अनुकूलन कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको लागि सन् २०५० सम्म ४७.७ अर्ब अमेरिकी डलर आवश्यकता पर्ने देखिन्छ।

विगतका अनुभव, अन्तराष्ट्रिय सन्दर्भ र नेपालमा भएको राज्य पुनः संरचना अनुकूल हुने गरी नेपाल सरकारले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति २०७६ जारी गरिसकेको छ भने स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणको समग्र प्रक्रियामा जलवायु अनुकूलन तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्दछ भन्ने सैद्धान्तिक अवधारणामा आधारित रही परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०७६ पारित भएर पालिका तथा वडा स्तरका स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी तथा कार्यान्वयन हुँदैछन्। यो परिमार्जित खाकाले स्थानिय सरकारहरूलाई स्थानिय स्तरमा जलवायु परिवर्तनका असरहरु व्यवस्थापन गर्न र दीर्घकालिन जलवायुमैत्री विकासका योजनाहरु पहिचान तथा कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नेछ। यसले स्थानिय स्तरमा विभिन्न सरोकारवालाहरुबीच नियमित सहकार्य तथा सम्वाद मार्फत् स्थानिय क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनमा सहमति निर्माण गरी जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र दिगो विकाससँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरुको कार्यान्वयन गर्न समेत मद्दत गर्नेछ।

तालिका ३: डोटी जिल्लाको विषयगत क्षेत्रको संकटासन्नता

विषयगत क्षेत्र	सम्मुखाता	संवेदनशीलता	अनुकूलन क्षमता	संकटासन्नता
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	न्यून	उच्च	अति न्यून	अति उच्च
वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण	अति उच्च	अति उच्च	न्यून	उच्च
जलस्रोत तथा उर्जा	मध्यम	उच्च	अति न्यून	अति उच्च
खानेपानी तथा सरसफाई	अति कम	कम	अति न्यून	अति उच्च
स्वास्थ्य	न्यून	उच्च	अति कम	उच्च
ग्रामीण तथा सहरी बस्ती	NA	NA	NA	NA
उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	अति न्यून	न्यून	मध्यम	मध्यम
विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन	उच्च	उच्च	कम	अति उच्च
लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशिता तथा जीविकोपार्जन	मध्यम	अति उच्च	अति न्यून	अति उच्च
पर्यटन, प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा	उच्च	उच्च	कम	उच्च

MoFE, 2021[b,c,d,e,f,g,h,I,j,k]

त्यस्तै सोहि प्रतिवेदन जोरायल गाउँपालिकाको उच्च जोखिममा रहेको छ भने सम्मुखता, संवेदनशिलता, अनुकूलन क्षमता र संकटासन्नता क्रमश ०.२५२, ०.४१०, ०.२४६, ०.८०९ रहेको छ।

नेपाल लगायत विश्वभर जलवायु परिवर्तनले मानव स्वास्थ्यमा गहिरो प्रभाव पारेको छ। किराबाट फैलने रोग, पानीबाट फैलने रोग र खाद्यजन्य रोगहरूको जोखिम, श्वासप्रश्वास संक्रमण, कुपोषण र मानसिक रोग बढेको छ । जलवायु-संवेदनशील रोगहरूको (CSDs) स्वास्थ्य जोखिमबाट सबैभन्दा असुरक्षित विपन्न समुदायहरू जस्तै महिला, वृद्धवृद्धा, बालबालिका, जातीय अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका र गरिब व्यक्तिहरू बढी प्रभावित छन् (MoHP, २०२२)। जलवायु संवेदनशील स्वास्थ्य समस्याहरूमा १२ प्रकारको जलवायु-संवेदनशील रोगहरू [किराबाट फैलने रोगहरू (Vector borne diseases) (औलो, कालाजार, जापानीज इन्सेफलाइटिस, स्क्रब टाइफस, डेंगु, जिका, चिकनगुनिया), खाना र पानीजन्य रोगहरू (हैजा र ग्यास्ट्रोएन्टेराइटिस), श्वासप्रश्वास रोग र अन्य (कुपोषण र मानसिक रोग)] लाई लिइएको छ (MoHP, २०२२)। पछिल्लो दसकमा औलो र कालाजार रोग डोटी लगायत पहाडी तथा हिमाली जिल्लामा बढेको देखिएको छ जसले जलवायु परिवर्तन सँगसँगै रोग फैलाउने किराहरुको भौगोलिक फैलावटलाई अंकित गर्दछ भने पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरुपनि जलवायु-संवेदनशील रोगहरूसँग उच्च संकटासन्न रहेको छ (MoHP, २०२२)।

यसै सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनले विभिन्न क्षेत्रमा पारेको असरहरुसंग सामना गर्न सक्ने क्षमताको अभिवृद्धि गर्न स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्यका साथ डोटी जिल्लाको जोरायल गाउँपालिकाको संकटासन्नता, सम्मुखता र अनुकूलन क्षमताको विश्लेषणको आधारमा जोखिम मुल्यांकन तयार पारिएको छ। जोखिम तथा संकटासन्न नक्शामा आधारित भई स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाले निर्दिष्ट गरेका विधि, प्रक्रिया र चरणहरुलाई अवलम्वन गरी बहुसरोकारवाला निकायहरु गाउँपालिका, जनप्रतिनिधिहरु, विषयगत शाखा प्रमुख, स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाहरुको प्रतिनिधि, जलवायु परिवर्तन क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाहरु, महिला तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सक्रिय सहभागीतामा वडा स्तरवाट पहिचान भएको प्रकोप तथा अनुकूलनका प्रयासहरुलाई समेत समावेश गरी यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ। यो कार्ययोजना मिति २०८१ बैशाख १० गते पालिका स्तरिय प्रारम्भिक गोष्ठी गरि सुरुवात गरिएको थियो भने पालिकाको सबै वडाहरूमा स्थलगत अवलोकन तथा अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठी संचालन गरेर तयार गरिएको हो।

१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाको मान्यता एवं निर्देशक सिद्धान्तहरु

यस योजनामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका निर्दिष्ट सिद्धान्तहरु (समावेशी, उध्वगामी, लचिलो, तत्परता) लाई आधार विन्दु मानिनेछ। स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात् जोरायल गाउँपालिका अन्तर्गत पर्ने सम्पूर्ण वडाहरु, वस्ती, टोल तथा समुदायको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्दि भई जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याएको हुनेछ। यस योजनाका औचित्यहरु निम्नानुसार रहेका छन्:

- अति जलवायु सङ्कटासन्न वडा, टोल, बस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन चुनौती तथा अवसर पहिचान गर्न,
- स्थानीय समुदायले आफ्ना आवश्यकताबारे आफैले निर्णय गर्न सहज तरिका प्रयोग गर्न सक्ने गरी अनुकूलन कार्यहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्न,
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न र स्थानीय सरकार संचालन ऐन बमोजिम सो कार्ययोजनालाई स्थानीय तथा राष्ट्रिय स्तरका योजनामा समेत समायोजन गर्न,
- सेवा प्रदायक निकायले समयमै प्रभावकारी ढंङ्गले स्रोत परिचालन गरी अनुकूलन कार्य क्रमबद्ध रूपमा अपनाउन/कार्यान्वयन गर्न,
- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न

मान्यताहरू

- स्थानीय जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना स्थान बिशेष अनुसार फरक फरक हुने भएकोले लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायको पहिचान गरी जलवायु परिवर्तनको असरसँग सामना गर्न अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकिकरण गरी तयार गरिएको छ।
- पालिका स्तरीय अनुकूलन योजनाले लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायलाई समेटी जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरी कार्यक्रमहरुको तय गरेको हुँदा यो कार्ययोजना प्रभावकारी रुपले संचालन गर्न सकिन्छ।
- स्थानीय निकायमा निर्वाचित जनप्रतिनिधि भएको हुँदा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अनुकूल वातावरणको सिर्जना हुनेछ।
- कार्ययोजना निर्माण गर्दा गाउँपालिकामा रहेको सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुलाई समावेश गरिएकाले योजनालाई प्राथमिकताका साथ कार्य गर्न उपयुक्त वातावरण सिर्जना हुनेछ।
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाको निर्देशित सिद्धान्तमा आधारित भई स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ।
- राष्ट्रिय अनुकूलन योजनाले पहिचान गरेका क्षेत्रमा आधारित भई जलवायु परिवर्तनले असर गर्ने सबै विषयगत क्षेत्र समेटि बिभिन्न सरकोकारवाला निकायहरुको सहभागितामा स्थानीय विपद् व्यवस्थापनका पक्षहरुलाई पनि विशेष ध्यान दिई कार्ययोजना तयार गरिएको छ।

१.३ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापन बीच अन्तरसम्बन्ध

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना तयार गरी लागु गरेको छ भने स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तयारीको लागि संघीय मामीला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट मार्गदर्शन तयार गरी लागु गरिएको छ। दुवै दस्तावेजको लागि छुट्टाछुट्टै मन्त्रालयबाट मार्गदर्शन लागु गरिएको भएता पनि यसको उद्देश्य, आशय, योजना तर्जुमा, प्रक्रिया र विधिमा खासै भिन्नता देखिदैंन। दुबै योजनाको मुख्य उद्देश्य नेपालले भोगीरहनु पर्ने र दोहोरीरहने बाढी, पहिरो, खडेरी, महामारी, आगलागी तथा बाली तथा पशुमा देखिने विनाशकारी समस्या तथा जोखिमहरुसँग जुध्न उत्थानशील

समुदायको निर्माण गर्नु रहेको छ। स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाले जलवायु परिवतर्नवाट सिर्जित जलवायुजन्य प्रकोपहरुमा केन्द्रित भई संकटासन्न समुदायको अनुकूलीत क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ योजना तयार गरेको र स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाले जलवायु जन्य तथा अन्य प्रकोपहरुलाई समेटी विपद् व्यवस्थापनका पक्षलाई केन्द्रित गरी योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने भएकाले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना समायोजन गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिएकोले विपद् व्यवस्थापन योजनामा समावेश भए गरेका विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धि योजनाहरु पनि स्थानीय अनुकूलन योजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्दा अझ बढी प्रभावकारी हुने देखिएकोले यस योजनामा दुवै योजनाका समान रहेका पक्षहरुलाई समावेश गर्ने प्रयास गरिएको छ।

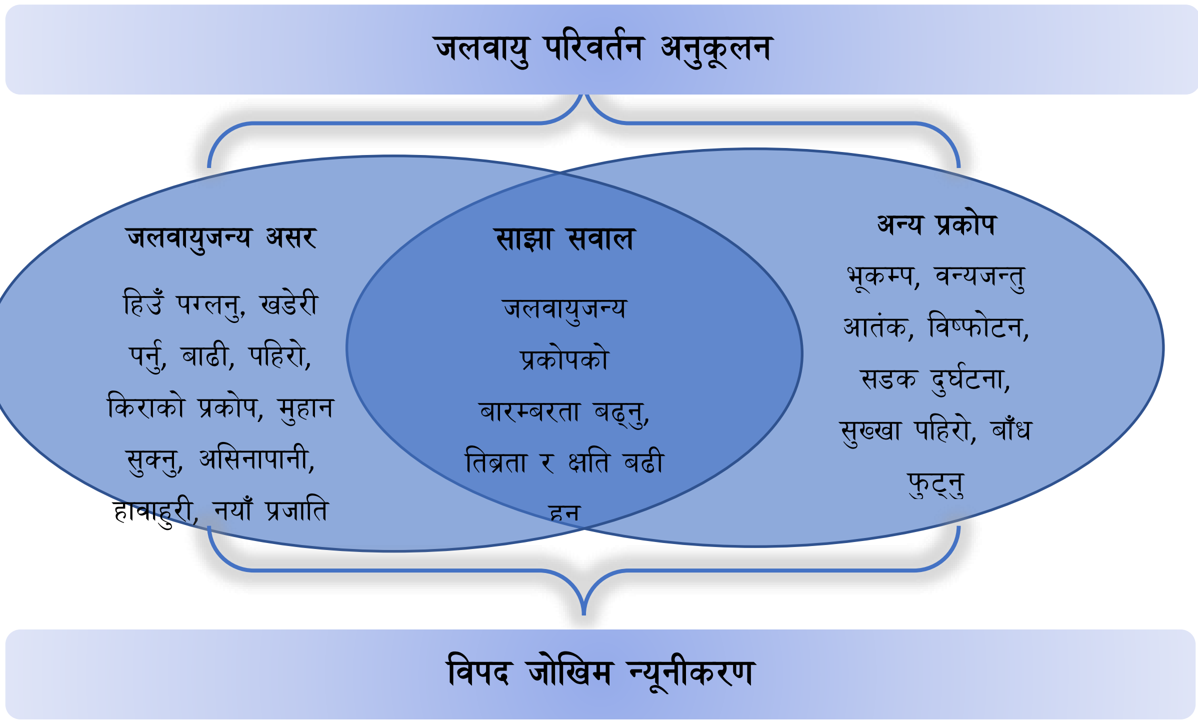

चित्र १: जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन बीच अन्तर्सम्बन्ध

१.४ अनुकूलन कार्ययोजनाको तयारीको समग्र प्रक्रिया

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्दा राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति २०७६, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम २०६७, परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०७६, स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८, राष्ट्रिय वातावरण नीति २०७६ लाई आधार मानिएको छ। स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको (लापा) राष्ट्रिय संरचनाका चार निर्देशक सिद्धान्तहरू (उध्वगामि, तत्परता, लचकता र समावेशी) र ६ चरण अन्तर्गत विभिन्न सहभागितामूलक विधि तथा औजारहरूको प्रयोग गरी यो कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ। साथै स्वास्थ्य मन्त्रालयले तयार गरेको स्वास्थ्य राष्ट्रिय अनुकूलन योजना (H-NAP) सन् २०१६-२०२० लाई पनि अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको क्रममा आधार मानिएको छ जसले निकट भविष्यमा जलवायु परिवर्तनले जनस्वास्थ्यमा पार्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावबाट बच्न वा रोक्नको लागि देशको

स्वास्थ्य प्रणालीलाई सुदृढ बनाउन प्रारम्भिक योजना र सुदृढीकरणका लागि उपयुक्त रणनीतिको आवश्यकता औंल्याएको छ।

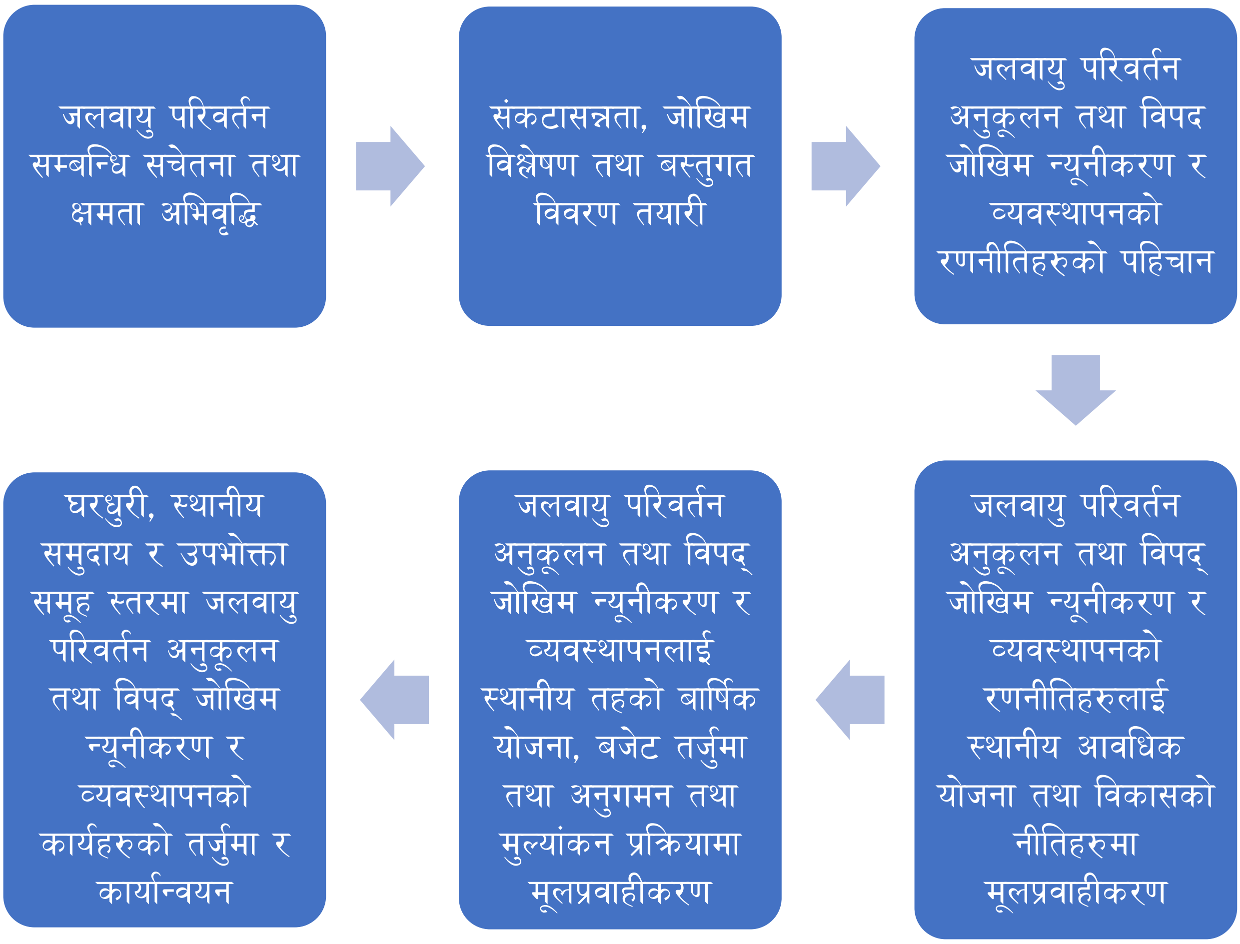

चित्र २: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना खाकाको तयारीको समग्र प्रक्रिया

१.५ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको विधि र प्रक्रिया

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठी जोरायल गाउँपालिकामा जनप्रतिनिधिहरू र नगरपालिका स्तरीय सरोकारवालाहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतिकरण गरेर सुरुवात गरिएको थियो। सो गोष्ठीमा गाउँपालिका क्षेत्रमा मुख्य मुख्य प्रकोपहरूको पहिचान साथै जोखिमहरूको विश्लेषण गरिएको थियो। त्यसैगरी वडा स्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतिकरण, प्रकोपको पहिचान र बस्तीहरू छनौट पश्चात् बस्तीहरूमा संकटासन्नता लेखाजोखा र अनुकूलनका क्रियाकलापहरूको पहिचान गरिएको थियो। वडामा संकटासन्नता लेखाजोखा, प्रकोप स्रोत नक्सांकन समेत तयार गरी अनुकूलनका क्रियाकलापहरू पहिचान गरिएको थियो। प्रत्येक क्रियाकलापहरूलाई विभिन्न सूचकको आधारमा प्राथमिकीकरण गरिएको थियो। प्रत्येक वडाबाट आएका सूचनाहरूलाई पुनः गाउँपालिकामा प्रस्तुत गरिएको थियो। वडाहरूको स्तरीकरण, स्रोत नक्सांकन, गाउँपालिकाको जोखिम विश्लेषण, अनुकूलनका क्रियाकलापहरू पहिचान साथै वर्गीकरण गरिएको थियो।

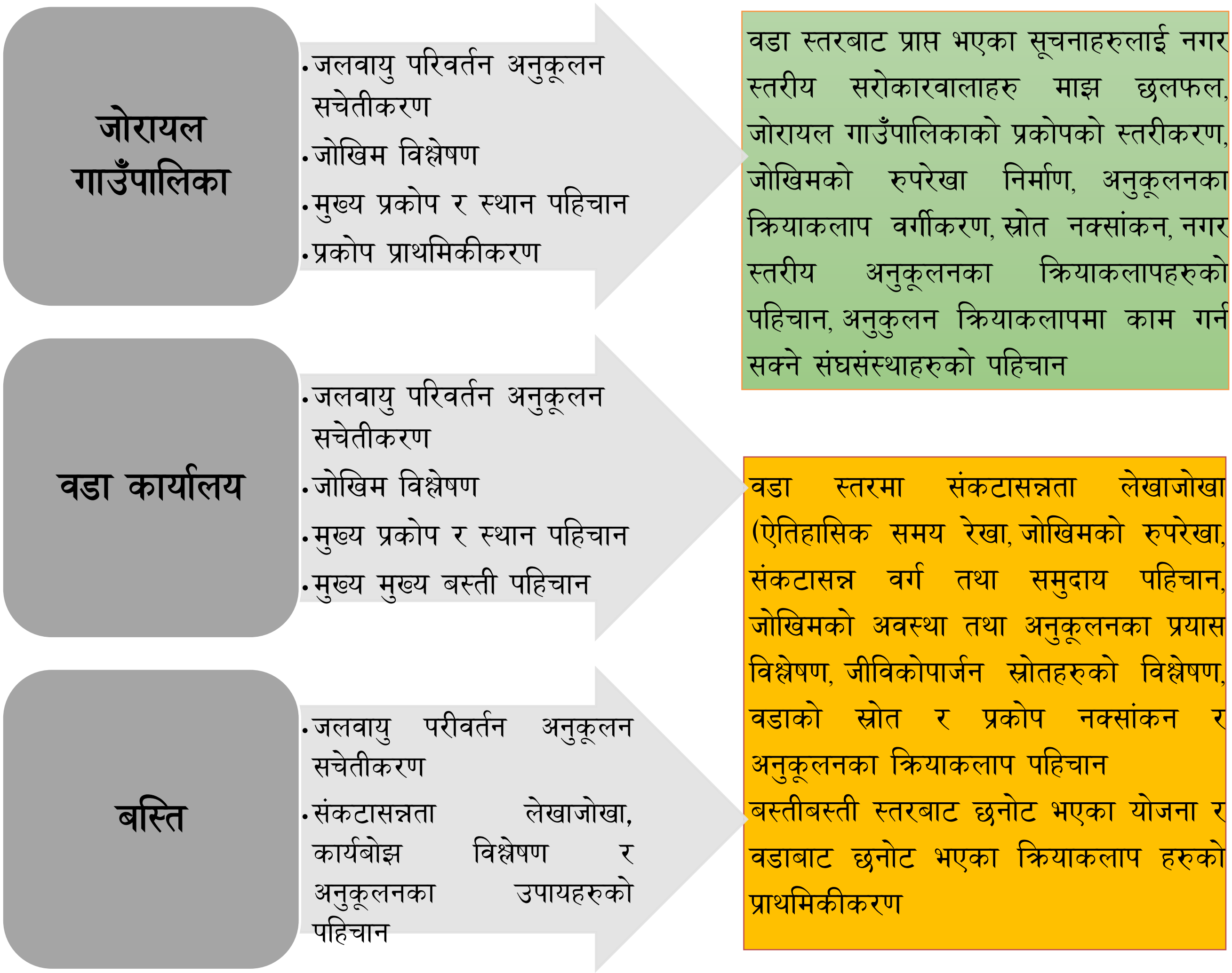

चित्र ३: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना विधि तथा प्रक्रिया

१.५.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि

जलवायु परिवर्तन नविनतम विषयवस्तु भएकोले जलवायु परिवर्तनले पार्ने असर तथा प्रभावलाई सम्बोधन गर्नका लागि प्रभावकारी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न जलवायुले के कस्तो असर पारेको छ? के कस्तो प्रभाव पार्न सक्दछ? अनुकूलनका विद्यमान अवसर वा चुनौती के के छन्? त्यसको सामना गर्नका लागि आवश्यक स्रोत र साधन कसरी जुटाउने? जस्ता सूचना स्थानीय स्तरमा जानकारी गराउन वडा स्तरमा ६ र पालिका स्तरमा १ वटा सचेतना तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो जसबाट २१६ (पुरुष=१३८, महिला=७८) व्यक्ति लाभान्वित भएका छन्। साथसाथै जोखिमयुक्त बस्ती तथा संकटासन्न व्यक्तिहरूसँग प्रत्येक वडामा २/२ वटा लक्षित समूह छलफल गरिएको थियो । सो क्रियाकलापबाट १०१ (पुरुष ४८ र महिला ५३) व्यक्ति लाभान्वित भएका छन्।

सचेतना कार्यक्रममा सङ्कटासन्न समुदायका मानिसहरू, स्थानीय निकायका प्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, शैक्षिक एवं स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संघ-संस्थाका प्रतिनिधिहरू, विज्ञ, दलित, जनजाति, किसान, युवा, महिला तथा किशोरीहरू, सामाजिक कार्यकर्ता र अन्य स्थानीयलाई सहभागी

गरिएको थियो। सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमको लागि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रस्तुति, सामूहिक छलफल, सामूहिक कार्य, लक्षित समूह छलफल र सहभागितामुलक ग्रामीण लेखाजोखा विधि अपनाइएको थियो।

१.५.२ संकटासन्नता, जोखिम विश्लेषण तथा वस्तुगत विवरणको तयारी

यस प्रक्रिया मार्फत संकटासन्न व्यक्ति तथा समुदायहरू र जीविकोपार्जन तथा पर्यावरणीय प्रणालीको विवरण तयार गरी सो बमोजिम अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरू तयार गर्न मद्दत पुगेको छ। संकटासन्नता तथा अनुकूलन मूल्याङ्कन तथा लेखाजोखाका लागि मौसमी पात्रो, बाली पात्रो, ऐतिहासिक समय रेखा, संकटासन्नता तथा स्रोत नक्सांकन, जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रगत प्रभाव, फरक प्रभाव विश्लेषण, पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेका प्रभाव, जीविकोपार्जनका स्रोत र प्रकोप बीच अन्तरसम्बन्ध, जोखिम तथा अनुकूलनको विश्लेषण, अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकीकरण र सेवा प्रदायक/संस्थागत विश्लेषण जस्ता सहभागितामूलक अभ्यास तथा विश्लेषण गरि सोबाट आएका नतिजाहरू विश्लेषण गरिएको छ। त्यस्तै, गाउँपालिकाको संकटासन्नता तथा जोखिम मुल्यांकन प्रतिवेदन २०८१ लाई आधार बनाई विश्लेषण गरिएको थियो।

१.५.३ प्रकोप पहिचान तथा प्रकोपको प्राथमिकिकरण

जोरायल गाउँपालिकामा विगत ३० वर्ष भन्दा अघि देखि घटेका प्रमुख जलवायुजन्य प्रकोपहरुको पहिचान गरी प्रकोपलाई स्तरीकरण गरिएको छ। प्रकोप पहिचानको लागि प्रत्येक वडामा प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रमको विश्लेषण गरि प्रकोप भएको वर्ष, प्रकोपले परेको प्रभाव तथा क्षति, मुख्य प्रभावित समुदाय तथा अन्य ,संघसस्थाले गरेको प्रयासहरुको चित्रण गरिएको थियो। यस विश्लेषणले प्रकोपको स्तर, जोखिम समुदाय/बस्ती तथा घरधुरी आँकलन गर्न मद्दत गरेको थियो।

परिच्छेद २: जोरायल गाउँपालिकाको परिचय

२.१ अवस्थिति

डोटी जिल्लामा अवस्थित जोरायल गाउँपालिका साविकको घण्टेश्वर, छतिवन, लक्ष्मीनगर, सरस्वतीनगर, गड्सेरा र निरौली गाउँ विकास समिति मिलेर बनेको छ जस अन्तर्गत ६ वटा वडा विभाजन गरिएको छ। यस गाउँपालिकाको पूर्वमा डोटीको बडीकेदार गाउँपालिका, पश्चिममा डडेल्धुरा जिल्लाको अलिताल गाउँपालिका, उत्तरमा डोटीको शिखर नगरपालिका र डडेल्धुरा जिल्लाको गन्यापुधरा गाउँपालिका तथा दक्षिणमा कैलाली जिल्लाको चुरे गाउँपालिका रहेको छ। यस गाउँपालिकाको कार्यापालिकाको कार्यालय रावलकट्टेमा रहेको छ। क्षेत्रफलको हिसावले ४१९.०८ वर्गकिलोमिटर रहेको यस पालिकामा १९,७८८ जनसंख्याको बसोबास रहेको छ।

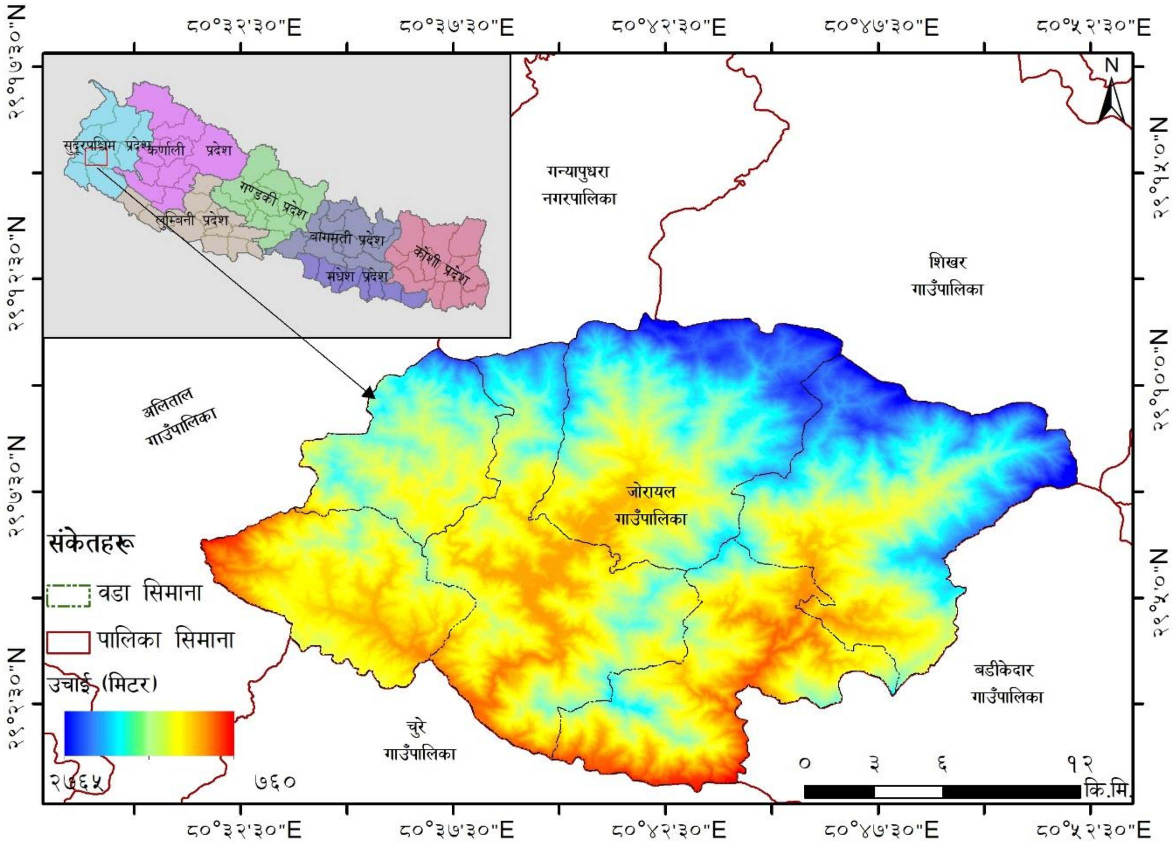

चित्र ४: जोरायल गाउँपालिकाको अवस्थिति नक्सा

यस गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति ८०°३१'३४.०७" देखि ८०°५२'१०.७६" पूर्वी देशान्तर तथा २९°०'२५.७१" देखि २९°११'४१.४६" उत्तरी अक्षांशको बीचमा अवस्थित रहेको छ। यस गाउँपालिकाको अधिकांश भू-भाग होचा डाँडाकाँडाले निर्मित छ। यहाँको जोरायल बुडर खण्डमा बेशी र टारहरु रहेका छन्। समुन्द्री सतह देखि ७६० मिटर देखि २,७६५ मिटर सम्मको उचाइमा फैलिएको यस पालिकाको पहाडी भागहरुमा समशितोष्ण खालको हावापानी पाइन्छ, यहाँका वेशी र टारहरुमा गर्मी समयमा उष्ण खालको हावापानी पाइन्छ भने अग्ला पर्वतीय खण्डमा चिसो तथा समशितोष्ण हावापानी पाइन्छ।

२.२ सामाजिक अवस्था

जोरायल गाउँपालिकामा धार्मिक तथा ऐतिहासिक मनोरम स्थलहरु उल्लेखनीय मात्रामा रहेका भएता पनि ती स्थलहरुको प्रचारप्रसार हुन नसकेका कारण सबैको जानकारीमा आउन सकेको छैन। क्षेत्री, ब्राम्हण, मगर, गुरुङ, दलित जातिको मिश्रित बसोवास रहेको यस पालिकामा मुख्य कामकाजी भाषा नेपाली भएता पनि स्थानीय मौलिक भाषा समेत बोलीचालीमा रहेको पाइन्छ। धार्मिक रूपमा हिन्दु धर्मावलम्बीहरुको उच्च बाहुल्य रहेको यो क्षेत्रमा मनाइने चाडपर्वहरुमा दसैं, तिहार, माघे संक्रान्ति, बिशु संक्रान्ति, भुवा पर्व, चैते दसैं, कृष्ण जन्माष्टमी, फागु पुर्णिमा, शिवरात्री आदि रहेका छन्। धार्मिक तथा भाषिक रुपमा करिब एकरूपता रहेको यो क्षेत्रमा चाडपर्वका समयमा गरिने विभिन्न क्रियाकलापहरुले यहाँको सामाजिक र सांस्कृतिक उत्कृष्टता झल्काउने गर्दछन्। भेषभूषाका रूपमा पुरुषहरुले मुख्य रुपमा दौरा सुरवाल, ढाका टोपी तथा कोट र महिलाले गुन्यु चोली र पटुकी बाँध्ने गर्दछन्। यस पालिकाको प्रमुख क्षेत्रमा धार्मिक, पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक महत्वका स्थलमा भीमच्छेदन ढुंगा रहेको छ।

नेपालको अन्य पश्चिम भागमा जस्तै छाउपडी प्रथा अझै पनि केही रूपमा यहाँ पनि रहेको पाइन्छ। छाउ भएको समयमा छुट्टै छाप्रोमा बस्ने चलन केही रहेको तथा पुजाआजा गर्न नदीने, धार्मिक कार्यमा भाग लिन नदीने त्यसो गरे अपसगुन हुन्छ, भगवान रिसाउँछन भन्ने परम्परागत धारणा अझै पनि विद्यमान छ। महिलाहरुको प्रजनन् स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित प्राकृतिक प्रकृयालाई समाजले अहिले पनि कलंकको रुपमा हेर्ने गरेको छ। स्वयम महिलाहरुले पनि प्रजनन शिक्षाको कमीले गर्दा यसलाई सजिलो रुपमा लिन सकेका छैनन्।

२.३ मानवीय अवस्था

जनसंख्या

जोरायल गाउँपालिकामा कुल ४,३२० घरधुरी रहेका छन् जहाँ १९,७८८ जनसंख्या बसोबास गर्दछन् जसमध्ये १०,०७० महिला र ९,७१८ पुरुष रहेका छन्।

तालिका ४: जोरायल गाउँपालिकाको वडागत जनसंख्या विवरण

वडा नं	घरधुरी	जनसंख्या			औषत परिवार संख्या	लैङ्गिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
१	६१८	२९२५	१४५३	१४७२	४.७३	९८.७१
२	८८३	४१४८	२०३८	२११०	४.७०	९६.५९
३	६४२	२७५०	१३१८	१४३२	४.२८	९२.०४
४	१०९२	४९७९	२४७८	२५०१	४.५६	९९.०८
५	५११	२२५३	१०७७	११७६	४.४१	९१.५८
६	५७४	२७३३	१३५४	१३७९	४.७६	९८.१९
जम्मा	४३२०	१९७८८	९७१८	१००७०	४.५८	९६.५०

स्रोतः राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, २०७९

धर्म तथा भाषा

यस गाउँपालिकाको प्रमुख बोलीचालीको भाषाका रुपमा डोटेली भाषा रहेको छ। कुल जनसंख्याको ७३.५६% ले डोटेली भाषा बोल्ने गरेका छन्। यस्तै नेपाली भाषालाई मातृभाषाको रुपमा बोलचालीमा प्रयोग गर्नेको संख्या २३.१३% रहेको छ भने अन्य भाषा बोल्नेहरुको संख्या ३.२९% रहेको छ। गाउँपालिकामा सवैभन्दा बढी हिन्दुहरुको बसोवास रहेको छ। कुल जनसंख्याको ९९.३९% हिन्दु रहेका छन् भने अन्य धर्माबलम्बीहरुमा बौद्धहरुको संख्या कुल जनसंख्याको ०.४८% रहेको छ।

जातजाति

जोरायल गाउँपालिकामा विशेष गरी क्षेत्री, ब्राह्मण तथा दलित जातजातिको बसोबास रहेको पाइन्छ। यस पालिकामा सबैभन्दा धेरै क्षेत्री (१०,७४१), मगर (२,८३४), विश्वकर्मा (२,०१४), ब्राम्हण (१,३६५), ठकुरी (१,०४०), मिजार (८९७), परियार (४९७) जातजातिको बसोबास रहेको छ (स्रोतः राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, २०७९)।

२.४ आर्थिक क्रियाकलापहरुको अवस्था

जोरायल गाउँपालिकाको ७०.९% जनसंख्या कुनै रूपमा आर्थिक सक्रिय रहेका छन्। आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या मध्य ७६.८% पुरुष तथा ६४.९% महिला प्राय जसो सक्रिय रहने गरेको देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा बस्ने मानिसको मुख्य पेशा कृषि रहेको छ यद्यपि विभिन्न होटेल, पसल, सिलाई कटाइ, गाडी/ट्र्याक्टर/मोटरसाइकल बनाउने ग्यारेज, कुटानी पिसानी मिल, कुखुरा तथा माछापालन, तारजाली बुन्ने तथा घरेलु चाउमिन उद्योग पनि आर्थिक उपार्जन हुने स्रोतको रूपमा रहेको छ। यस बाहेक दैनिक ज्याला मजदुरी, गिट्टी कुट्ने, ढुंगा/तारजाली पर्खाल लगाउने, सामान लोड/अनलोड गर्ने गरेर पनि आर्थिक उपार्जन हुँदै आएको छ। गाउँपालिकाको ७.१४% नोकरी, ५.६८% व्यापार, ५.७१% ज्यालामजदुरी, ४.४६% बैदेशिक रोजगार, १.९१% गृहणी, ०.२७% व्यवसायिक कार्य र ०.५३% अन्य पेशामा रहेका छन्।

तालिका ५: क्षेत्रगत आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न दस वर्ष भन्दा माथिको जनसंख्या (%)

क्षेत्र	पुरुष	महिला
कृषि	६५.९०	७६.५९
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटरसाइकल मर्मत	९.१०	९.५८
निर्माण क्षेत्र	७.४५	३.४७
शिक्षा	४.४२	२.६४
यातायात	२.७९	०.१२
चिया नास्ता होटेल तथा लज	२.५४	१.७१
अन्य सेवा गतिविधिहरू	७.८०	५.८९

स्रोतः राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, २०७९

यहाँका मानिसहरुको मुख्य पेशा कृषि तथा पशुपालन रहेको छ। अन्नबालीमा मुख्य गहुँ, जौ, कोदो, धान, मकै रहेका छन् भने आलु तथा अन्य तरकारी खेती पनि हुने गरेको छ भने पशुपालनमा मुख्यतः गाई गोरु, भैंसी, बाखा, बंगुर, कुखुरा रहेका छन्। सिँचाइको सुविधा भएको स्थानहरुमा दुई बाली खेती हुने गरेको पाइन्छ भने सिँचाइको पर्याप्त सुविधा नभएको स्थान/पाखो बारीमा मिस्रित खेती हुने बाली तथा केही समय बाँझो रहने गरेको छ। यस भेगका उच्च स्थानहरुमा ओखर, सुन्तला, नास्पाती, आलुबखडा, आरु, अम्बा तथा तल्लो भेगमा आँप, मेवा खेतीका रुपमा पनि प्रवर्द्धन गर्न खोजिएको पाइन्छ भने च्याउ खेतीको पनि सुरुवात भएको पाइन्छ। अन्नबाली उत्पादन र पशुपालनमा अधिक समय बिताउने भएतापनि यहाँको कृषि निर्वाहमुखि मात्र रहेको छ। आम्दानीको अन्य स्रोतको रुपमा यहाँका मानिसहरु भारत तथा अन्य जिल्लामा ज्याला मजदुरीको लागि जाने गरेका छन् भने केही मानिस व्यापार, नोकरी, उद्योगमा संलग्न रहेका छन्।

२.५ शैक्षिक अवस्था

जोरायल गाउँपालिकाको समग्र साक्षरता दर ७७.७८% रहेको छ जसमा पुरुष साक्षरता दर ८७.०५% छ भने महिला साक्षरता दर ६८.९१% रहेको छ। यस गाउँपालिकामा ५६ सामुदायिक बालविकास केन्द्र, ५३ आधारभूत तह, ११ माध्यमिक तह, प्राबिधिक क्याम्पसमा रघुनाथ मा.बि., र अप्राविधिकमा घन्टेश्वोर सेतीमहाकाली बहुमुखी क्याम्पस शैक्षिक संस्थाको रुपमा रहेका छन्।

२.६ इन्धन तथा उर्जाको अवस्था

यस जोरायल गाउँपालिकाको उर्जा प्रयोगको अवस्था विश्लेषण गर्दा बत्ति बाल्न र खान पकाउनको लागि दुई प्रकारले उर्जा प्रयोग गरेको पाइएको छ। बत्ति बाल्ने सन्दर्भमा सबै भन्दा बढी ६२.२५ प्रतिशतले बिजुलीको प्रयोग गर्ने गरेको पाईन्छ भने ३५.४२ प्रतिशतले सोलार र सबैभन्दा कम ०.१६ प्रतिशतले मट्टीतेल प्रयोग गर्ने गरेको पाईन्छ। यसै गरी खाना पकाउनको निम्ति ९१.५५ प्रतिशत भन्दा बढीले दाउरा तथा काठको प्रयोग गर्ने गरेको पाईन्छ भने अन्यमा एल.पि .ग्यांस, मट्टीतेल आदि प्रयोग गर्ने गरेको पाईन्छ।

२.७ खानेपानी तथा सरसफाईको अवस्था

यस गाउँपालिकामा विशेषतः जोरायल खोला, ठुली गाड खोला, वेतेनी खोला, ठाटी खोला, काली खोला, मेग्ना खोला, बसेरी खोला, काप्रे खोला, फुलफुले खोला, फलाटे खोला, अर्जन खोलाका साथै राम्रीकाँडा दह र सइयां दह जस्ता पोखरीहरू पानीका श्रोतहरू हुन। यी पानीका श्रोतहरू खानेपानी, सिंचाइ प्रयोजनको लागि प्रयोग गरिएको छ। हालसम्म ३० प्रतिशत भन्दा धेरै घरधुरीमा एक घर एक धारा निति अबलम्बन भएको छैन। तालिका नम्बर ४ मा यस जोरायल गाउँपालिकाको खानेपानीको अवस्था विश्लेषण गरिएको छ।

तालिका ६: खानेपानीको अवस्था

घरधुरी	पाईप धारा घरमा	सामुदायिक धारा	ढाकेको इनार तथा कुवा	नढाकेको इनार तथा कुवा	मुलको पानी	खोला तथा नदीको पानी	अन्य
४३२०	२९९५	९९७	१७	१२६	८१	८७	१७
१००%	६९.३३%	२३%	०.३९%	२.९२%	१.८७%	२.०१%	०.३९%

स्रोतः राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, २०७९

२.८ प्राकृतिक श्रोतको अवस्था

२.८.१ वन सम्बन्धी विवरण

तालिका ७: जोरायल गाउँपालिकामा रहेका वनहरुको विवरण

<table>
<tr><th>वडा नं</th><th>सामुदायिक/कबुलियती वनको नाम</th><th>मुख्य वनस्पतिहरू</th><th>मुख्य जीवजन्तुहरू</th></tr>
<tr><td>१</td><td>कफलडा, घन्टेश्वोर, रानीबन, वारपाखे, सिद्धनाथ, ज्वाला, तिमुली</td><td rowspan="5">जडिबुटी (सतुवा, चिराइतो, टिमुर, पद्दीपात, पानीकेला, समयो, बिपिया कुरू, कुटुकी, पाँचऔंले, कुइली, मेल, भंकारे, फुस्फुरसे, घ्यू कुमारी, बद्दे जरा, गुडा दाले रातो जरा, बोजो, बनमारा, गुर्जो, सिस्नु, बोझो, कडीपात, नीम, कुएली, बोजो, तामपाते, दहिहारो, आकाशबेली, , थकाइलो, पुदिना, सजाइनो, सिंगारे, असुरो, दालचिनी, अमला, तुलसी, छ्युक्या, अमला, पाषाणबेद, सुगन्धवाला, झुलाघाँस, जटामसी, कुरिलो</td><td rowspan="5">चितुवा, कालो भालु, रतुवा, घोरल, दुम्सी, बँदेल, लंगुर (गुना) बाँदर, रातो बाँदर, स्याल, मलसाँप्रो, डाँडा ओत (मलसाँप्रो), वन कुकुर, गोहोरो, फ्याउरो कालिज, च्याखुरो, वन कुखुरा, ढुकुर, काफल पाक्यो, गिद्ध</td></tr>
<tr><td>२</td><td>दुर्गादिवी, रानीवन, भागेश्वोर, छहरा, मनकामना, रानीपोखरी, परशुराम, कफकट्टेस्श्वोर, नवदुर्गा, दिलासैनी,</td></tr>
<tr><td>३</td><td>जगतमाता, चेरे, वेताल, असीउ, जन, जयमसानी विरबेताल, जोलादेवी, वेतालसमैजी, जलादेवी, कैलपाल क.वु.व., धनघाट क.वु.व (क र ख), सुवास महिला</td></tr>
<tr><td>४</td><td>मसानी, परिवर्तन, सर्मजी, काफली, खैगार समैजी, हरियाली, वहा, महेन्द्र, वेताल, जनसेवा, विनाकेस्तर, बसेनी, सिदवावा, केदार, मालिका, महादेव, नानाखेत क.वु.व, तिजडांडा क.वु.व, अलाडा क.वु.व</td></tr>
<tr><td>५</td><td>मालिका केदारेश्वोर, केदार किम कडेश्वोर, भगवती, लाटे मसाली, मसानी मधु, गल्याक, अम्भिका केदारेश्वोर, गौरीशंकर, सृजनशील, सिबसाउ</td></tr>
</table>

६	असिउमणे, शिलङ्गो, मालिका जनजाती, लालीगुरास, केदार, घोलडाँगी, सैधरा, मालिका भगबती		

स्रोतः वडा लापा तयारी गोष्ठी, २०७९/८०

२.८.२ जलस्रोत विवरण

तालिका ८: वडा अनुसार जलस्रोतको विवरण

वडा नं	नदी, खोला/खोल्सी, मुहान, कुवा	मुख्य प्रयोजन
१	किमौडी गाड, बडाखेत खोला, खार खोला, वजडी खोला, बाँस खोला, भानाखेत खोला, ढोड खोला, चल्ले खोला, जुगे खोला, डोब खोला, उबी खोला, राजीलगैडा खोला, किलौडा खोला, जैगडा खोला	खानेपानी, लघु जलविद्युत तथा सिंचाई
२	अल्डी खोला, छहरा खोला, रानीवन खोला, काट्कुरा खोला, गोकुल खोला, दुधेरी खोला, बिच्छी खोला, गोगुन खोला, पतडा खोला, देबिजाल खोला, मेल खोला, केराबारी खोला, सुन खोला, बुढी खोला खस्रे खोला, भालु खोला, उबी खोला, कमला नदि	खानेपानी तथा सिंचाई
३	टोवा खोला, दोबाघाट खोला, लसुने खोला, गोमती गाड, गडाखर्क खोला, गोबान खोला, कोला गाड, गाड, निगलटाडा खोला, फिरम खोला, कर्नासो खोला, कोटेली खोला	खानेपानी तथा सिंचाई
४	दादर खोला, साइ गाड, बिनोदा खोला, कर्नासो गाड, लोबरी खोला, कोटी खोला, कुमारा गाड, गुराँसे खोला, तिमल्यानी खोला, ठुलीगाड, खोलाखर्क खोला, गहताडी खोला, जोगेना खोला, बुढे खोला, बेताल खोला, गुनडी खोला, सानी गाड, कमला नदि	खानेपानी तथा सिंचाई
५	जागरकोट खोला, डूब खोला, गरा खोला, माकुराडी गाड, बडी गाड, गडसेरी गाड, भुतडी, गाड, भाते खोला, उलेन खोला, सिस्ने खोला, धारापानी खोला, कोलकोत्ते खोला, अनारी खोला, सिलिङ्ग गाड,	खानेपानी, पानीघट्ट, लघु जलविद्युत तथा सिंचाई
६	गडसेरा गाड, कारली खोला, धारापानी खोला, डूब खोला, सानी गाड, सिलिङ्ग गाड, पातल खोला, गुनडी, कस्ताडी खोला, गवार खोला, तितौले खोला, ठुलो खोला, ठुली गाड	खानेपानी, पानीघट्ट, लघु जलविद्युत तथा सिंचाई

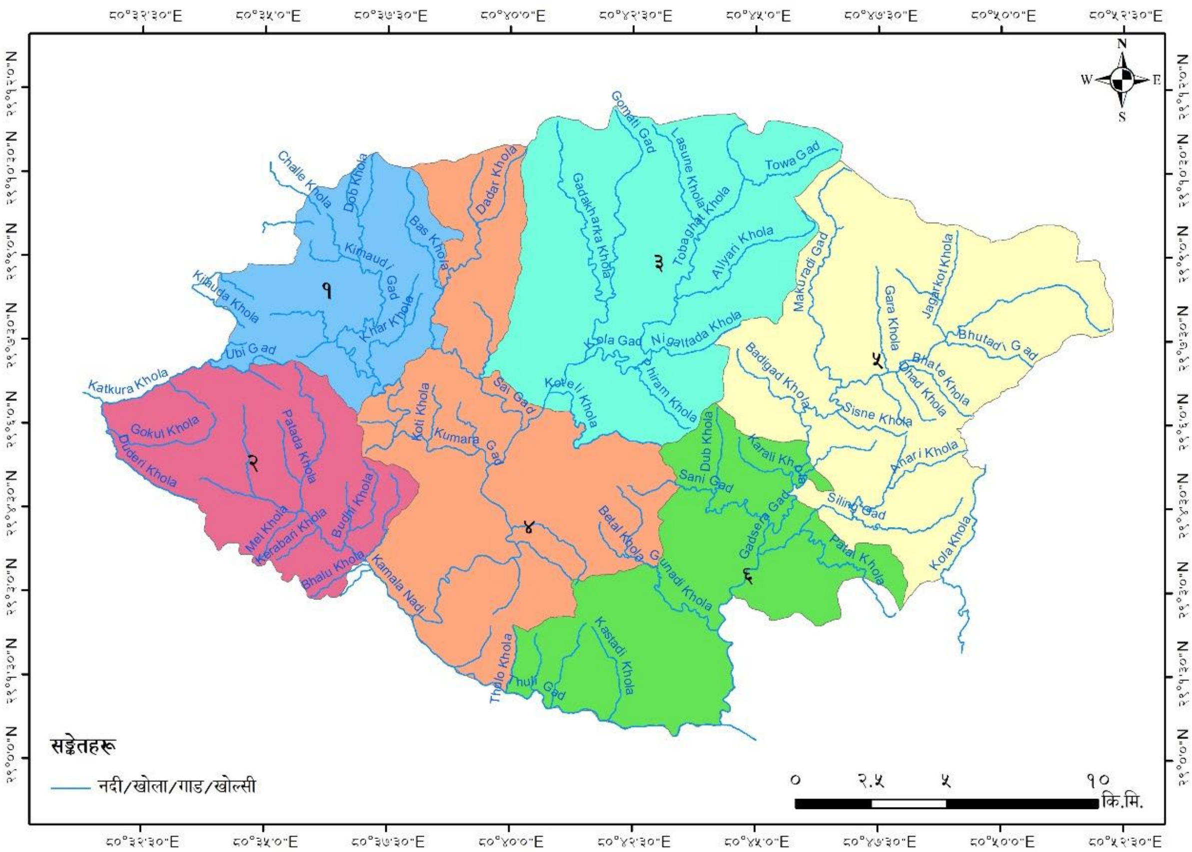

चित्र ४: पालिका भित्र रहेको नदीकोखोलाको विवरण/

२.८.३ भू-उपयोग विवरण

तालिका ९: जोरायल गाउँपालिकाको भू-उपयोग विवरण

भू-उपयोग	क्षेत्रफल	प्रतिशत
वनजंगल	३६८७६.२३	८८.२४५
पानी भएको क्षेत्र	१.७१	०.००४
बगर	१.५३	०.००४
बस्ती	२.७०	०.००६
खेतीयोग्य जमिन	४३०५.९९	१०.३०४
बुट्यान/ घाँस भएको जमिन	६००.४९	१.४३७
जम्मा	४१७८८.६५	१००

स्रोतः Forest Research and Training Centre, २०२२

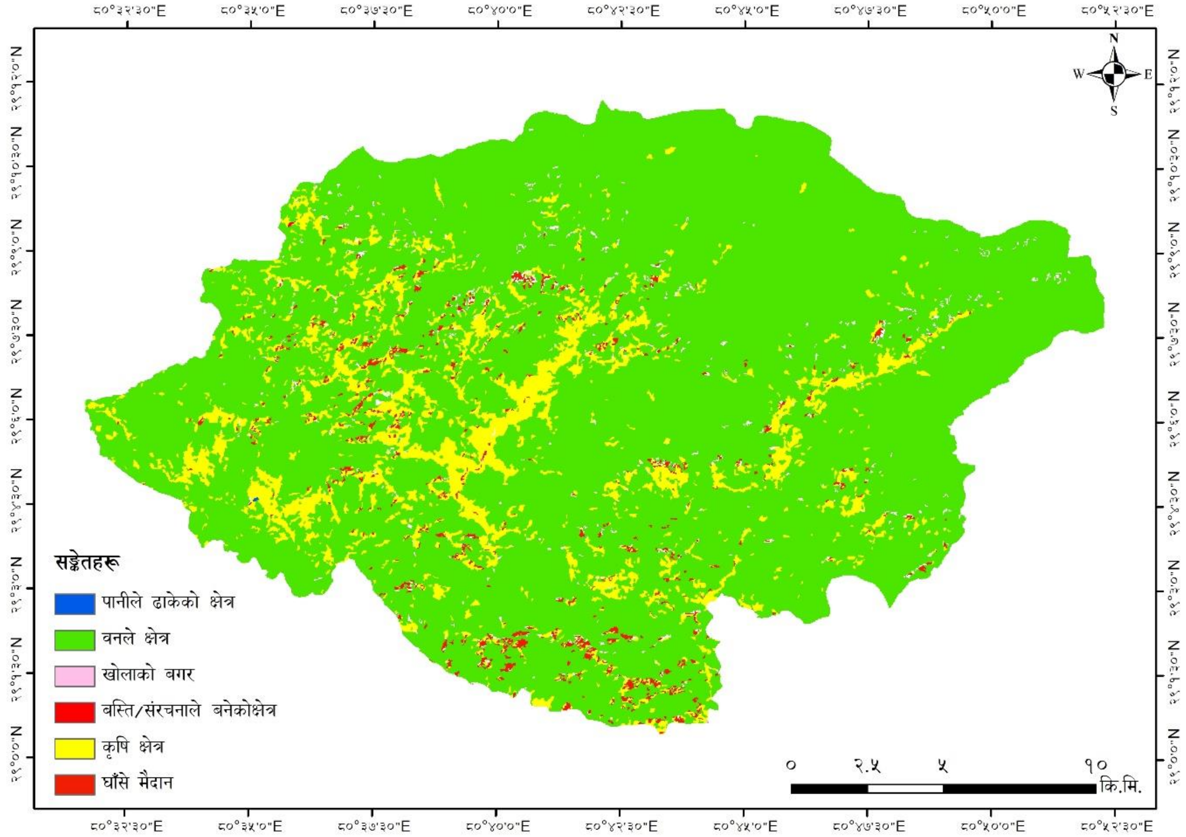

चित्र ५ पालिकाको भूउपयोग :नक्सा

स्रोतः Forest Research and Training Centre, २०२२

२.९ भौतिक पूर्वाधारको अवस्था

सडक सञ्जाल

जोरायल गाउँपालिकाको सडक यातायातको स्थिति हेर्दा ३२.५ कि.मि. भीमदत्त राजमार्ग सडक पक्कि, २७ कि.मि. ग्राभेल र ३२४.२१ कि.मि. कच्ची सडक गरि जम्मा ३८३.७१ कि.मि. सडक रहेको छ। त्यसैगरी यस गाउँपालिका भित्रको आन्तरिक सडक सञ्जाल केहि कालोपत्रे भएका भए तापनि भित्री सडकहरू साँघुरा र स्तरोन्नति गर्नुपर्ने अवस्थामा छन्। विशेषगरी वर्षायाममा जीर्ण सडक तथा पहिरोका कारण वस्तीहरूबीच सम्पर्क स्थापित हुन र आपतलाकिन सहायता पुर्याउन कठिन हुने गरेको छ।

सिंचाई

जोरायल गाउँपालिका अन्तर्गत रहेको कुल जग्गाको क्षेत्रफल ४१९.०८ वर्ग कि.मि. रहेको छ। यस गाउँपालिकामा सिंचाइका लागि मुख्य गरी स्थानीय स्तरमा बग्ने ठुली गाड, गडसेरा गाड, सिलिङ्ग गाड, जस्ता खोलाहरुलाई सिंचाइको स्रोतका रुपमा प्रयोग गरिएको छ। यी खोलाहरुबाट नियमित तथा मौसमी सिंचाइ सेवा लिने गरिएको छ।

२.१० लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था

समूहगत छलफल तथा अवलोकनबाट प्राप्त जानकारीको आधारमा जोरायल गाउँपालिकामा जागिर, व्यापार जस्ता उत्पादनशील कार्यहरूमा पुरुषको सहभागीता महिलाको तुलनामा धेरै पाइएको छ भने खेतीपाती, घाँस दाउरा, पानी, भान्सा, केटाकेटीको रेखदेख जस्ता पुर्न उत्पादनशील तथा हेरचाह मूलक कार्यहरूमा महिलाहरूको सहभागिता धेरै पाइएको छ। त्यसैगरी सामाजिक तथा राजनैतिक क्रियाकलापहरूमा पनि महिलाहरूको संलग्नता पुरुषहरूको तुलनामा निकै कम छ।

त्यस्तै, समान कामको लागि पनि पुरुषलाई भन्दा महिलालाई कम ज्याला प्रदान गर्ने प्रचलन यहाँ पनि विद्यमान छ। नीतिगत तहमा आएका महिलामूखि नीतिहरू तथा विभिन्न निकायहरूबाट सञ्चालन भइरहेका सशक्तिकरणका क्रियाकलापहरूले गर्दा महिलाहरूको सचेतना स्तर बढ्दै गएता पनि समग्र समाजको महिलाहरु प्रतिको दृष्टिकोणमा खासै परिबर्तन आउन नसकेको र महिलाहरुको सामाजिक भूमिका परिबर्तन हुने गरि जनचेतनाका कार्यक्रमहरु संचालन खासै नभैराखेको हालको सन्दर्भमा भविष्यमा उत्पादनशील, सामाजिक तथा राजनैतिक क्रियाकलापहरुमा महिलाहरूको संलग्नता बढ्न सक्ने देखियता पनि महिलाहरुको कार्यबोझ घट्ने र महिला नेतृत्वले हालको अवस्थामा भोगिरहेको समस्याहरुमा खासै परिबर्तन आउने देखिदैन । गाउँपालिकाका सबै वडामा युवा संजाल, किशोरी संजाल तथा महिला संजाल रहेको छ जसको विभिन्न सामाजिक काममा सहभागिता हुने तथा वडा स्तरीय कार्यक्रममा सबै संजालबाट प्रतिनिधित्व हुने गरेको छ।

२.११ संघसंस्थाहरुको अवस्था

यस गाउँपालिकामा काम गर्ने विभिन्न संघसंस्था तथा तिनको कार्यक्षेत्र सामुहिक छलफल तथा गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरणबाट संकलन गरिएको छ जसको विवरण तलको तालिकामा , दिइएको छः

तालिका १०: पालिकामा कार्यरत संघसंस्था तथा तिनीहरुले प्रदान गर्ने सेवा

क्र. सं	संघ संस्था	ठेगाना	प्रदान गर्ने सेवा	विपद पूर्व/ विपद समयमा/ विपद पछि
१				
२	वडा कार्यालयहरू	डोटी	पंजिकरण, सिफारिस दिने, जनचेतना र जीविकोपार्जन कार्यक्रमहरू, सूचना प्रदान	विपद सामग्री, तथ्याङ्क सङ्कलन अन्य निकायसँगै समन्वय, पुनः स्थापनाको लागि राहत वितरण
३	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	डोटी	राहत तथा उद्धार	विपद सामग्री, राहत, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी परिचालन, समन्वय पीडितको लागि राहत वितरण, राहत बाढ्ने समयमा महिला तथा किशोरीहरुले भोग्न सक्ने समस्यालाई समेत ध्यानमा राखि

				राहत सामग्रीहरु उपलब्ध गराउनेछन ।
४	नेपाल स्काउट	डोटी	खोज तथा उद्धार तालिम	उद्धार कार्य
५	स्वास्थ्य चौकी	सबै वडा	नियमित स्वास्थ्य सेवा प्रदान, प्रसूति सेवा प्रदान तथा गर्भ निरोधक साधनको वितरण	आवश्यक स्वास्थ्य सामग्रीको व्यवस्थापन, स्वास्थ्य सेवा प्रदान, विपद क्षेत्रमा स्वास्थ्य स्वयम् सेवक परिचालन, विपदको समयमा सुत्केरी तथा गर्भवती महिलाका लागि विशेष सेवा सञ्चालन
६	खोप केन्द्रहरू	सबै वडा	बच्चाहरूलाई नियमित खोप सेवा	बच्चाहरूलाई नियमित खोप सेवा
७	सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरू	सबै वडा	वन व्यवस्थापन	पहिरो सम्भावित क्षेत्रमा सोको रोकथामको लागि उपयुक्त प्रजातिहरुको वृक्षारोपण, पुनः स्थापनाको लागि काठ तथा दाउराको व्यवस्थापन, विपतमा परेका विपन्न वर्गलाई सा.व.को खाली जग्गामा आयमुलक कार्यको लागि कबुलियती वनको व्यवस्था, डढेलो व्यवस्थापन
८	विद्यालयहरू	सबै वडा	शिक्षा	विद्यार्थीलाई प्रकोप सम्बन्धी शिक्षा प्रदान, प्रभावित समुदायलाई आपत्कालिन बसोबास
९	आमा समूह, महिला समूह युवा क्लब		सामाजिक क्रियाकलापहरू (जनचेतना, सरसफाई, खेलकुद)	उद्धार कार्य, आकस्मिक बसोबासको लागि सेल्टर निर्माणमा सहयोग, विपदको समयमा महिला तथा किशोरी लक्षित राहत सामाग्री वितरण
१०	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	डोटी	प्रशासनिक सेवा प्रदान	प्रकोप नक्साकन, विपद कोष सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थालाई परिचालन, राहत वितरण

११	नेपाल प्रहरी/ आर्मी		शान्ति सुरक्षा प्रदान	सूचना प्रवाह गर्ने, खोज तथा उद्दारमा सहयोग गर्ने, आकस्मिक बसोबास तथा सेल्टरमा हुनसक्ने सम्भावित यौनजन्य दुरर्व्यवहार रोक्न विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गन
१२	सामुदायिक अध्ययन केन्द्र	सबै वडा	शिक्षा	
13	समान पहुँच बिकास केन्द्र (सिड नेपाल		स्वास्थ्य तथा शुसासन	
१४	आपाङ्ग सेवा संघ	वडा ४	आपाङ्गता	
१५	सोर्स नेपाल	वडा ४	स्वास्थ्य	
१६	सिड नेपाल		स्वास्थ्य तथा शुसासन	
	न्क्श(न्चबउभ परियाोजना			
	लिबर्ड			
	वाक ९ध्ब्प्0 नेपाल		ज्क्ष्ऋ ब्क्ष्म्क्	
	अस्था नेपाल		सुधारिएकाो चुल्हाो तथा बैकल्पिक उर्जा	
	युनिसेफ		बालबालिका खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता	
	निड्स नेपाल ९ल्भ्म्क्0			
	सामुदायिक विकास मञ्च		बालबालिका तथा महिला हिंसा	

२.१२ गाउँपालिकामा सुशासनको अवस्था

नेपाल सरकारको राष्ट्रिय नीति अनुसार सन् २०२० सम्म विद्युतीय सुशासन प्रणालीमा प्रवेश गर्ने मूल मन्त्रका साथ यस जोरायल गाउँपालिकाले Sub National Treasury Regulatory Application (SuTRA) प्रणालीबाट लेखा श्रेष्ता राख्ने कामको सुरुवात भएको छ। सूचना प्रविधिले सबैलाई सहज सेवा पुर्याउन वेबसाइट मार्फत् सुचना उपलब्ध गराउने र अद्यावधिक गर्ने गरिएको छ। साथसाथै इन्टरनेट मार्फत् सूचना तथा संचारको कार्यहरु अघि बढाउने लक्ष्य राखिएको छ।

आर्थिक प्रशासनको पारदर्शिता र जवाफदेहिताका लागि हरेका योजनाहरुमा नगरले सार्वजनिक सुनुवाईलाई प्राथमिकतामा राखेको छ भने बिस्तारै प्रत्येक वडाहरू र गाउँपालिकाले हरेक वर्ष सामाजिक लेखा परिक्षण तथा सार्वजनिक सुनाई गरिने कार्य पनि अगाडि राखेको छ। स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा विधि गोष्ठिमा पालिकाका जनप्रतिनिधी, गाउँपालिकाको सूचना शाखा र कर्मचारीहरुसँगको छलफलबाट गाउँपालिकाको सुशासनको अवस्था तलको तालिका अनुसार रहेको पाइयो।

तालिका ११: पालिकाको सुशासनको अवस्था

क्र.सं.	सस्थागत संरचना	विवरण
१	कार्यविभाजन र नीतिगत व्यवस्था	मन्त्रालयको परिपत्र अनुसार कर्मचारीको व्यवस्था भएको
२	पारदर्शिता/सूचनाको पहुँच	सूचना शाखा स्थापना गरिएको साथै गै.स.स सहयोगको लागि छुट्टै शाखा स्थापना गर्ने क्रममा रहेको
३	योजना, कार्यन्वयन र अनुगमन संयन्त्र	योजना, कार्यान्वयन र अनुगमन संयन्त्र रहेको
४	प्रभावकारिता, मितव्ययीता	योजना कार्यान्वयन र अनुगमन संयन्त्र र आर्थिक प्रशासन शाखा रहेको
५	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि बजेट विनियोजन (आन्तरिक श्रोत)	केहि मात्रामा गरिएको
६	वित्तीय संयन्त्र	आर्थिक प्रशासन शाखा रहेको सो अन्तर्गत लेखा, प्रशासन, राजश्व र आन्तरिक लेखा परिक्षण शाखा रहेको
७	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि योजना छनौट तथा कार्यान्वयन	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि क्षमता विकास तालिमहरु गरिएको
८	विषयगत क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि योजनाहरुको समायोजन	केहि मात्रामा गरिएको

२.१३ मौसम तथा जलवायुको अवस्था

जोरायल गाउँपालिकामा भौगोलिक तथा जलवायुको हिसाबले विविधता रहेको छ। सन् १९७६ देखि २००५ सम्मको औसत वार्षिक अधिकतम तापक्रम १५.९°C देखि २६.४२ °C सम्म रहेको छ। आधारभूत तथ्याङ्कदेखि सन् २०६६ र २०९५ मा तापक्रम ५.४४% सम्म बढेर २७.८८°C सम्म पुग्ने अनुमान गरिएको छ। त्यस्तै, औसत वार्षिक न्यूनतम तापक्रम ३.०३°C देखि १४.४°C सम्म रहेको छ भने ५.७२% सम्म बढ्ने अनुमान गरिएको छ। औसत वार्षिक वर्षा ११८४.४ मिलिमिटर देखि १३४१ मिलिमिटर रहेको छ र १४.४% देखि २३.९% सम्म वर्षामा परिवर्तन हुने अनुमान गरिएको छ।

२.१४ स्रोत तथा क्षमता विश्लेषण

जोरायल गाउँपालिकाको स्रोत तथा क्षमताको विश्लेषण गर्नको लागि पालिका भित्र रहेको विभिन्न प्राकृतिक स्रोत, भौतिक स्रोत तथा संरचनाहरू, आर्थिक उपार्जन हुने स्रोत, संघ संस्था तथा समूहहरू, दक्ष तथा तालिम प्राप्त जनशक्तिहरू तथा मानवीय स्रोत, सामाजिक समूहहरू, संघ संस्थाको पहिचान गरिएको छ। यस्ता स्रोतहरू भविष्यमा जलवायु परिवर्तनबाट परिरहेको प्रभाव तथा जलवायुजन्य प्रकोपबाट हुन सक्ने क्षति न्यूनीकरण तथा क्षति पश्चात् पुनरुत्थान गर्नको लागि सहयोगी हुनेछ। त्यस्तै, जलवायु परिवर्तन तथा यसबाट सिर्जित प्रकोपबाट प्रभावित स्रोत तथा यससँग जुध्न सक्ने क्षमता विश्लेषण गर्नको लागि पनि गाउँपालिकामा रहेको भौतिक, आर्थिक, प्राकृतिक, मानवीय तथा सामाजिक स्रोतको पहिचान महत्वपूर्ण रहेको छ। यस पालिकामा जलवायुजन्य प्रकोपसँग जुध्नको लागि भौतिक स्रोतहरु तुलनात्मक रुपमा कमी रहेको देखियो। भौतिक स्रोतहरुमा सबै वडामा कच्ची सडक संजाल रहेको भएता पनि खोलामा पक्कि पुल नहुनाले बाढी आएको समयमा आवातजावतमा समस्या हुने गरेको छ। कुलो लाग्ने धेरै ठाउँमा सिंचाई कुलो पुगेको भएपनि पक्कि सिंचाई नहर पर्याप्त नरहेको तथा मुहान संरक्षण नभएको अवस्था छ। त्यस्तै, सार्वजनिक भवनहरुमा सामुदायिक भवन, विद्यालय भवन, स्वास्थ्य चौकी भवन रहेको छ भने पक्की भवनको संख्या कम रहेको छ।

प्राकृतिक स्रोत अन्तर्गत वन, खोलानाला तथा मुहानहरू पर्याप्त रहेकोमा हाल भने मुहानमा पानीको मात्रा कमी हुँदै गएको छ। यसका साथै वनमा जडीबुटीको मात्रा पनि घटेको छ। तर नदीजन्य निर्माण सामग्री भने पर्याप्त मात्रामा रहेको छ। आर्थिक स्रोत अन्तर्गत कृषि तथा पशुपालन प्रमुख स्रोतको रूपमा रहेकोमा यस क्षेत्रलाइ जलवायुजन्य प्रकोपको प्रभावले धेरै असर गरेको छ। यस बाहेक लघुजलविद्युत, कुटानी पिसानी मिल, चाउमिन लगायत घरेलु उद्योग, वैदेशिक रोजगारबाट भित्रिने रेमिट्यान्स प्रमुख आर्थिक स्रोतहरू रहेका छन् ।

पालिकामा रहेका मानवीय स्रोतहरुमा शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी, सुरक्षाकर्मी, कृषि तथा पशु प्राविधिक, ओभरसियर/इन्जिनियर, सिकर्मी, डकर्मी, पक्कि संरचना बनाउने मिस्त्री, ड्राइभर, डोजर अपरेटर, जलविद्युत अपरेटरहरू रहेका छन्। मानवीय स्रोतमा विपद जोखिम उद्धार तालिम प्राप्त, डढेलो नियन्त्रण तथा आपतकालीन उद्दार सम्बन्धि तालिम लिएका जनशक्तिको कमी रहेको छ। त्यस्तै, सामाजिक स्रोत अन्तर्गत समुहहरु, युवा क्लब, किशोरी संजाल, महिला/आमा समुह, बाल क्लब, कृषि समुहहरू रहेका छन्। तर सामाजिक स्रोतको रुपमा पर्याप्त मात्रामा राहत तथा उद्धार सामग्री, राहत कोष, विपद कोषहरू भने छैनन्।

पालिकामा विपद व्यवस्थापन तथा सामाजिक सुरक्षा राहत कोष कार्यविधि २०७५ तयार भएको छ जसले विपद व्यवस्थापन तथा सामाजिक सुरक्षा राहत कोषको परिकल्पना गरेको छ।जुन कोषबाट विपदको समयमा निम्न कार्यमा सहयोग गर्ने अवधारणा राखेको छ।

- आर्थिक अवस्था दयनीय भएका व्यक्ति बिरामी परी औषधोपचारका लागि अस्पताल ल्याउँदा र अस्पतालबाट लैजाँदा सहयोग गर्ने।
- प्राकृतिक प्रकोप वा दुर्घटनामा पर्नेहरुलाई उद्दार गर्न तथा यस्ता प्रकारका विपदबाट व्यक्ति वा परिवारमा हुन गएको धनजनको क्षतिपूर्तिवापत आर्थिक राहत उपलब्ध गराउने।
- प्राकृतिक प्रकोपको कारणबाट घाइते भएकाहरुको औषधोपचार गर्न तथा देहावसान भएका व्यक्तिको काजकिरिया वा सदगतका लागि मृतकका आफन्तलाई आर्थिक सहायता उपलब्ध गराउने।
- कमजोर आर्थिक अवस्था भएकालाई आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराउने।
- प्राकृतिक प्रकोपमा परेका धनजनको समयमै खोज तथा उद्दार गर्न सामाग्री, औजार, उपकरण खरिद गर्ने।
- बाढी, पहिरो, आगलागि, नदी कटान जस्ता प्राकृतकि प्रकोपमा परेका जनतालाई राहत सामाग्री खरिद गरी वितरण गर्ने।

जोरायल गाउँपालिकामा रहेको स्रोतहरूको विस्तृत विवरण **अनुसूची २** मा दिइएको छ।

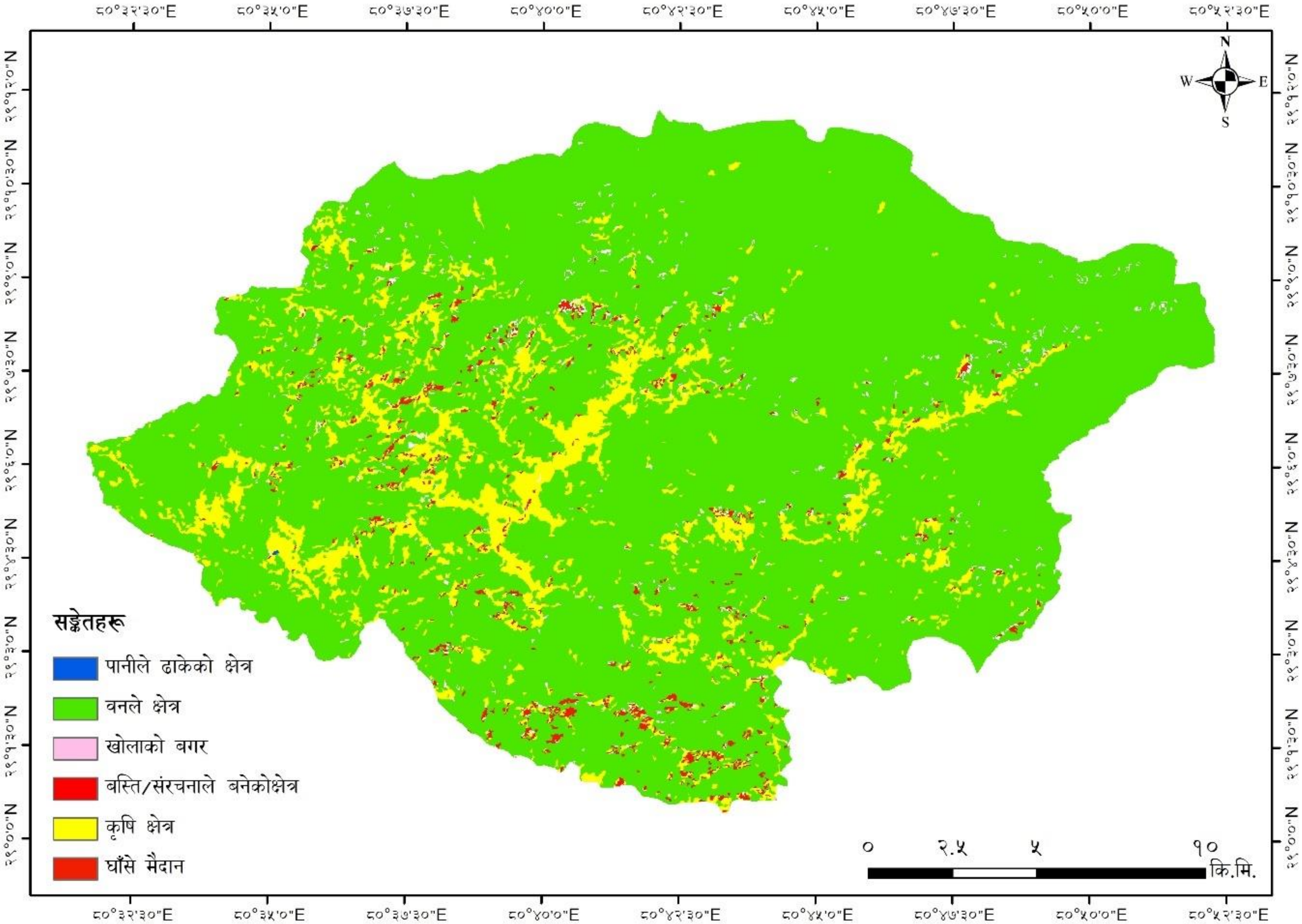

चित्र ६: पालिकाको स्रोत नक्सा

परिच्छेद ३: जलवायु परिवर्तन तथा प्रकोपको अवस्था

३.१ तापक्रम तथा वर्षाको तथ्यांकहरुको विश्लेषण

जोरायल गाउँपालिकाको सन् १९७६ देखि २००५ सम्मको औसत वार्षिक अधिकतम तापक्रम १५.९°C देखि २६.४२°C सम्म रहेको छ भने न्युनतम तापक्रम ३.०३ °C देखि १४.४°C सम्म रहेको छ। अधिकतम तापक्रम आधारभूत तथ्याङ्क देखि सन् २०६६ र २०९५ मा तापक्रम ५.४४% सम्म बढेर २७.८८°C सम्म पुग्ने अनुमान गरिएको छ भने न्युनतम तापक्रम ५.७२% सम्म बढ्ने अनुमान गरिएको छ।

तालिका १२ :RCP४.५ र RCP८.५ अनुसार विभिन्न अवधिको ऐतिहासिक र अनुमानित वार्षिक औसत अधिकतम तथा न्युनतम तापक्रम

अवधि	परिदृश्यहरू	अधिकतम तापक्रम				न्युनतम तापक्रम			
		परिवर्तन		तापक्रम		परिवर्तन		तापक्रम	
		कम	उच्च	कम	उच्च	कम	उच्च	कम	उच्च
१९७६-२००५	CanESM	-	-	१५.८८	२६.४१	-	-	३.०५	१४.४०
	_ESM२M	-	-	१५.९०	२६.४२	-	-	३.०३	१४.३४
२०१६-२०४५	RCP४.५ CanESM२	१.५७	१.६७	१७.५५	२७.९७	१.७५	१.८८	४.९२	१६.१४
	RCP८.५ CanESM२	१.९३	२.०५	१७.९२	२८.३३	२.०६	२.२४	५.२८	१६.४५
	RCP४.५ GFDL-ESM२M	१.३५	१.४२	१७.३१	२७.७७	०.९८	१.००	४.०३	१५.३३
	RCP८.५ GFDL-ESM२M	१.५६	१.७१	१७.६२	२७.९८	१.२६	१.३६	४.४०	१५.६०
२०३६-२०६५	RCP४.५ CanESM२	२.३४	२.६०	१८.४६	२८.७३	२.५५	२.८२	५.८५	१६.९३
	RCP८.५ CanESM२	३.१३	३.३३	१९.२०	२९.५४	३.३६	३.५७	६.६१	१७.७५
	RCP४.५ GFDL_ESM२M	१.९३	२.०८	१७.९८	२८.३५	१.३४	१.४६	४.४९	१५.६८
	RCP८.५ GFDL-ESM२M	२.३९	२.६०	१८.५२	२८.८०	१.८८	२.०५	५.०९	१६.२३
२०६६-२०९५	RCP४.५ CanESM२	२.६९	२.९९	१८.८६	२९.०८	२.९९	३.२६	६.२९	१७.३७
	RCP८.५ CanESM२	५.१८	५.४४	२१.३१	३१.५८	५.४४	५.७२	८.७६	१९.८३

	RCP४.५ GFDL-ESM२M	२.३५	२.४४	१८.३९	२८.७७	१.६२	१.७६	४.८०	१५.९६
	RCP८.५ GFDL-ESM२M	४.०६	४.३५	२०.२७	३०.४६	३.२२	३.४३	६.४७	१७.५५

https://climate-modelling.canada.ca/climatemodeldata/cgcm4/CanESM2/index.shtml

वर्षा

जोरायल गाउँपालिकाको १९७६ देखि २००५ को अवधिको लागि औसत वार्षिक वर्षा कममा ११८४.४ मिलिमिटर र बढीमा १३४१ मिलिमिटर रहेको छ। आधारभूत तथ्याङ्कबाट -१४.४% देखि २३.९% सम्म वर्षामा परिवर्तन हुने अनुमान गरिएको छ।

तालिका १३ :RCP ४.५ र RCP ८.५ अनुसार ऐतिहासिक र अनुमानित वार्षिक

अवधि	परिदृश्यहरू	परिवर्तन		वर्षा (मि.मि)	
		कम	उच्च	कम	उच्च
१९७६-२००५	CanESM	-	-	११८४.४	१२६६.४
	GFDL_ESM२M	-	-	११८९.७	१३४१.०
२०१६-२०४५	RCP४.५CanESM२	६.५	७.६	१२६८.६	१३५३.९
	RCP८.५CanESM२	२०.९	२३.९	१४३५.८	१५६०.०
	RCP४.५GFDL-ESM२M	-१४.४	-१२.३	१०४३.२	११४६.४
	RCP८.५GFDL-ESM२M	४.०	७.८	१२८१.९	१३९५.३
२०३६—२०६५	RCP४.५CanESM२	१६.४	१८.१	१३८०.०	१४९४.१
	RCP८.५CanESM२	११.०	१३.२	१३१४.६	१४३२.०
	RCP४.५GFDL-ESM२M	-५.३	-१.१	११७६.७	१२६८.८
	RCP८.५GFDL-ESM२M	-१.७	३.९	१२३५.९	१३१८.४
२०६६-२०९५	RCP४.५CanESM२	१०.१	१३.९	१३१४.१	१४३२.८
	RCP८.५CanESM२	१२.५	१४.९	१३४५.९	१४४३.२
	RCP४.५GFDL-ESM२M	-२.८	२.८	१२२३.१	१३०४.५
	RCP८.५GFDL-ESM२M	-१.५	३.८	१२३५.१	१३२३.२

https://climate-modelling.canada.ca/climatemodeldata/cgcm4/CanESM2/index.shtml

३.२ जोरायल गाउँपालिकामा घटेका जलवायुजन्य प्रकोपको पहिचान

यस जोरायाल पालिकाको वडा स्तरीय प्रकोप स्तरीकरण सहभागितामुलक तवरबाट गरिएको लेखाजोखाका, ऐतिहासिक घटनाक्रम तथा प्रकोप नंक्शाकनबाट पहिचान गरिएका आधारमा यस गाउँपालिका अन्तर्गतका ६ वटा वडामा रहेका विभिन्न जलवायुजन्य प्रकोपहरु मध्ये सबैभन्दा बढी असर तथा प्रभाव पारेको प्रकोप कुन हो भनी स्तरीकरण गर्दै विश्लेषण गरिएको थियो। यस अनुसार प्रत्यक वडाको प्रकोप स्तरीकरण तलको तालिका १२ मा देखाइएको छ।

तालिका १४: वडाको प्रकोप तथा प्रकोपले निम्त्याएको समस्या र कारक

प्रकोप	प्रमुख समस्या	समस्याको कारक
खडेरी	कृषि उत्पादनमा कमी, वनजङ्गल सुक्ने, पानीको मुहानमा कमी तथा पानीको मात्रा कमि भइ खानेपानी तथा सिंचाईमा समस्या, रोग किराको प्रकोप बढ्ने	जलवायु परिवर्तनसँगै तापक्रम बढ्नु, पानी पर्ने मात्रा तथा समयमा परिवर्तन हुनु, पाखो बारीमा सिंचाई व्यवस्था नहुनु तथा सिंचाई कुलो बाढी तथा पहिरोले क्षति हुनु
रोग किराको प्रकोप	खाद्य बालीको नोक्सान तथा उत्पादनमा कमी, खाद्य असुरक्षा	तापक्रम वृद्धि, रासायनिक मल तथा विषादी, गर्मी बढ्नु, खडेरी बढ्नु, सिंचाई अभाव
आगोलागी/डढेलो	वनजङ्गल सुक्ने तथा वन पैदावारमा कमी, वन्यजन्तुलाई क्षती, पानीको मुहान सुक्ने, पशु चौपाया क्षति तथा छानो जलेर नोक्सान हुनु	सुख्खा खडेरी तथा पानीको धारहरू सुक्नु, डढेलो सम्बन्धि जनचेतनाको कमी, वन व्यवस्थापन (झाडी फडान तथा सरसफाई) नहुनु
असिना	धान र गहुँ बाली नष्ट, उत्पादनमा कमी, फलफुल खेतीमा क्षति, भौतिक पूर्वाधार क्षति तथा बाढी आउने गरेको	जलवायु परिवर्तन
बाढी	जमिन कटान, घर/बस्ति बगाएको तथा जोखिम, मानबिय क्षति, पशु बस्तु बगाउने, आवतजावतमा कठिनाइ, भौतिक पूर्वाधार क्षति, खेती बाली पुर्ने, सिंचाई तथा खानेपानी मुहान तथा पाइपलाइन र नहर बगाउने, विद्यालय तथा स्वास्थ्य चौकी आवतजावतमा समस्या, घट्ट तथा लघु जलविद्युत बगाउनु	एकैचोटी धेरै वर्षा, कमजोर भूगर्भ, माथिल्लो क्षेत्रमा पहिरो जानु, ठुलो जलाधार क्षेत्र तथा धेरैवटा खोला भएकोले
हावाहुरी	घर, विद्यालय तथा स्वास्थ्य चौकीको छाना उडाएको, क्षति, कृषिबाली तथा फलफूलमा क्षति, वनमा रुखबिरुवा ढल्ने	कमजोर भौतिक संरचना, टिनको छानो

पहिरो	घर चेपिनु तथा मानवीय क्षति, कृषि जमिनको क्षति, भौतिक पूर्वाधारमा क्षति, वनजङ्गल क्षति, सेवा पहुँच अवरुद्ध, पशु चौपाया क्षति, पानीको मुहान पुरिनु	कमजोर भू-धरातल, अधिक वर्षा, विद्यमान पहिरो व्यवस्थापन नभएको, अव्यवस्थित सडक कटान
चटयाङ	धनजनको क्षति, मानवीय क्षति (घाइते, अपाङ्ग तथा मृत्यु), पशु चौपाया क्षति, डढेलो	अर्थिंग नहुनु, जनचेतना नहुनु, आकस्मिक हुने घटना, मोबाइल टावर
शितलहर/तुषारो	तरकारी बालीमा क्षति, फलफुलको बेर्नामा क्षति, बस्तुभाउलाई घाँस/सोत्तरको उपलब्धता कम हुनु	

स्रोतः वडा लापा तयारी गोष्ठी, २०८१

३.३ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा

जोरायल गाउँपालिकामा विगतमा भएका विभिन्न जलवायुजन्य प्रकोपका घटनाक्रमहरूको प्रकृति र प्रभाव विश्लेषण गर्न विगत ३० वर्षदेखि हालसम्मको जलवायुजन्य प्रकोप, प्रभाव, प्रभावित समुदाय र त्यससँग जुध्न समुदाय तथा संघसंस्थाले गरेका प्रयासहरूका साथै सो प्रकोपको असरहरूको भविष्यको परिदृष्यको बारेमा वडा स्तरमा जनप्रतिनिधिहरू, जेष्ठ नागरिक, बुद्धिजीवी तथा जानिफकारहरूको उपस्थितिमा समग्र विश्लेषण गरी संकटासन्नताको समग्र अवस्था **अनुसूची १** मा उल्लेख गरिएको छ।

यस विश्लेषणबाट यहाँका समुदाय सबैभन्दा धेरै खडेरी, रोग किराको प्रकोप, बाढी, पहिरो, डढेलो, हावाहुरी, असिनापानी प्रभावित भएको देखिन्छ भने चटयाङ्ग जस्ता प्रकोपहरु पटक पटक दोहोरिरहेको र यी प्रकोपहरुले सबै वडाहरुमा क्षति पुऱ्याएको देखिन्छ। प्रकोपहरु र यिनका असर तथा प्रभावहरुसंग जुध्न स्थानीय समुदायले समुदाय स्तरमा तथा स्थानीय सघ संस्थाहरुको सहयोगमा केही प्रयासहरु गर्ने गरेको देखिए पनि ती प्रयासहरु अपर्याप्त रहको देखिन्छ।

३.४ गाउँपालिकाको प्रकोप स्तरीकरण

जोरायल गाउँपालिकाको प्रमुख प्रकोपको पहिचान गर्न जोडागत स्तरीकरण विधि प्रयोग गरिएको थियो। यस विश्लेषणबाट प्रत्येक प्रकोपहरूको जोडागत तुलना गरी तुलनात्मक रूपमा बढी प्रभाव गर्ने प्रकोप छानिएको थियो। गाउँपालिकाले सामना गरिरहेको प्रमुख प्रकोपहरूको रूपमा पहिलो स्थानमा खडेरी देखिएको छ भने त्यसपछिका प्रकोपहरूमा रोगकिराको प्रकोप, तेस्रोमा डढेलो, चौथोमा असिना, पाँचौमा बाढी, छैठौंमा हावाहुरी, सातौंमा पहिरो, आठौंमा चटयाङ्ग, नवौंमा शितलहर/तुषारो रहेको छ। जोरायल गाउँपालिकाको प्रकोपको जोडागत स्तरीकरण तालिका १२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १५: प्रकोपको जोडागत स्तरीकरण (गाउँपालिका स्तरीय)

प्रकोपहरु	शितलहर / तुषारो	खडेरी	पहिरो	बाढी	असिना	चट्याङ	हावाहुरी	डढेलो	रोग किराको प्रकोप
शितलहर/ तुषारो		खडेरी	पहिरो	बाढी	असिना	चट्याङ	हावाहुरी	डढेलो	रोग किराको प्रकोप
खडेरी			खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी
पहिरो				बाढी	असिना	पहिरो	हावाहुरी	डढेलो	रोग किराको प्रकोप
बाढी					असिना	बाढी	बाढी	डढेलो	रोग किराको प्रकोप
असिना						असिना	असिना	डढेलो	असिना
चट्याङ							हावाहुरी	डढेलो	रोग किराको प्रकोप
हावाहुरी								हावाहुरी	रोग किराको प्रकोप
डढेलो									रोग किराको प्रकोप
रोग किराको प्रकोप									
अंक	१	८	१	४	५	१	३	५	६
प्रकोप	शितलहर / तुषारो	खडेरी	पहिरो	बाढी	असिना	चट्याङ	हावाहुरी	डढेलो	रोग किराको प्रकोप
प्रकोपको स्तर	९	१	७	५	४	८	६	३	२

स्रोत: वडा स्तरीय लापा तयारी गोष्ठी, २०८१

त्यस्तै वडा स्तरीय प्रकोप जोडा स्तरीकरणबाट वडा नं २ र ४ मा जलबयुजन्यय प्रकोप जस्तै खडेरी, पहिरो, बाढी, कृषि बालिमा रोगकिराको प्रकोप, आगोलागी/डढेलो प्रमुख प्रकोपको रूपमा देखिएको छ। त्यसपछिका वडाहरु ६,१,३ र ५ मा प्रमुख प्रकोपहरूमा खडेरी, पहिरो, बाढी, रोगकिराको प्रकोप, आगोलागी/डढेलो देखिएका छन्। वडा स्तरीय प्रमुख पाँच प्रकोपहरू तालिका १३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १६: वडागत मुख्य पाँच प्रकोपहरुको प्राथमिकीकरण

वडा नं	देखिएका प्रमुख प्रकोपहरु
१	खडेरी, पहिरो, बाढी, रोग किराको प्रकोप, आगलागी/डढेलो
२	बाढी, आगलागी/डढेलो, पहिरो, हावाहुरी, असिना,
३	खडेरी, पहिरो, बाढी, रोग किराको प्रकोप, आगलागी/डढेलो
४	खडेरी, पहिरो, बाढी, रोग किराको प्रकोप, आगलागी/डढेलो
५	बाढी, रोग किराको प्रकोप, पहिरो, आगलागी/डढेलो, हावाहुरी
६	खडेरी, पहिरो, बाढी, आगलागी/डढेलो, रोग किराको प्रकोप
गाउँपालिका	खडेरी, रोग किराको प्रकोप, आगलागी/डढेलो, बाढी, हावाहुरी, पहिरो, चट्याङ, शितलहर/तुषारो

स्रोत: वडा स्तरीय लापा तयारी गोष्ठी, २०८१

३.५ प्रकोप तथा मौसमी पात्रो

स्थानीय मौसम र मौसमी अवस्था तथा प्रकोपमा आएको परिवर्तन बारे जानकारी हासिल गर्न परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो निर्माण गरिएको थियो। गाउँपालिका स्तरीय भेलामा जनप्रतिनिधि, ज्येष्ठ नागरिक, बुद्धिजीवीसँगको छलफलबाट भएको जलवायु सम्बन्धी जानकारी विवरणका आधारमा तापक्रम, वर्षाको स्वरूप, बिरुवाको व्यवहार, प्रकोपको स्वरूप आदिमा आधारित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो तयार गरिएको थियो। मौसमी पात्रो सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्न विगतको करिब ३० वर्ष पहिले र हालको बारे तुलनात्मक अध्ययन गरी प्रकोप, तापक्रम, बाली आदि हुने समयमा परिवर्तन आए/नआएको चित्रण गरिएको थियो। यसै विधिको प्रयोग गरी समुदाय स्तरमा जलवायु परिवर्तनको कारणले बालीचक्र, वनस्पति प्रजातिहरुको जीवनचक्र/व्यवहार, प्रकोपको स्वरुप लगायत अन्य विभिन्न क्षेत्रहरुमा आएका/देखिएका परिवर्तनहरुको जानकारी समेत प्राप्त गरिएको थियो। जोरायल गाउँपालिकामा तयार पारिएको परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो तालिका १४ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १७: प्रकोप तथा मौसमी पात्रो

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुष	माघ	फाल्गुन	चैत्र
तापक्रम	गर्मीको दिन	प												
		अ												
	जाडोको दिन	प												
		अ												
वर्षा	मौसमी वर्षा	प												
		अ												
	हिउँदे वर्षा	प												
		अ												
	हिमपात	प												
		अ												

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरू	समय	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुष	माघ	फाल्गुन	चैत्र
बिरुवाहरूको व्यवहार	फूल फुल्ने	प												
		अ												
	फल लाग्ने	प												
		अ												
प्रकोपको स्वरूप	खडेरी	प												
		अ												
	बाढी पहिरो	प												
		अ												
	हावा हुरी	प												
		अ												
	असिना पानी	प												
		अ												
	कृषिमा किरा	प												
		अ												
	चट्याङ्ग	प												
		अ												
	लामखुट्टे लाग्ने	प												
		अ												

स्रोतः पालिका स्तरीय लापा तयारी गोष्ठी, २०८१ (प=पहिले, अ=अहिले)

३.६ बाली पात्रो

विगत ३० वर्ष देखि अहिले सम्मको परिवर्तित बाली पात्रो विश्लेषण गर्दा लगभग सबै बालीको लगाउने र भित्र्याउने समयमा फेरबदल भएको देखिन्छ। घैया धान लगाउने समय ४ हप्ता पछाडी सरेको र भित्र्याउने समय पनि २ हप्ता पछाडी सरेको छ भने वर्षे धान लगाउने र भित्र्याउने समय २ देखि ३ हप्ता परिवर्तन भएको छ। त्यसैगरी मकै, कोदो, मास, भटमास र मुसुरो लगाउने समय पनि पछाडी धकेलिएको छ भने गहुँ र मुसुरो भित्र्याउने समय एक हप्ता अगाडी सरेको छ जसले गर्दा समग्र बाली पाक्न लाग्ने समय छोटिएको छ। सबै बालीहरूमा मौसमी खडेरी तथा नयाँ प्रजातिको कारणले गर्दा रोप्ने र भित्र्याउने समय नै परिवर्तित भएको छ।

तालिका १८: बाली पात्रो

बाली		बैसाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कार्तिक	मङ्सिर	पुस	माघ	फाल्गुन	चैत
धान	प												
	अ												
मकै	प												
	अ												
मास	प												
	अ												
गहुँ	प												
	अ												
कोदो	प												
	अ												
आलु	प												
	अ	निकाल्ने				निकाल्ने			लगाउने			लगाउने	

स्रोतः पालिका स्तरीय लापा तयारी गोष्ठी, २०८१ (प=पहिले, अ=अहिले)

जोरायल गाउँपालिकामा लगाइने रैथाने जातको गहुँ, भटमास, मार्सी धान, मार्से, जौ, मुसुरो, कोदो लगायतका बालीको उत्पादन घटेको छ भने नयाँ ठिमाहा जातका बालीहरू लगाउन थालिएको छ जसले गर्दा पनि बाली लगाउने र भित्र्याउने समय परिवर्तन भएको देखिन्छ।

३.७ सामाजिक स्रोत तथा संकटासन्नता नक्सांकन

मौसमी पात्रो, ऐतिहासिक घटनाक्रमको समय रेखा विश्लेषणको माध्यमबाट यकिन गरिएका प्रमुख प्रकोपले प्रभावित पारेका क्षेत्रलाई जोरायल गाउँपालिकाको नक्सामा चित्रित गर्न यो विधिको प्रयोग गरिएको छ। सहभागितामूलक तरिकाले तयार गरिएको स्रोत नक्सामा जलवायुजन्य प्रमुख प्रकोप दोहोरिन सक्ने स्थान र प्रभावित हुन सक्ने बस्ती तथा समुदाय देखाइएको छ।

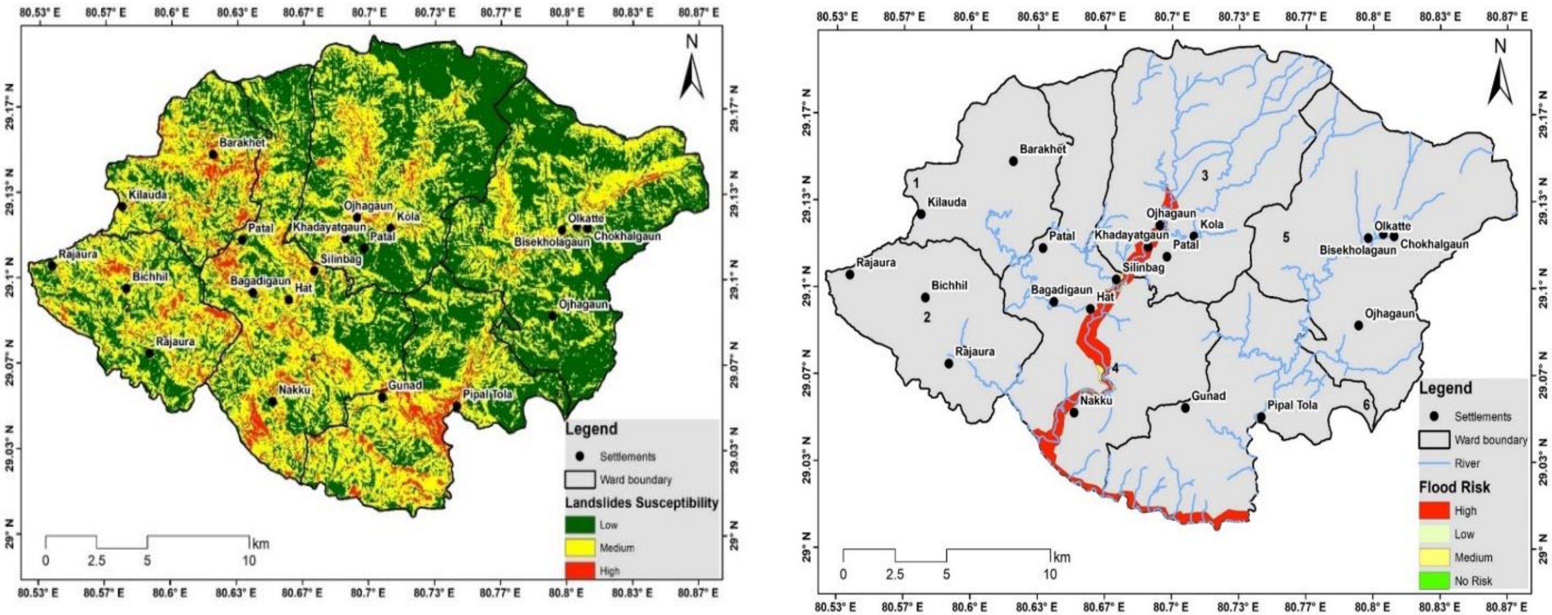

चित्र ७: पालिकाको पहिरो तथा बाढी जोखिम नक्सा

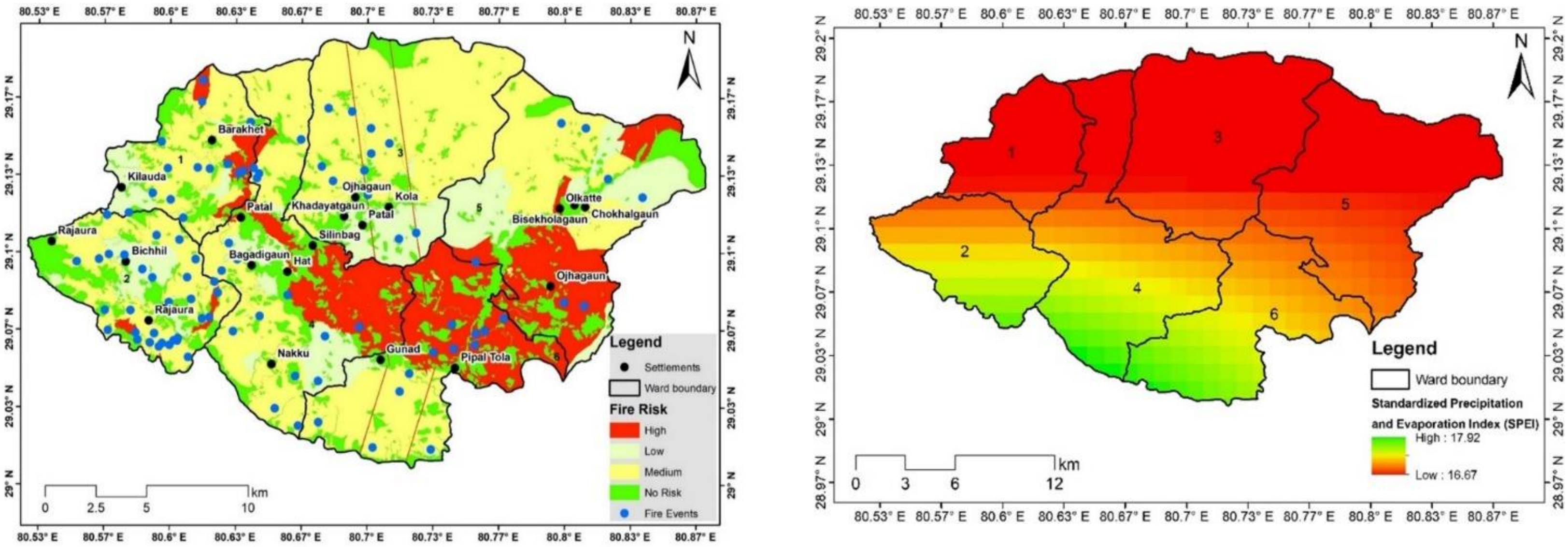

चित्र ८: पालिकाको आगोलागी तथा खडेरी जोखिम नक्सा

३.८ जोखिमको रुपरेखा

गाउँपालिका क्षेत्रमा हाल विद्यमान प्रकोपहरू, ती प्रकोपहरूबाट भइरहेका र भविष्यमा हुन सक्ने समस्याको अवस्था तथा प्रकोपबाट संकटासन्न समुदायहरूको विश्लेषण गरिएको छ।

तालिका १९: जोरायल गाउँपालिकाको जोखिमको रुपरेखा :

प्रकोप	हालको जोखिमको अवस्था	हालको संकटासन्नता	भविष्यमा हुन सक्ने जोखिमको प्रभाव
पहिरो	सानो सानो हुँदै पहिरोले ठुलो रुप लिएको, माथिल्लो भागमा जमिन चिरा परेकोले पहिरो निरन्तर गइरहेको, उत्पादनयोग्य जमिन कटानी गर्दै गएको, उर्बर माटो बगाइ लगेको, बेसीमा	मानव वस्ती, खेतीयोग्य जमिन, पातालखोला, भिमेश्वर	पहिरोले बाटो, खेतीयोग्य जमिन, बस्ती नै बगाएर धनजनको क्षति गर्न सक्ने, बस्ती स्थानान्तरण गर्नुपर्ने अवस्था आउने, अवैज्ञानिक

	भएका खेतमा थेग्रान जम्मा गरेको, बाटो र बस्तीका घर पनि बगाउन सक्ने अवस्था आएको, तल्लो भेगका बस्ती पुरीन सक्ने र माथिल्लो भेगका बस्ती झर्न सक्ने संभावना बढेको, बाटोमा क्षति तथा खोला थुनिने समस्या रहेको, पानीको स्रोत पुर्ने गरेको छ	आ.वि., महिला, बालबालिका, बृद्धबृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), गर्भवती महिला, कृषक	तरिकाले बाटो घाटो निर्माण, भिरालो क्षेत्रमा भइरहेको पूर्वाधार विकास, र भूउपयोगितामा आएको परितर्वनले गर्दा भविष्यमा अस्वभाविक पहिरोको घटना देखिने, स्वास्थ्य सेवाको पहुँच टुट्नाले प्रसूति, शिशु स्याहार तथा गर्भपतन सेवा अवरुद्ध हुन सक्ने, पानीको स्रोत पुरिनाले महिलाको कार्य बोझ बढ्ने देखिन्छ।
बाढी	बाढीले घरखेत नै बगाउने गरको, मानिस पशुपंक्षी तथा धनजनको क्षति गराउने गरको, पुल, सडक तथा अन्य भौतिक पूर्वाधार क्षति हुने गरेको, लघु जलविद्युतको इन्टेक बगेको, पानीको स्रोत तथा मुहान बगेको तथा पुरेको	बालबालिका, वयस्क, महिला, एकल व्यक्ति, वृद्ध, खोला नजिक बसोबास गर्ने बस्ती	पानी पर्ने तरिकामा फेरवदल आउनुका साथै माथिल्लो क्षेत्रमा अस्वभाविक पहिरोले बाढीका घटनाहरु बढ्ने, बुढीगङ्गा नदी नजिकको खेती कटान हुने देखिन्छ, पानीको स्रोत बगाउनाले महिलाको कार्य बोझ बढ्नेछ, साँफे मार्तडी सडकमा बाढीले क्षति गर्नाले स्वास्थ्य तथा अन्य सेवाको पहुँच अवरुद्ध हुनेछ।
खडेरी	वनजंगलहरुमा धेरै सुख्खापन बढी आगलागीका घटनाहरु बढेका, भएको पानीका मुहानहरु सुक्दै गएका, खानेपानीको अभाव, खानेपानी र सिँचाइको पर्याप्त सुविधा नभएको ठाँउमा खेतीपाती गर्न कठिनाई भई उत्पादनमा कमी आएको र बोटबिरुवामा वर्षेनी विभिन्न किसिमका रोग र किरा बढ्ने गरेको, पशुपंक्षी र मानवलाई पनि विभिन्न सरसफाइको कमीले हुने एवम् संक्रामक रोग लाग्ने क्रम बढेको, पानी कृषि र अन्नमा	बालबालिका, वयस्क, महिला, वृद्ध, अपांगता भएका, कृषक, बिरामी, दलित समुदाय	खेती योग्य जमिनको कमी भई खाद्यान्न संकट हुन सक्ने, भोकमरी, कुपोषण, महामारी फैलन सक्ने पानीका मूलहरु सुकी खानेपानीको चरम अभाव हुन सक्ने वस्ती बसाइ सराइ पनि हुन सक्ने वनजंगलमा सुखापन भई वन्यजन्तुको वासस्थान नाश हुन सक्ने

	बढी समय र खर्च बढेको सिंचाई कुलोमा पानीको उपलब्धतामा कमी आएको, हरियो घाँसको अभाव, चरण क्षेत्र घटेको		
रोगकिराको प्रकोप	धान तथा गहुमा खैरो, गोबारो, पतेरो, कालो लाग्ने तथा किराहरुको प्रकोप बढेको, तरकारीमा नयाँ रोगहरु देखा परेको, मकैमा फौजी किराको प्रकोप बढेको, अरहरमा किराको प्रकोप बढेकोले उत्पादन हुन छोडेको, आँप लगायत फलफूलमा किराको प्रकोप बढेको पशुपंक्षीमा रोगका कारण एक देखि बथानमा मृत्यु हुन गरेको, कुखुरामा नयाँ रोगहरु देखा परेको, छाडा तथा पालुवा कुकुरहरुमा रोग देखा परेको, दूध तथा मासु उपलब्धता घटेको	कृषक, बालबालिका, युवा, वयस्क, वृद्ध, महिला	खेतीपातीमा युवा पुस्ताको आकर्षण घट्न सक्ने, हरेक वर्ष खाद्यान्नको अभाव झेल्नु पर्ने, खाद्यान्न संकट पर्न सक्ने, भोकमरी कुपोषणका घटना बढ्न सक्ने पशुपालनमा मानिसको चाहना हराउन सक्ने, पशुपंक्षीबाट मानिसमा संक्रामक रोगहरु सर्न सक्ने, पशु स्वास्थ्य सेवा तथा पहुँच विस्तार हुनेछ
हावाहुरी	घर छाना उडाउने, जनधनको क्षति भएको, अन्न बाली नाश गर्ने गरेको, फलफुलका फल फुल झर्ने र साना बिरुवा ढाल्ने गरको	महिला, बालबालिका, कृषक, विपन्न वर्गका मानिस	हावाहुरीले जस्तापाता उडाउने, घर भत्काउने र मानवीय क्षति गर्न सक्ने, कृषि तथा खालि जग्गामा रहेका रुख बिरुवा ढल्न गइ जनधनको क्षति हुन सक्ने, कृषि बालीमा नोक्सान पुर्याउन सक्ने सम्भावना रहेको छ
चट्याङ्ग	पशु चौपायामा क्षति, मानव जनजिवनको क्षति, विद्युतीय उपकरणहरु, सोलार प्यानलहरु, जेनरेटर तथा इन्भर्टर क्षति	बालबालिका, वृद्ध, महिला, विद्यार्थी, कृषक	ग्रामिण विद्युतीकरणसँगै अर्थिंग व्यवस्थाले घरमा चटयाङ्गको प्रभाव कम पर्नेछ। MCB को जडानको कारण विद्युतीय सामग्रीको क्षति कम हुनेछ तर घरबाहिर काम गरिरहेको अवस्थामा चट्यांगको जोखिम रहिरहने छ भने अति बिपन्न घरधुरी रहेको अवस्थामा घरमा अर्थिंग समेत गर्न

			सम्भावना नरहेका घराधुरिहरु सधै जोखिममा रहनेछन
आगलागी	वनजंगलमा आगलागीका घटना बढी त्यहाँका वनपैदावर, जीवजन्तु, जडीबुटी नाश भएका साथै मानिसलाई आवश्यक काठ दाउरा संकलन गर्न कठिनाई हुने गरेको एवम् वनको विनाशले पानीका स्रोत सुक्ने र कहिलेकाँही बस्तीमा आई जनधन क्षति पनि गराउने गरको	वन, वन क्षेत्रका वस्ती, महिला, बालबालिका, अति विपन्न व्यक्ति, वयस्क	साना बिउबिरुवा नष्ट हुन सक्ने, दुर्लभ र लोपोन्मुख जीवको बासस्थान र जीवको अन्त्य हुन सक्ने, त्यहाँ पाइने रैथाने प्रजातिका बोटबिरुवा वा वन्यजन्तुको नाश हुन सक्ने, पानीको मुहान सुक्न सक्ने सम्भावना रहेको छ । विभिन्न समुदायले बनमा रहेका जडिबुटी लगायत अन्य बन पैदावारमा आश्रित रहेकोमा सो श्रोतको नास हुन जाने

स्रोतः वडा स्तरीय लापा तयारी गोष्ठी, २०८१

३.९ प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण

समग्र पालिकाको भविष्यमा प्रकोप हुन सक्ने सम्भावना, असरको गम्भीरता र असरको सम्भावनाको आधारमा प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण गरिएको छ। यो विधि प्रयोग गर्दा प्रभावको स्तर, प्रकोप हुन सक्ने सम्भावना र प्रभाव पार्न सक्ने सम्भावनाहरूको स्तर लाई १ देखी ३ अंक भार दिई विश्लेषण गरिएको छ जसमा १ भन्नाले न्यून प्रभाव तथा गम्भीरता र ३ भन्नाले सबैभन्दा उच्च प्रभाव तथा गम्भीरता भन्ने बुझिन्छ। यसरी प्रकोपको सम्भावना, प्रकोपबाट हुन सक्ने असर र असरको गम्भीरताको अंक भारलाई गुणाकं गरी प्रकोपको जोखिमको स्तर तय गरिएको थियो।

तालिका २०: प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरू	असरको गम्भीरता	प्रकोप हुनसक्ने सम्भावना	असरको सम्भावना	कुल अंक
पहिरो	मानिसको मृत्यु	३	३	२	१८
	खेतीयोग्य जमिन पुरेको	३		३	२७

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरू	असरको गम्भीरता	प्रकोप हुनसक्ने सम्भावना	असरको सम्भावना	कुल अंक
	वनजंगलमा क्षति	२		३	१८
	सडक, बाटोघाटो पुर्ने/भत्काउने	३		२	१८
	सिंचाई कुलो पुर्ने	३		२	१८
	चरण क्षेत्र कटानी/भू-क्षय	३		३	२७
	खानेपानीको पाइप बगाउने	३		२	१८
	बस्ती बगाउने/घरधुरी क्षति	३		३	२७
	स्वास्थ्य संस्थाको पहुँच विच्छेद गर्ने	३		२	१८
बाढी	खेतबारी बगाउने	३	३	३	२७
	बालीनाली डुबान	३		३	२७
	लघु जल विद्युतगृहमा क्षति	२		३	१८
	पशुचौपाया बगाएको	२		२	१२
	मानिस घाइते तथा मृत्यु	३		२	१८
	घर बस्ती जोखिम बढेको	३		३	२७
	सिंचाई कुलो भत्काउने तथा पुर्ने	२		३	१८
	उर्वर शक्ति भएको माटो बगाउने	२		३	१८
	सडक तथा बाटोघाटोमा क्षति	२		३	१८
	चरीचरण क्षेत्रमा असर	१		१	३
	खानेपानीको मुहान बगाउने	३		२	१८
	खानेपानीको पाइप बगाएको	२		३	१८

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरू	असरको गम्भीरता	प्रकोप हुनसक्ने सम्भावना	असरको सम्भावना	कुल अंक
	पिसानी घट्ट बगाएको	३		३	२७
हावाहुरी	व्यक्तिगत भवनका छाना उडाउने	२	२	३	१२
	विद्यालयको छानो उडाउने	३		३	१८
	फलफूलको फुल झारेको	२		३	१२
	बालीनाली नष्ट भएको	३		३	१८
	उत्पादनमा कमी भएको	२		३	१२
	स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार क्षति	३		३	१८
खडेरी	वनजंगल सुकेको	३	३	३	२७
	अन्न बाली उत्पादनमा कमी	३		३	२७
	भोकमरी	३		२	१८
	बालि लगाउन नपाएको	३		३	२७
	घाँसपातको कमी	२		२	१२
	रोग वृद्धि	३		३	२७
	बालीनाली सुकेको	३		३	२७
	सिंचाइको पानी कमी	२		३	१८
	पानीको मूल सुकेको	३		३	२७
	खानेपानीको अभाव भएको	३		३	२७
	रोगकिराको प्रकोप बढेको	३		३	२७
	खेती बारीको कार्य बोझ बढ्ने	२		३	१८

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरू	असरको गम्भीरता	प्रकोप हुनसक्ने सम्भावना	असरको सम्भावना	कुल अंक
असिनापानी	फलफूलको फुल झारेको	२	२	३	१२
	अन्न बालीमा क्षति गरेको	२		३	१२
	खाद्य बाली नस्ट गरेको	३		२	१२
	फलफूलको चिचिला झारेको	२		२	८
डढेलो	वनजंगल विनाश भएको	२	३	३	१२
	वन्यजन्तु वासस्थान विनाश	३		२	१२
	खानेपानीको पाइप डढेको	२		३	१८
	खानेपानीको मुहान सुक्न लागेको	३		३	२७
	चरी चरण क्षेत्र विनाश	२		३	१८
	मानिसको मृत्यु	३		१	९
चटयाङ्ग	विद्युतिय सामग्री बिग्रने	२	३	२	१२
	मानिसको मृत्यु	३		२	१८
	पशुचौपाय मृत्यु	२		२	१२
रोग किराको प्रकोप	घरपालुवा पशुचौपाया नष्ट	३	३	३	२७
	खाद्यान्न उत्पादनमा कमी	३		३	२७
	भोकमरी	३		२	१८
	आर्थिक नोक्सानी	३		३	२७
	मान्छेमा संक्रामक रोग सरेको	३		३	२७
	भोकमरी परेको	३		१	९

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरू	असरको गम्भीरता	प्रकोप हुनसक्ने सम्भावना	असरको सम्भावना	कुल अंक
	कालो किराले मकै बाली सखाप	२		२	१८
	पशु चौपायामा रोग लाग्ने	३		३	२७

३.१० संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान

प्रकोपले सिर्जना गरेका असरहरू विश्लेषण गरी उमेर समूह, लिङ्ग, सामाजिक स्तर, वर्ग र जातजाति अनुसार पर्ने र पारेको प्रभावहरूमा छलफल गरियो। प्रकोपका असरहरूले समुदायका वर्ग, जातजातिमा कस्ता कस्ता प्रभाव पारेका छन् र ती प्रभावहरू कुन समूहमा बढि असर गर्छन् भन्ने सवालहरुमा छलफल गरि सबै भन्दा उच्च असर पार्ने लाई ३, मध्यमलाई २ र न्यून असर गर्नेलाई १ अंक दिएको थियो।

तालिका २१: प्रकोपको संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान

प्रकोप	प्रकोपको सङ्कटासन्न वर्ग														
	उमेर समूह				लिङ्ग		आर्थिक स्तर				सामाजिक स्तर		जातजाति		
	बालबालिका	युवा	वयस्क	वृद्ध	महिला	पुरुष	अति विपन्न	विपन्न	मध्यम वर्ग	सम्पन्न वर्ग	अपांगता भएका व्यक्ति	एकल महिला	दलित	क्षेत्री	ब्राह्मण
पहिरो	३	२	२	३	३	२	३	२	२	१	३	३	३	२	२
बाढी	३	२	२	३	३	२	३	२	२	१	३	३	३	२	२
खडेरी	३	२	२	३	३	२	३	२	१	१	३	३	३	२	२
असिनापानी	३	२	२	३	३	३	३	२	१	१	३	३	३	२	२
पशुमा रोग	३	२	२	३	३	२	३	२	१	१	१	३	३	३	३
बालीमा रोगकिरा	३	२	२	३	३	२	३	२	१	१	१	३	३	३	३

मिचाहा प्रजाति	३	२	२	३	३	२	३	२	१	१	३	३	३	३	३
हावाहुरी	३	२	२	३	३	२	३	२	१	१	३	३	२	२	२
मानिसमा रोग	३	२	२	३	३	२	३	२	१	१	३	३	३	३	३
चटयाङ्ग	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
आगलागी/ डढेलो	३	२	२	३	३	२	३	२	१	१	३	३	२	२	२

स्रोतः वडा स्तरीय लापा तयारी गोष्ठी, २०८१

३.११ वडा संकटासन्नता स्तर निर्धारण, वडाभित्रको जोखिम बस्तीहरुको पहिचान तथा वडा जोखिम स्तरीकरण

जोरायल गाउँपालिका भित्र रहेका ६ वटै वडाहरू जलवायुजन्य प्रकोप तथा जोखिमको कुन स्तरमा रहेको छ भनेर निर्धारण गरिएको छ। वडाभित्र घटेका जलवायु जन्य प्रकोपको बारम्बारताप्रकोपबाट अनुकूलित हुने सक्ने क्षमता ,असरसँगको सम्मुखता ,ल्याएको असर ,, सडक तथा स्वास्थ्य लगायतका पूर्वाधारको पहुँच तथा तालिम प्राप्त जनशक्ति तथा मानवीय संसाधनको अवस्थालाई आधार बनाएर वडा संकटासन्नताको स्तर निर्धारण स्तरीकरण गरिएको छ।

सबैखाले जलवायुजन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेको तथा वडाभित्र स्रोत तथा क्षमता कम भएको साथै सडक तथा स्वास्थ्य लगायतका पूर्वाधारको तथा सेवा प्रदायक निकायहरूबाट टाढा भएको वडालाई अति उच्च जोखिम ,सबैखाले जलवायुजन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेको भएता पनि वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी सडक तथा अन्य पूर्वाधारको पहुँच तथा तालिम प्राप्त जनशक्तिहरू ,बिट/प्रहरी चौकी ,भएको वडालाई उच्च जोखिम र तुलनात्मक रूपमा अन्य वडाहरू भन्दा स्थान विशेष हुन सक्ने प्रकोप पहिरो), बाढी, चटयाङ्गहरूको असर क (वन डढेलो/आगलागी ,म भएको वडालाई मध्यम जोखिम रहेको वडाको रूपमा स्तरीकरण गरिएको छ।

यस विश्लेषणबाट जोरायल गाउँपालिकाको वडा नं २, ४ र ६ उच्च संकटासन्नता वडाहरू हुन्। त्यस्तै वडा नं १,३ र ५, संकटासन्नताको हिसाबले मध्यम स्तरमा रहेका छन्। जोरायल गाउँपालिकाको प्रत्येक वडाहरूमा रहेको बाढी तथा पहिरोको जोखिममा वस्तीहरूको पहिचान गरिएको छ जसको विवरण तालिका १९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २२ :जोरायल गाउँपालिकाको बाढी, पहिरो तथा अन्य प्रकोप जोखिम बस्तिहरु

वडा नं	पहिरोले जोखिम बस्ती	बाढीले जोखिम बस्ती	आगोलागीले जोखिम बस्ती
१	किलौडी, वडाखेत, बेरुपाटा, खैगाड, सकिन्डा, खार, सुन्लेक	वडाखेत, तिलाचौड, पत्थरगडा, खार, सुन्लेक, खुचडा	वडाखेत, तिलाचौड, पत्थरगडा, खार, सुन्लेक, खुचडा
२	बुडर, बिछलगाउँ, मेलखोला, बस्यानीगाउँ, भातेटुक्रा, रिठा, छतिवन, रुपसकाँडा, उल्जे, रजेउडा, त्रिबेणीघाट, धारापानी		
३	नवलपुर (घ), मुड्की, गडाखर्क, उपरकोट, नुवादेव, अवस्थी गाउँ, ठुलढुंगा, निगलतडा, ओझगाउँ, कोला, खडायतगाउँ, सेला	कोटेली, लस्कर, सुनीखोला, भाडी, गडाखर्क, ओझगाउँ, चनकट्टे, सुगाल, बेलटुक्रा, रावतकट्टे, नकलवडा, लस्कर	बरम, दुधेखाली, ठाटिगडा, सलाडी
४	कलमटा, नापानी, बगस्ती, चाप, भजना, गागारा बस्ति, छेपन्ना, सिराड, पातल, सिलङ्गिबाघ, बगडीगाउँ, हाट, नक्कु	पिपलकोट, खैरखोला, भजना, गडेसाल, हाट, सिलिंगेबाघ, साहुघाट, मचवाल, काईखोला गाउँ, काफली, छेपन्ना, गोला, कल्तडा, सिम्लीखेत, नक्कु, गडेसाल, तुस्रेनी, धौलीपाड, गहताडी,	बाजीलेक, थली, गाँजरी, बगस्ती, ऐतोडा, पोखरा, देउथला, पातल, हरबाटे
५	खहडा, सिमडा, बिसभरा, पातली गाउँ, डाँडागाउँ, हरडानी, बिसेखोलागाउँ, ओलकट्टे, चोखालगाउँ,	पिपलकोट, खैरखोला, भजना, गडेसाल, हाट, फलेडा, बोहरागाउँ,	फालेडा, ओजगाउँ, खाटेडा
६	बसौटी, ग्वानी, खसरे, आरुवाटा, उजगल, कफलतडी, घट्टेबाटो, बेत्राईना, सिरोडा, जडेपानी, कस्ताडी, तितौले, गावर, तेलपरा, चिनतोडा, लमौते, उपरा, जारिमघाट, गुनड, पिपल टोल	खसरे, कफलतडी, तितौले, तेलपरा, चिनतोडा, लमौते, पिपलाड, गवार, तिमानेगाडा,	जडेपानी, डाँडागाउँ, रौतडा, ग्वानी, अम्मानी, उजीनाडा, बिटहोरा, खसरे

जोखिमको आधारमा वडाहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्दा वडा नं २, ४ र ६, क्रमशः पहिलो, दोस्रो र तेस्रो स्थानमा रहेको छ भने वडा नं १, ३ र ५ क्रमशः चौथो देखि छैठौ स्थानमा रहेको छ।

तालिका २३: जोखिमको आधारमा वडा प्राथमिकीकरण

वडा नं	१	२	३	४	५	६
१		२	१	४	१	६
२			२	२	२	२
३				४	३	६
४					४	४
५						६
६						
प्राप्त अङ्क	२	५	१	४	०	३
प्राथमिकता	**चौथो**	**पहिलो**	**पाचौं**	**दोस्रो**	**छैठौं**	**तेस्रो**

स्रोतः पालिका स्तरीय लापा छलफल गोष्ठी, २०८१

३.१२ पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासंन्नता चित्रण तथा विश्लेषण

जोरायल गाउँपालिकामा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू तथा सम्भावित जोखिमहरूले वनको अवस्था तथा जैविक विविधता, खोलानाला, पानीका मुहान र कृषि पारिस्थितिकिय प्रणालीमा पारिरहेको असर मुल्यांकन गर्नको लागि समूहमा छलफल र स्थानीयसँग अन्तरक्रियाबाट जानकारी संकलन गरी प्रकोपहरुको प्रभाव तथा असरलाई उच्च (३), मध्यम (२) तथा न्यून (१) वर्गमा विभाजन गरी पानीका स्रोतहरुमा रहेका वनस्पति र जीवजन्तुमा परिवर्तन, पानीको गुणस्तरमा परिवर्तन, पारिस्थितिकीय प्रणालीको संयोजन, वन प्रजातिमा परिवर्तन, जीवजन्तुका प्रजातिमा परिवर्तन, वनको अवस्था, संयोजन तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परेको परिवर्तनलाई आधार मानि विश्लेषण गरिएको छ।

तालिका २४: वनजङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

प्रकोप/प्रभाव	पहिरो	बाढी	खडेरी	असिनापानी	मिचाहा प्रजाति	कृषिमा रोग	हावाहुरी	आगलागी	पशु रोग
वन पारिस्थितिकीय प्रणाली									
वन प्रजातिमा परिवर्तन	१	१	२	१	२	-	१	३	-
जीवजन्तु प्रजातिमा परिवर्तन	१	१	२	१	१	-	१	१	-
वनको अवस्था/ गुणस्तर	३	२	३	१	३	१	२	३	-
संयोजन	२	१	२	१	२	-	१	२	-
पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	२	२	३	१	३	२	१	३	-
जम्मा	९	७	१२	५	११	३	६	१२	-
कृषि पारिस्थितिकीय प्रणाली									
खेती प्रणालीमा परिवर्तन	२	१	२	१	१	२	१	१	१
खेतमा बसोबास गर्ने जीवजन्तुमा परिवर्तन	१	१	२	१	२	२	१	१	१
कृषि उत्पादन/ गुणस्तर	३	२	३	३	३	३	१	२	१
संयोजन	१	१	३	१	२	२	१	१	१
पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	२	२	३	२	२	३	१	१	१
जम्मा	९	७	१३	८	१०	१२	५	६	५
जलीय पारिस्थितिकीय प्रणाली									
जलीय वनस्पतिमा परिवर्तन	१	२	२	१	२	१	१	१	१
पानीको अवस्था/ गुणस्तर	२	३	३	१	१	१	१	१	१
जलीय जीवजन्तुमा परिवर्तन	२	२	३	१	१	२	१	२	२
संयोजन	१	१	१	१	१	१	१	१	१
पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	३	३	३	१	१	१	१	२	१
जम्मा	९	११	१२	५	६	६	५	७	६

स्रोतः वडा लापा तयारी गोष्ठी, २०८१

हालका वर्षहरुमा जलवायु परिवर्तनका कारण स्थानीय वन प्रजातिहरु जस्तै जडिबुटी, वन्यजन्तुहरुको संख्या घट्दै गएको छ भने मिचाहा प्रजातिहरु जस्तै कुरी, चरीमारो, पानी झार, वनमारा जस्ता प्रजातिहरु बढ्दै गएका छन्। जलवायुजन्य प्रकोपहरु बढ्दै जाँदा वनको अवस्था र गुणस्तरमा असर गर्दछ, जसले गर्दा वनबाट प्राप्त हुने सेवा र सुविधामा समेत असर गर्दछ। वन, कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा खडेरी, मिचाहा प्रजाति र आगलागीले सबैभन्दा धेरै प्रभाव परिरहेको छ। यस्तो परिवर्तनले गर्दा कुनै एक प्रजातिको जनसङख्या बढ्ने र कुनै प्रजातिहरु लोप हुने अवस्थामा पुग्दछन। कृषि पारिस्थितिकिय प्रणालीमा खडेरी, कृषिमा रोगकिरा, पहिरो/भू-क्षय धेरै प्रभाव परेको देखिन्छ भने जलवायुजन्य जोखिमको कारण कृषिजन्य उत्पादन र कृषि पारिस्थितिकिय प्रणालीको सेवामा अधिक प्रभाव परेको छ। त्यस्तै, जलीय पारिस्थितिकिय प्रणालीमा खडेरी, बाढी, पहिरो तथा आगलागीको धेरै प्रभाव परेको देखिन्छ भने जलवायुजन्य जोखिमको कारण पानीको अवस्था तथा गुणस्तर कमी भएको र जलीय पारिस्थितिकिय प्रणालीको सेवामा अधिक प्रभाव पारेको छ। त्यस्तै पहिले धेरै पाउने माछाको प्रजाति तथा संख्या अहिले कम भएको छ।

राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन सर्वेक्षण २०२२ को तथ्यांक अनुसार मिचाहा प्रजातिको प्रभाव सबैभन्दा धेरै कृषि क्षेत्रमा परेको देखिन्छ जसमा बुट्यानको प्रभाव १०.९% वनमा, ५.७% चरण क्षेत्रमा तथा ८१% कृषि क्षेत्रम परेको अवस्था रहेको छ। त्यस्तै जलीय मिचाहा झारले वनमा ७.३%, कृषिमा ३०.७% र अन्य क्षेत्र (जलीय पारिस्थितिकीय प्रणाली)मा ६१.५% प्रभाव पारेको देखिन्छ। मिचाहा प्रजातिको कारणले आम्दानी घटेको, टिम्बर/काठको नोक्सानी, घाँसपात क्षति, डालेघाँसमा कमी, सोत्तरको कमी, तथा पशु र मानिसहरुको स्वास्थ्यमा पनि प्रभाव परेको छ (राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय, २०२४)।

तालिका २५: पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको तुलनात्मक जोखिम विश्लेषण

पारिस्थितिकीय प्रणाली	वनस्पतिमा परिवर्तन	जीवजन्तुमा परिवर्तन	अवस्था/ गुणस्तर	संयोजन	पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	जम्मा	औसत
वन पारिस्थितिकीय प्रणाली	१.२५	१	२.१३	१.५	२	७.८८	१.५८
कृषि पारिस्थितिकीय प्रणाली	१.३३	१.२२	२.२२	१.४४	१.८८	८.०९	१.६२
जलीय पारिस्थितिकीय प्रणाली	१.३६	१.२७	१.६४	१	१.६४	६.९१	१.३८

जोरायल गाउँपालिकामा रहेको पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको तुलनात्मक जोखिम विश्लेषण गर्दा कृषि पारिस्थितिकीय प्रणाली सबैभन्दा धेरै जोखिममा रहेको देखिन्छ। कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीको अवस्था र गुणस्तरमा धेरै प्रभाव परेको छ भने पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवामा पनि प्रभाव परेको

देखिन्छ। कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको मुख्य प्रभावहरूमा उत्पादनमा कमी हुनु, गुणस्तर घट्नु, नयाँ प्रजातिको बाली फल्न थाल्नु इत्यादि रहेका छन्। त्यस्तै, दोस्रो स्थानमा वनजङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणाली रहेको छ। वनजङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीको पनि अवस्था र गुणस्तरमा धेरै प्रभाव परेको छ भने पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवामा पनि परिवर्तन भएको देखिन्छ। वनजङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा सबैभन्दा धेरै परिवर्तन भएको छ। जसको मुख्य प्रभावको रूपमा वन पैदावारहरूको कमी, वन्यजन्तुको कमी हुन तथा जडीबुटी पहिलाको भन्दा कम पाउन थालेको छ। त्यस्तै जलीय पारिस्थितिकीय प्रणालीको पनि गुणस्तर र सेवामा धेरै प्रभाव परेको छ।

जलवायुजन्य जोखिमले वनजङ्गल, कृषि तथा जलीय पारिस्थितिकीय प्रणालीको अवस्था र गुणस्तरमा सबैभन्दा बढी प्रभाव परेको देखिन्छ । वनजङ्गलको गुणस्तर ह्रास हुँदा वन पैदावारको कमी हुनेछ जसले वन पैदावार सङ्कलनको लागि धेरै समय खर्च गर्नुपर्ने हुन्छ। त्यस्तै पहिरो, खडेरी, मिचाहा प्रजातिको कारणले गर्दा कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीको पनि गुणस्तर र सेवामा प्रभाव पर्ने गर्दछ । यसैगरी, जलीय पारिस्थितिकीय प्रणालीको पनि गुणस्तर र सेवामा परिवर्तन हुनेछ। जसको कारण घरायसी कार्यमा संलग्न हुने व्यक्तिहरु बिशेषगरि महिलाहरुको कार्य बोझ बढ्नका साथै व्यक्तिहरुको पोषण तथा स्वास्थ्यमा समेत प्रत्यक्ष प्रभाव पर्ने देखिन्छ। उत्पादनमा कमी हुने हुनाले सन्तुलित आहार तथा पोषणको कमी हुने तथा कृषिमा आधारित जीविकोपार्जनको स्रोतहरूमा नकारात्मक असर पर्ने हुन्छ। खाद्य तथा पोषणको कमीले बालबालिका, सुत्केरी तथा गर्भवती महिला तथा अन्य सङ्कटासन्न वर्गमा पर्ने असरको मात्रा अझ बाढी हुनेछ।यसैगरी, जलीय पारिस्थितिकीय प्रणालीको पनि गुणस्तर र सेवामा हुने परिवर्तनले पानीको मुहान सुक्ने तथा मुहानमा पानीको मात्रा घटनाले पानी व्यवस्थापनको लागि धेरै समय छुट्याउनु पर्ने तथा सङ्कलनको लागि टाढा जानुपर्ने अवस्था सिर्जना हुन सक्नेछ। साथै, पानीको स्रोतमा बाढी/पहिरोको कारणले फोहोर हुने हुँदा संक्रामक रोग फैलने तथा व्यक्तिगत सरसफाईको लागि पानी अभाव हुँदा स्वास्थ्यमा समस्या सिर्जना हुनेछ।

परिच्छेद ४: विषयगत क्षेत्र तथा जीविकोपार्जनका स्रोतमा पारेको प्रभाव, अनुकूलन कार्यहरुको विश्लेषण

४.१ विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव

परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाका २०७६ ले दस वटा विषयगत क्षेत्र र यस विधिबाट जोरायल गाउँपालिकामा विगत ३० वर्षमा जलवायुमा देखिएको परिवर्तनले विभिन्न क्षेत्रगत प्रभाव तथा हालको अवस्था र भविष्यको अनुमान प्रस्तुत गरिएको छ। पहिलेको अवस्थाबाट वर्तमान अवस्थामा भएको परिवर्तन र भविष्यमा पार्न सक्ने नकारात्मक असरको चित्रण गरिएको छ। जसले जलवायु परिवर्तनको असरबाट अनुकूलन हुन गर्नुपर्ने कामहरूको प्राथमिकीकरण र लेखाजोखा गर्न मद्दत भएको छ।

तालिका २६: विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव विश्लेषण

३० वर्ष अघिको अवस्था	हालको अवस्था	भविष्यको अनुमान	सङ्कटासन्न वर्गमा पर्न सक्ने प्रभाव
कृषखाद्य सुरक्षा/			
प्रांगारिक मल, गोबरको प्रयोगको कारणले कृषि उत्पादन राम्रो हुने गरेको थियो र खाद्यान्न बस्तुहरु सुरक्षित तथा बिषादी मुक्त थिए, परम्परागत कृषि खेति, आकाशे पानीको भरमा खेति गर्ने गरेको, रैथाने वाली, कृषिमा लाग्ने रोगहरु धेरै, परम्परागत कृषि औजारको प्रयोग, खरानी, टिमुर, मट्टितेलको प्रयोग, खेतीबाली नोक्सान गर्ने जङ्गली जनावर आतंक कम हुने गरेको	रासायनिक मल तथा विषादीको प्रयोग, रासायनिक मलको कारण उत्पादनमा वढेको तर कृषिमा रोगकिरा वढेको, कृषि सडकमा बृद्दि, उन्नत बिउ, आधुनिक कृषि औजार, अन्नवालि संगै तरकारी खेति तथा मसलाजन्य खाधान्नको खेतीमा बृद्दि, खेतीयोग्य जमिन घट्दै गैरहेको, रैथाने प्रजातीहरु लोप भएर गएका, कृषि वालीमा विषादिको प्रयोग वढेको	व्यवसायिक खेति बढ्दै जाने, विभिन्न रोगहरुले आक्रमण गर्ने, परनिर्भरता बढ्ने, बदेल र बादरले गर्दा कृषि उत्पादनमा ह्रास आई बसाइसराइमा तीव्रता, बाँझो जमिन बढ्दै जाने, खाद्द्य असुरक्षा हुन सक्ने र स्थानीय स्तरमा रहेका रैथाने वालिहरु लोप भएर जाने	महिलाहरुमा कार्य वोझ वढ्ने, बालबालिकामा कुपोषण जस्ता रोगहरु लाग्ने सम्भावना देखिन्छ, रोग प्रतिरोधात्मक क्षमतामा कमि, अत्यधिक विषादि प्रयोगका कारण मानव स्वास्थ्यमा असर पर्न सक्ने

वन, जैविक विविधिता तथा जलाधार संरक्षण			
घनघोर जङ्गल रहेको, प्रशस्तै बन्यजन्तुहरु पाउने गरेको, थुप्रै जडीबुटीहरु पाईने गरेको, पानीका मुहानहरुमा प्रशस्तै पानी थियो, प्रशस्त माछाहरु पाइने	बढ्दो जनसंख्या र बर्षेनी आगलागीका कारण वनविनाश भईरहेको, वन्यजन्तुहरु लोप हुदै गइरहेको, पानीका मुहानहरु सुक्दै गइरहेको, सामुदायिक वनले संरक्षणमा सहयोग भएको	खडेरीका कारण सुक्खा भइ वन जङ्गलमा असर पर्ने, जलाधारका माछा घट्दै जाने	स्वच्छ पानीको उपलब्धता भएमा महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्यमा राम्रो प्रभाव पर्ने देखिन्छ
जल तथा उर्जा			
स्वच्छ पिउने पानीको निकै समस्या थियो, पानीका प्रशस्त स्रोत भए पनि कसरि प्रयोग गर्ने भन्ने ज्ञान नभएको, इन्धनको रुपमा स्थानीय स्रोत दाउरा), टुकी, लालटिन, दियालो(प्रयोग गर्ने गरेको, बिधुत उत्पादन नभएको,	स्रोत सुक्दै जानाले पिउने पानीको समस्या रहेको, सिंचाइको लागि अझै प्रयाप्त पानि नभएको, विद्युतीकरण बढ्दै गएको, विपद्का कारणले नोक्सान भएका घट्टहरु सञ्चालनमा आउन नसकेको प्रत्यक वडामा कम्तिमा ५) वटा घट्ट(, पानीको स्रोतको अभावले घट्ट सञ्चालन गर्न सकिने अवस्था नरहेको	आधुनिक प्रविधि प्रयोग गरि नदीको पानीलाई सिंचाइको ल्याउन सकिन्छ, एक घर एक धारा, शुद्ध खानेपानी, विधुतीय चुलो, बिधुतको प्रयोग बढ्दै जाने	
स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई			
बिरामी भएको अवस्थामा लादालादै बाटोमै मृत्यु हुने अवस्था थियो, खानेपानी तथा सरसफाईमा कमि, विभिन्न किसिमका सरुवा रोगहरु जस्तै झाडापखाला, औलो, हैजा, लुतो, आउ हुने गरेको, शौचालय थिएन, पौष्टिक आहारको कमीले कुपोषण हुने गरेको,	केहि सुधार भएको, सरुवा रोगहरु कमि भएको, शौचालय बनेको, शुद्द खानेपानीको अझै समस्या रहेको, गाउँघरमा स्वयंसेविकाहरु उपलब्ध रहेको, सरसफाई, प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि जनचेतनाको बृद्दि, साबुन पानीको प्रयोग, स्वास्थ्य संस्थामा बच्चा जन्माउने, मातृ शिशुको खोप तथा नियमित चेक जाच	भविष्यमा संरक्षण तथा सुधार गर्न सकिन्छ, पानीका स्रोतहरु पहिचान गरि घरघरमा ल्याउन सकिन्छ, जनचेतना अभिबृद्धि, सरसफाईमा वृद्धि, प्रजनन स्वास्थ्यमा सुधार हुने, खानपानको कारणले गर्दा	प्रजनन स्वास्थ्य बारे विद्यालयको पाठ्यक्रममा समावेश गरिएको, सुनौलो हजार दिनसम्म बच्चालाई स्तनपान गर्नाको कारण झाडापखाला, हैजा निर्मुल भएको, मातृ शिशुको मृत्युदर

चेकजाचको अवस्था कमजोर, बाल मृत्युदर उच्च रहेको		सरुवा रोग भन्दा नसर्ने रोगले धेरै सताउने डर	कम, फोक्सो सम्बन्धी रोगको कमि, विभिन्न नयाँ रोग आउन सक्ने
स्थानीय ग्रामिण तथा शहरी बस्ति			
ग्रामिण बस्ति थियो र ग्रामिण बस्तीमा बसोबास गर्ने जनसंख्या बढी, गाउँ बस्तीहरु टाढा टाढा हुने गरेको, बजार नहुँदा धेरै टाढा जानु पर्ने	सडक, खानेपानी, बिजुली, आदिको केहि सुबिधा भएको, शहरमा केन्द्रित बस्ति	शहरीकरण झन् बढ्दो, गाउँमा बस्ति घट्दै जाने, ग्रामिण क्षेत्रमा बसोबास घटिरहेको	ग्रामिण बस्ति विकासले महिला तथा बालबालिकाको शिक्षामा सुधार, सेवा तथा सुविधाको सहज पहुंच
जलवायु जन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन			
गाउँलेहरु मिलेर व्यवस्थापन गर्ने गरेको, परम्परागत हिसाबले बाटो सोर्ने, खन्ने तर अरु व्यवस्थापनको सरंचना थिएन, विपद्का घटनाहरु धेरै कम हुने गरेको, सम्बन्धित संघ सँस्था तथा सरकारी निकाय नभएको	तटबन्धको व्यबस्था, ढल निकासको व्यबस्था गरि न्यूनीकरण गर्ने गरेको, जलवायु परिवर्तन, तापक्रममा वृद्धि, विपद जोखिम व्यवस्थापन समितिको बनाई विपद् व्यवस्थापन गर्ने अभ्यास सुरु भएको	जलवायु परिवर्तनमा बृद्दि, वातावरण प्रदुषणमा बृद्दि, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खडेरी, आगलागी आदि बढ्दै जाने	जोखिम बढ्दै जाने
उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार			
गोरेटो बाटो भएको, उद्योग, कलकारखाना नभएको	यातायातको राम्रो सुबिधा भएको देखिन्छ तर अझै धेरै जस्तो ठाउँमा कच्ची सडक नै भएको, भौतिक पूर्वाधार बनिरहेको	भविष्यमा यातायातको राम्रो सुबिधा हुने देखिन्छ,	महिला तथा बालबालिकामा राम्रो यातायातको सुविधाले कार्य बोझ निकै घटिरहेको
लैङ्गीक समानता तथा सामाजिक समावेशिता, जीविकोपार्जन र सुशासन			

महिला पुरुषमा धेरै विभेद हुने गरेको, धेरै महिला हिंसा, जातीय विभेद धेरै थियो, दलित, जनजाती तथा अन्य जातिको सामाजिक, आर्थिक अवस्था फरक थियो	महिला पुरुषमा हुने विभेदमा कमि, र क्रमिक रुपमा सुधार आएको, महिलाको समस्याको आवाज उठाउने विभिन्न संघसंस्थाको सहयोग हुने गरेको, दलित जाति सँग हुने विभेद पनि घटेर गएको	महिला पुरुषमा हुने विभेद नहुने, जनचेतनाको अभिबृद्धि हुने, महिलाहरुको सहभागिता बढ्दै जाने,	विगतमा भोग्दै आएका समस्याहरु क्रमिक रुपले सुधार भैरहेको
जनचेतना अभिबृद्धि तथा क्षमता विकास			
पहिला महिलाहरुलाई घरयासी काममै व्यस्त हुन्थे, कुनै चेतनामुलक कार्यक्रम, सिप आदि दिइदैनथ्यो, कार्यक्रम, गोष्ठी, सेमिनारमा सहभागिता हुदैनथ्यो, छोरीले पढ्न हुदैन, अर्काको घर जाने जात हो भन्ने अवधारणा थियो, पत्रपत्रिका, रेडियो सुन्ने पहुँच थिएन,	घरायसी काममा मात्र नभई महिला आत्मनिर्भर हुने काम गर्ने गरेको, शिक्षा, स्वस्थ्य, संचारको पहुँच, महिलाहरुको लागि आरंक्षण सुबिधा भएको विभिन्न ठाउँमा सहभागिता भएको, आफ्नो हक अधिकारको लागि लड्न सक्ने अवस्था रहेको, सिप सिक्ने अवस्था रहेको	महिला पुरुषबिचको विभेद महसुश नहुने	महिलाहरुलाई हामीले पनि केहि गर्न सक्छौं भन्ने आत्मविश्वास बढेर जाने
पर्यटन एंव प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा			
मन्दिर, पाटि, पौवा, चौतारी, वर पिपल आदि प्रशस्त थिए, वडा दशैको समयमा छेडाको मेला, बाजा गाजा सहित सराय खेल्ने साथै दशैको दिन देखि पुर्णिमाको दिन सम्म विभिन्न स्थानमा सरे जात्रा निकाल्ने परम्परा थियो	अहिले पाटि पौवा, चौतारी लोप हुदै गएको, संस्कृतिक सम्पदा मध्ये हालको समयमा थोरै कम भएको अनुमान लगाउन सकिन्छ	पाटि पौवा, चौतारी आदि नगन्यमा देखिन सक्ने तर केहि मन्दिरहरुको स्तरोन्नति गरि संरक्षण हुन सक्ने	

४.२ जीविकोपार्जनका स्रोतहरू माथिको प्रभाव विश्लेषण

प्राकृतिक, भौतिक, सामाजिक, मानवीय र आर्थिक सम्पत्तिको हिसाबले यस पालिकाको क्षमता कमी हुनुका साथै यी क्षेत्रको विस्तार र संरक्षणमा काम गर्ने संघसंस्थाहरु न्यून रहेको पाइयो। जोरायल गाउँपालिकामा जीविकोपार्जनको प्राकृतिक स्रोतहरूमा वन तथा वन्यजन्तुमा सबैभन्दा धेरै प्रभाव पर्ने देखिन्छ भने दोस्रो स्थानमा पानीको स्रोत तथा जडीबुटीमा प्रभाव परेको छ। त्यस्तै भौतिक स्रोतहरूमा पर्ने प्रभावमा खानेपानी पहिलो स्थानमा छ भने, विद्युत, घरगोठ, संचार दोस्रो स्थानमा देखिएको छ। जीविकोपार्जनको आर्थिक स्रोतमा भने कृषि तथा पशुपालनमा सबैभन्दा धेरै प्रभाव पर्दछ। सामाजिक स्रोतहरूमा भने विद्यालय तथा स्वास्थ्य चौकी, सामुदायिक भवन तथा वन तथा कृषि समूहहरूलाई प्रकोपको प्रभाव धेरै पर्ने देखिन्छ।

तालिका २७: जीविकोपार्जनका स्रोतहरूको अवस्था तथा प्रभाव विश्लेषण

जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था र गुणस्तरको अनुमान	स्तर (१–३)
प्राकृतिक	सल्ला, गुराँस, ओखर, बाँझ, टुनी जस्ता रुखहरु त्यस्तै चुत्रो, टिमुर, बोझो, पाषनबेद, कुरिलो पाइने गरेको छ। स्याल, फ्याउरो, रतुवा, भालु, घोरल, बाँदर, गोहोरो जस्ता पाइने वासस्थान भएको जंगल तुलनात्मक रुपमा पातलिँदै गएको, पानीका प्राकुतिक मूलहरु सुक्दै गएको, पानी पर्ने प्रवृत्तिमा फरकपन हुनाले खोलामा कहिले पानीको बहाव एक्कासी बढ्ने र कहिले पानीको मात्रा कम हुने गरेको, खडेरीको कारण जमिनमा सुख्खापन बढ्दै गएको र प्राकृतिक सुख्खा पहिरोका घटना बढेको छ। वनजङ्गलमा घाँसपातको समस्या देखिएको छ। वन डढेलोको प्रवृत्ति बढेर वन पैदावारको कमी भएको छ।	सामुदायिक वनले कडीकडाउ नगर्ने हो भने वनजंगलको क्षेत्रसँगै वन्यजन्तु, वन पैदावर र जडीबुटीका प्रकार र संख्यामा कमी आउन सक्ने, प्राकृतिक प्रकोपबाट वन क्षेत्र प्रभावित हुने तथा क्षेत्रफल घट्ने (पहिरो, बाढी, डढेलो, खडेरी), मिचाहा झारहरु अत्याधिक मात्रामा देखा पर्न सक्ने, पानीका मूलहरु अझै सुक्न गइ पानीका हाहाकार हुन सक्ने, पर्ती बाँझो जग्गा तथा खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गरी यसको गुणस्तर सुधार्न सकिने, जडिबुटी संकलन केन्द्रको स्थापना गरी रोजगारीको सृजना गर्न सकिने, व्यवस्थित तटबन्ध व्यवस्था भएमा जमिनको गुणस्तर बढ्दै जानेछ, जंगल र जलाधारको संरक्षण गरेमा खानेपानी, सिंचाईको सुविधा हुन सक्छ।	३

भौतिक	सबै वडामा कच्ची सडकको पहुँच पुगेको र बिस्तारै स्तरउन्नती गर्ने योजना, वातावरणीय पक्षलाई ध्यान नदिइ बनाइएका थुप्रै सडक खण्डले पहिरो निम्त्याएको, सिंचाई कुलोहरू संचालनमा आएका तर कुलोको अवस्था नाजुक रहेको छ भने मुहानहरुमा लगातार बाढी र पहिरोले क्षति गर्दै आएको छ। लघुजलविद्युत आयोजनाले विद्युत प्रदान गरेको तर थोरै क्षमताको विद्युत भएकाले सामान्य खपत हुने उपकरण मात्र संचालन हुने र सहायक ऊर्जाको स्रोतको रुपमा व्यक्तिगत सोलार प्यानल प्रयोग केहि मात्रामा रहेको छ भने धेरै स्थानमा राष्ट्रिय प्रशारण लाइन जडान भएको छ। सडकमा नाला/ढल निकास व्यवस्थित नभएको कारणले पहिरो तथा भुक्षयको जोखिम रहेको र बढ्दै गएको अवस्था छ। खानेपानी सबै ठाँउमा नपुगेको तथा खानेपानीको मुहान कम हुने र सुक्ने प्रवृत्ति वृद्धि भएको छ भने मुहान बगाउने र पुर्ने गरेको छ। हरेक वडामा वडा कार्यालय भवन, स्वास्थ्य चौकी भवन, विद्यालय र गाउँपालिकामा एउटै मात्र क्याम्पस रहेको, झोलुगें पुलहरुले पालिकाका विभिन्न ठाँउहरु जोडिएको छ।	सडक स्तरोन्नति तथा कालोपत्रे हुनेछ। सडक छेउमा रूखविरुवा हुनेछ, भल निकासको व्यवस्था हुनेछ, कुलो कुलेसा र नहर बन्दै छन् भविष्यमा राम्रो र गुणस्तर हुनेछन्, स्वच्छ खानेपानीको बिस्तार हुनेछ, सरकारी भवनले गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्ने, अस्पताल संचालन हुनेछ भने स्वास्थ्य संस्थाले पनि गुणस्तरीय हुने र ठुलो रोगको उपचार हुने, भविष्यमा विद्यालयको गुणस्तर बढ्दै जाने उच्च तहका क्याम्पसमा विविध विद्याहरु संचालन भई गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर प्राप्त हुनेछ।पक्की पुलहरु निर्माण हुनेछ। विस्तारै शहरीकरणको कारणले यातायात, उद्योग, रोजगारीका अवसर खुल्नेछन्। संचार, सुचना प्रविधिको विकास हुनेछ। ठोस फोहोरमैला सँगसँगै प्रदूषण पनि वृद्धि हुनेछ।	३
सामाजिक	वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी रहेको तर अपेक्षित सेवाहरु प्रदान गर्न नसकेको, हरेक वडामा आमा, कृषक, बचत समूह, बाल क्लब, युवा संजाल, महिला संजाल रहेको छ। हरेक वडामा स्थानीय मठमन्दिर,	सरकारी र सामाजिक सेवा केन्द्रको गुणस्तर र प्रभावकारीता बढ्न सक्नेछ।दक्ष प्राविधिक तथा सामाग्री थपिएको हुनेछ। सांस्कृतिक पर्व, मेला, भेषभुषा, नाचको संरक्षण गरी सांस्कुतिक	३

	भुवाचाली पर्व, विशु पर्व, पुतला नाच, देउडा खेल्ने परम्परा रहेको छ।	पर्यटनको विकास हुन सक्ने देखिन्छ। एम्बुलेन्सको व्यवस्था भएको हुनेछ।	
मानवीय	सिकर्मी, डकर्मी, सिलाइ कटाइ, जाली बुनाइ, स्वास्थ्यकर्मी, कृषि तथा पशु प्राविधिक, इन्जिनियर तथा ओभरसियर, मिस्त्री, सवारी चालक लगाएत दक्ष जनशक्ति केही मात्रामा रहेको छ। खोज तथा उद्धार तालिम प्राप्त जनशक्ति न्यून, जलवायु परिवर्तनमा सचेतना एवं ज्ञानको अवस्था केही शिक्षित वर्ग सम्म मात्र रहेको छ।	जनसंख्या सँगसँगै साक्षरता पनि बढ्नेछ र दक्ष जनशक्तिहरू तयार हुनेछन्। महिला सशक्तिकरण अभियान तथा सिपमूलक तालिम संचालन भै क्षमता विकास कार्यक्रम भएको हुनेछ। सेवामुलक र व्यवसायिक कृषिमा लाग्ने संख्या वृद्धि भई बाहिर जाने युवाको संख्यामा कमी आउनेछ। दक्ष जनशक्ति स्थानीय स्तरमै उपलब्ध हुनेछन्।	२
आर्थिक	काष्ठ फर्निचर उद्योग, चाउमिन उद्योग, पिसानी मिलहरु सञ्चालनमा रहेको, प्राइम बैक, लघु वित्त संस्थाहरू, रेमिट्यान्स, तथा सहकारी संस्था रहेकाले बचत गर्न तथा ऋण लिन सजिलो, टोल टोलमा बचत समूहहरू रहेको छ। केहि मात्रामा व्यावसायिक बाखा, माछा, कुखुरा, तरकारी तथा फलफुल खेति रहेको छ। नदीजन्य निर्माण सामग्री पालिकामा प्रसस्त रहेको छ भने स्लेट खानी पनि रहेको छ।	जडीबुटी प्रशोधन केन्द्र, साबुन, कुटानी पिसानी, फलफुल प्रसोधन उद्योग संचालन हुनेछ। स्थानीयहरूको सीप क्षमता अभिवृद्धि भएर स्वरोजगारीको सिर्जना हुनेछ। बचत समूहहरूको बचतमा वृद्धि भएको हुनेछ। नदीजन्य निर्माण सामग्रीको प्रयोग भै स्थानीय विकासको काम तिब्र भएको हुनेछ। व्यावसायिक पशुपालन तथा कृषि गर्नेको संख्या वृद्धि भएको हुनेछ।	१

४.३.२ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन कार्यहरुको पहिचान

विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तनका असरहरूको सामना गरी परिवर्तित अवस्थामा जीवनयापन गर्न सक्ने अवस्थाको सृजना गर्न स्थानीय परिस्थिति अनुसार अल्पकालीन र दीर्घकालीन अनुकूलनका रणनीतिहरूको अवलम्बन गर्न सकिन्छ। सुदूरपश्चिम प्रदेशको हिमाली क्षेत्रमा कृषिमा आधारित अनुकूलन उपायहरूमा रासायनिक विषादी प्रयोगमा वृद्धि (४९.३%), उन्नत जातको बिउ प्रयोग (४७.२%), मिचाहा प्रजातिको नियन्त्रण (४०.७%), पशु औषधि उपचार (३६%), आधुनिक कृषिको शुरुवात (२९.६%), स्थानीय तह र कृषि कार्यालयहरुबाट सेवा लिने (२४.८%), कृषि बाली लगाउने

समय परिवर्तन (२१.३%), जैविक मलको मात्र प्रयोग (२१.२%), नयाँ कृषि लगाउने तरिकाको प्रयोग (१७.९%), मिल्ने बाली लाउने (१७.३%), जमिन बाँझो राख्ने (१४.७%), सिंचाई प्रणाली थप (१२.५%), पानी तथा जमिन संरक्षण (१२%), नयाँ जातको बिरुवा लगाउने (हाइब्रिड) (११.५%), जलवायु अनुकुलन तालिम (९.८%), जलवायु प्रकोपको न्यूनीकरण (८.६%), उन्नत तथा फरक जातको पशुपालन (६%), माटोको गुणस्तर सुधार गर्ने (४.५%) गर्ने गरेका देखिएका छन् (राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन सर्वेक्षण, २०२२) भने विगत ५ वर्षमा कृषि कर्म बाहेकको जलवायु अनुकुलन उपाएहरूमा कृषि बाहेकको काम शुरु गर्ने (२७.१%), खानपान परिवर्तन (३३.७%), अस्थायी अन्तरिक बसाइसराइ (२८.४%), सडक/पूर्वाधार स्तरोन्नति (१८.१%), समुदायमा आधारित प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनमा सरिक (१४.२%) र जलवायुजन्य प्रकोप सम्बन्धि तालिम (५.९%) लिने गरेको देखिएको छ (राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, २०८१)।

तालिका २८: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन कार्यहरुको पहिचान

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	के ती उपायहरूले काम गरेका छन् ?	के ती उपायहरू दिगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण
पहिरो	प्राकृतिक स्रोत, भौतिक स्रोत, आर्थिक स्रोत, सामाजिक स्रोत तथा मानवीय स्रोत	वृक्षारोपण, सुक्खा पर्खालहरू लगाएर पहिरो रोकथामको प्रयास भएका, मुहान मर्मत	केही काम गरेका छन्।	केही छन्।	वृक्षारोपण, पहिरो नियन्त्रणको लागि जैविक तटबन्ध, सडकको दिगो निर्माण तथा नियमित मर्मत, भल कटान, स-साना पहिरोहरु समयमै स्थानिय प्रबिधि हरु प्रयोग गरि नियन्त्रण गर्ने, सिंचाई कुलो मर्मत
बाढी	प्राकृतिक स्रोत, भौतिक स्रोत, आर्थिक स्रोत तथा मानवीय स्रोत	सुक्खा तटबन्धन निर्माण, सिंचाई मर्मत, वृक्षारोपण	केही काम गरेका छन्।	छैनन्	जैविक तटबन्ध, वृक्षारोपण, भल कटान, सिंचाई कुलो मर्मत, सडक नाला उचित व्यवस्थापन, बाढीको पूर्व सूचना प्रणाली अपनाउने, मुहान संरक्षण

खडेरी	आर्थिक स्रोत, प्राकृतिक स्रोत	सिंचाई कुलो बनाएर पानी लगाएको, टाढाको पानीको मुहानबाट पानी ल्याएर खाएको, खानेपानीका मुहानहरूको संरक्षण, बाली लगाउने समय तथा जात परिवर्तन गरेको खाद्यान्न किनेर खाएको, पानीको मुहान मर्मत	केहिले गरेका छन्	केही छन्	सिंचाइको लागि दिगो आयोजना व्यवस्था गर्ने, खडेरी प्रतिरोधी बिउ बिजनको व्यवस्थापन, संरक्षण पोखरी तथा सिंचाई पोखरी निर्माण, पुन;भरण पोखरी, थोपा तथा फिरफिरे सिंचाई प्रवर्द्धन गर्ने, मुहान संरक्षण तथा वृक्षारोपण, कम पानीमा हुने बाली प्रवर्द्धन गर्ने, लिफ्ट सिंचाई, जुठेल्नो सुधार कार्यक्रम,
डढेलो	प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक स्रोत, सामाजिक स्रोत	समुदायको प्रयासमा निभाउने र नियन्त्रणमा लिने प्रयास भएको, खानेपानी मर्मत सम्भार	केही छन्।	छैनन्।	वृक्षारोपण गर्ने, जनचेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने, पोखरी निर्माण गर्ने, अग्निरेखा निर्माण तथा अग्नि नियन्त्रण तालिम प्रदान गर्ने, सडक तथा खोलाखोल्सिहरुलाई प्राकृतिक अग्नि रेखाको रुपमा नियमित सरसफाई गर्ने, होर्डिङबोर्ड राख्ने, अग्नि नियन्त्रण सामग्री वितरण गर्ने,
हावाहुरी	भौतिक स्रोत, आर्थिक स्रोत तथा प्राकृतिक स्रोत	भौतिक पूर्वाधारहरूको पुनमर्मत भएका, भँचेको वन पैदावर, अन्न बाली सदुपयोग गरिएका	केही छन्।	छैनन्।	बिद्यालय जाने तथा बस्ति नभएको ठाउँमा प्रतिक्षालय बनाउने, काठ र माटोको छानो भएको घर बनाउन प्रोत्साहन दिने, Agro-forestry प्रवर्द्वन गर्ने
असिनापानी	आर्थिक स्रोत	खाद्यान्न खरिद गरि आपूर्ति गरेको	छन्।	छैनन्।	प्लास्टिकको टनेल खेती प्रवर्द्धन गर्ने, फलफुल खेतीमा असिना जाली प्रवर्द्धन

					गर्ने, मौसम सूचना सम्बन्धि सचेतना प्रदान गर्ने
पशुमा रोग	आर्थिक स्रोत	भेटनेरी जे.टि.ए. बाट समेत रोग पत्ता नलागेकोले केही नगरिएको, घरायसी औषधिको प्रयोग	छैनन्।	छैनन्।	औषधि तथा खोपको व्यवस्थापन, पशु चिकित्सकद्वारा नियमित चेक जाँच, पशु बिमा, छाडा कुकुरको व्यवस्थापन गर्ने, गोठ सुधार गर्ने
कृषिमा रोगकिरा	आर्थिक स्रोत	असुराको पानी, हातिबार (केतुकी), खरानी पानी बनाएर बालीमा छर्कने	छैनन्।	छैनन्।	एकीकृत शत्रु जीव व्यवस्थापन, जैविक कीटनाशक औषधि, कृषि बिमा, रोगकिरा प्रतिरोधी बाली लगाउने, माटो सुधार तालिम दिने, रोग सम्बन्धी चेतना दिने तथा विज्ञहरूले रोगको अध्ययन गरिनु पर्ने
चटयाङ्ग	भौतिक स्रोत आर्थिक स्रोत मानवीय	केही नगरेको, घरको छतमा सिउँडीको बोट राख्ने गरेको	छैनन्।	छैनन्।	चटयाङ सम्बन्धि बिद्यालय तथा समुदाय स्तरमा चेतनामुलक अभिमुखीकरण कार्यक्रम गर्ने, अर्थिंग गर्ने, चटयाङबाट बच्ने उपायका बारेमा होर्डिङ बोर्डहरु राख्ने

४.३.३ अनुकूलन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण

पहिचान भएका जोखिम तथा प्रकोपहरूको प्रभावहरू, त्यसले प्रभाव पारेको क्षेत्रहरू तथा त्यसको लाभ लागत अनुपात लाभान्वित वर्ग आदिलाई मध्यनजर गरी अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकिकरण तय गरिएको छ। प्राथमिकीकरण गर्ने क्रममा प्रभावकारिता, खर्चको मितव्ययीता, सम्भावना, महिलाप्रति संवेदनशिलता जस्ता उल्लेखित विषय वस्तुहरूलाई अङ्क १ देखि ३ निर्धारण गरिएको थियो जसमा अङ्क १ ले आधार राम्ररी पुरा गर्न नसक्ने तथा अङ्क ३ ले राम्ररी पुऱ्याउन सक्ने जनाउँछ। यस विधिमा कम खर्चिलोलाई अङ्क ३ र धेरै खर्चिलोलाई अङ्क १ मानिएको छ। सबै विश्लेषणको नतिजालाई जोडेर आएको कुल अङ्कहरूलाई ३ भागमा विभाजन गरिएको थियो जसमध्ये १४-१५ अङ्क आएका उपायहरूलाई तत्काल र अत्यावश्यक अवलम्बन

गर्नुपर्ने १२-१३ अङ्कलाई उच्च आवश्यक र ११ भन्दाकमका अङ्क आएकाहरूलाई आवश्यक भनी वर्गीकरण गरिएको थियो। सोअनुसार प्राथमिकीकरण क्रमशः पहिलो, दोस्रो र तेस्रो गरी क्रमश श्रेणीबद्ध गरिएको छ।

तालिका २९: अनुकूलनको उपायहरू र प्राथमिकीकरण

क्षेत्र	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता	सम्भाव्यता	उपयोगिता, दिगोपन तथा सान्दर्भिकता	मितव्ययिता	लैंङ्गिक सम्बेदंशिलाता	जम्मा	स्तर	कैफियत
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	तटवन्ध निर्माण, ग्यावियन पर्खाल	३	३	२	१	३	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	वायोइन्जीनियरिङ	२	३	२	३	२	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	सिंचाइ कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नति	३	३	३	२	२	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	नदि किनारमा वृक्षारोपण	२	३	३	२	२	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	पशु विमा	२	२	३	३	२	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	बाली विमा	२	१	३	२	२	१०	तेस्रो	आवश्यक
	माटो परीक्षण शिविर	२	३	३	३	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	सुख्खा सहने तथा रोग किरा प्रतिरोधी बीउ वितरण	३	३	३	३	३	१५	पहिलो	अत्यावश्यक
	प्रांगारिक मल तथा जैविक विषादी तयारी तालिम	२	३	३	२	२	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	पशुपालन सम्बन्धी तालिम (माछा, बंगुर, बाखा, कुखुरा, मौरी)	२	३	२	२	२	११	तेस्रो	आवश्यक
	पशु स्वास्थ्य शिविर	३	३	३	२	२	१३	तेस्रो	उच्च आवश्यक
	पशु खोप कार्यक्रम	३	३	३	२	२	१३	तेस्रो	उच्च आवश्यक
	नश्ल सुधारको लागि उन्नत जातको राँगो वितरण	२	३	२	२	३	११	तेस्रो	आवश्यक
	नश्ल सुधारको लागि उन्नत जातको बोका वितरण	२	३	२	२	३	११	तेस्रो	आवश्यक

क्षेत्र	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता	सम्भाव्यता	उपयोगिता, दिगोपन तथा सान्दर्भिकता	मितव्ययिता	लैङ्गिक सम्वेदंशिलाता	जम्मा	स्तर	कैफियत
	भकारो सुधार	२	३	३	२	२	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	फलफूल नर्सरीको स्थापना	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	चिस्यान केन्द्रको स्थापना	२	३	३	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	च्याउ खेती सम्बन्धी तालिम तथा बीउ	२	३	३	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	गाई भैंसीमा कृतिम गर्भधारण	३	३	२	३	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	थोपा सिंचाईं	३	३	२	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	प्लास्टिक टनेलमा तरकारी खेती	३	३	३	१	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	सिंचाई पोखरी निर्माण	२	३	२	३	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	धाराबाट खेर गएका पानी संकलन पोखरी निर्माण	२	३	३	३	२	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	घर बगैंचा तालिम	२	३	३	२	२	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	तरकारी खेतीका लागि नर्सरी स्थापना	२	३	३	२	२	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	डाले घाँस रोपण	३	३	२	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	कृषि उपज संकलन केन्द्रका स्थापना तथा सवलिकरण	२	३	३	१	३	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	सामुदायिक बिउ बैंकको स्थापना	२	३	२	२	३	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	मिनी टिलर मेसिन खरिद	३	३	२	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	थ्रेसर खरिद तथा वितरण	३	३	२	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	फलफुलको विरुवा वितरण	३	३	२	१	२	११	तेस्रो	आवश्यक

क्षेत्र	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता	सम्भाव्यता	उपयोगिता, दिगोपन तथा सान्दर्भिकता	मितव्ययिता	लैङ्गिक सम्वेदंशिलता	जम्मा	स्तर	कैफियत
	कृषक पाठशाला स्थापना	३	३	३	३	३	१५	पहिलो	अत्यावश्यक
	कृषि वन प्रणाली प्रवर्द्धन	२	३	३	१	२	११	तेस्रो	आवश्यक
	खानपान परिवर्तन	१	३	२	३	२	११	तेस्रो	आवश्यक
	जलवायु अनुकूलन तालिम	३	३	३	३	३	१५	पहिलो	अत्यावश्यक
वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण	वृक्षारोपण	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	तटबन्ध, ग्याविन पर्खाल निर्माण	३	२	२	२	२	११	तेस्रो	आवश्यक
	वायोईन्जिनियरिग (बैंस, बाँस, निगालो) सहित पहिरो नियन्त्रण	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	नर्सरी स्थापना	२	३	३	२	२	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	डाले घाँस प्रजातिहरु रोप्ने	२	३	३	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	वन्यजन्तुलाई पानीखाने पोखरी निर्माण	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	संरक्षण तथा रिचार्ज पोखरी निर्माण	३	३	३	२	२	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	अग्नी नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम तथा सामान खरिद	३	३	३	२	३	१३	पहिलो	अत्यावश्यक
	अग्नी रेखा निर्माण	३	३	२	२	२	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	सुकेको पात पत्कर, झाडी, घाँसपात व्यवस्थापन	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	वन व्यवस्थापन (हाँगा काटछाँट)	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक

क्षेत्र	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता	सम्भाव्यता	उपयोगीता, दिगोपन तथा सान्दर्भिकता	मितव्ययिता	लैङ्गिक सम्वेदनशिलता	जम्मा	स्तर	कैफियत
जलस्रोत तथा ऊर्जा	पालिका भित्र रहेका विभिन्न पानीका मुहान हरुको संरक्षण	३	२	२	२	३	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	सुधारिएका चुलो वितरण	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	सोलार प्यानल खरिद तथा वितरण	३	३	२	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई	जनचेतनामुलक कार्यक्रम	३	३	३	३	३	१५	पहिलो	अत्यावश्यक
	प्राथमिक उपचार सम्बन्धि तालिम तथा सामग्री खरिद	३	३	२	३	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	स्वास्थ्य केन्द्रको सबलिकरण	३	३	२	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	पानीका शुद्धिकरण	३	३	२	३	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	पोषण सम्बन्धि तालिम	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	फोहर व्यवस्थापन केन्द्रको स्थापना	१	२	२	२	२	९	तेस्रो	आवश्यक
	गाउँ टोलमा फोहोर सङ्कलन गर्न खाल्डो तथा डोको वितरण	२	२	१	३	३	११	तेस्रो	आवश्यक
	सरसफाई सामान खरिद	३	३	३	३	३	१५	पहिलो	अत्यावश्यक
	खानेपानी ट्याङ्कि तथा पाइपलाइनमा मर्मत	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	स्यानिटरी प्याड व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम/सचेतीकरण	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	खानेपानी योजना निर्माण	३	२	२	१	३	११	तेस्रो	आवश्यक
स्थानीय ग्रामीण बस्ती	गोरेटो बाटो निर्माण तथा मर्मत	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	सडक छेउमा ढल निकास	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	सडक छेउ वृक्षारोपण	२	३	३	३	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक

क्षेत्र	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता	सम्भाव्यता	उपयोगीता, दिगोपन तथा सान्दर्भिकता	मितव्ययिता	लैङ्गिक सम्वेदंशिलाता	जम्मा	स्तर	कैफियत
	खरको छाना लाई सबलीकरण कार्यक्रम	२	२	२	२	२	१०	तेस्रो	आवश्यक
जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद जोखिम व्यवस्थापन	खोज तथा उद्धार सम्बन्धी तालिम	३	३	३	३	३	१५	पहिलो	अत्यावश्यक
	पूर्व सूचना प्रणालीको स्थापना	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	खोज तथा उद्धार सम्बन्धी सरसामान व्यवस्थापन	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	तटबन्ध/टेवा पर्खाल निर्माण (ग्याबियन, मेसिनरी, RCC)	३	३	३	१	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	वायो ईन्जिनियरिग	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	आकस्मिक कोषका स्थापना (वडा स्तरीय)	३	३	३	३	३	१५	पहिलो	अत्यावश्यक
	अर्थिंग स्थापना	२	३	२	२	३	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	सामुदायिक भवन निर्माण	२	३	२	२	३	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	वृक्षारोपण	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	सडक छेउको भल निकास/ड्रेनेज निर्माण	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	कुटानी पिसानी मिल स्थापना	३	३	३	३	३	१५	पहिलो	अत्यावश्यक
	मसला पिस्ने उद्योग स्थापना	३	३	३	३	३	१५	पहिलो	अत्यावश्यक
	सडक स्तरोन्नति	३	३	३	१	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	सडक छेउ बायो-इन्जिनियरिंग	३	२	३	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	गोरेटो बाटो निर्माण	२	३	२	२	२	११	तेस्रो	आवश्यक
	वडा स्तरीय पार्क निर्माण	२	२	२	२	३	११	तेस्रो	आवश्यक

क्षेत्र	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता	सम्भाव्यता	उपयोगिता, दिगोपन तथा सान्दर्भिकता	मितव्ययिता	लैङ्गिक सम्वेदंशिलता	जम्मा	स्तर	कैफियत
	होम स्टे सम्बन्धि तालिम	२	३	२	३	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	पदमार्ग निर्माण	१	२	२	२	२	९	तेस्रो	आवश्यक
लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशिता, जीविकोपार्जन तथा सुशासन	लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरणको लागि जनचेतना कार्यक्रम	२	३	२	२	३	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	महिला शसक्तिकरण तालिम	२	३	३	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	GESI सम्बन्धी तालिम	२	३	३	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	बालविवाह रोकथाम सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	२	३	२	२	३	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	बाल संजालको क्षमता अभिवृद्धि तालिम	२	३	२	२	२	११	तेस्रो	आवश्यक
	नेतृत्व विकास तालिम	२	३	२	२	३	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	स्थानीय जनप्रतिनिधिलाई विकास योजना र जलवायुजन्य प्रकोपको अन्तरसम्बन्धको विषयमा तालिम	३	३	३	३	२	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
जनचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा अनुगमन	जलवायु सम्बन्धी विद्यालय स्तर पाठ्यक्रम निर्माण	३	३	३	३	३	१५	पहिलो	अत्यावश्यक
	सिलाई कटाइ तालिम	२	३	३	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	होजियारी तालिम	२	३	३	२	३	१३	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम	२	३	२	२	३	१२	दोस्रो	उच्च आवश्यक
	कृषि सम्बन्धी तालिम	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	पशुपालन सम्बन्धी तालिम	३	३	३	२	३	१४	पहिलो	अत्यावश्यक
	जलवायु तथा विपद जोखिम सम्बन्धी ICE सामग्री वितरण	३	३	३	३	३	१५	पहिलो	अत्यावश्यक

परिच्छेद ५: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना

अघिल्ला खण्डहरुमा भएका प्राथमिकता अनुसार सहभागितामूलक खुल्ला छलफलको आधारमा निम्नानुसार योजना (२०८१/८२ देखि २०८५/८६ सम्म) जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ। यस योजनामा बजेट अनुमान गर्दा सहभागितामूलक छलफलबाट स्थानीय अनुभव तथा वर्तमान दररेटका आधारमा गरिएको छ।

१. कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

क.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	
१	कृषि उपज संकलन केन्द्र तथा बजार सूचना केन्द्र स्थापना	सबै	५५	संख्या	६	५००	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००	२	१०००	३०००
२	टनेल खेतिको लागि टनेल वितरण तथा थोपा सिंचाई क्रियाकलाप (खैगाड, ओखडानी, बिनोडा, गुनड, बसौटी, दह, बगिडा)	१, २, ३, ४, ५, ६,	१२०	जना	१२०	२०	४०	८००	४०	८००	४०	८००	०	०	०	०	२४००
३	उन्नत बिउ बिजन वितरण (तरकारी खेती)	सबै	५००	संख्या	५००	१	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	५००
४	कृषि औजार हाते ट्र्याक्टर वितरण	सबै	१२	संख्या	१२	८०	१२	९६०	०	०	१००	८०००	०	०	०	०	८९६०
५	कृषि औजार थ्रेसर वितरण	सबै	१२	संख्या	१२	३००	०	०	६	१८००	०	०	६	१८००	०	०	३६००
६	एकिकृत शत्रु जिव ब्यवस्थापन पाठशाला तथा जैविक बिषादी तथा मल बनाउने तालिम र सामग्री वितरण	सबै	१८०	पटक	६	२५०	२	५००	०	०	२	५००	०	०	२	५००	१५००

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	
७	फलफूल स्रोत नर्सरी स्थापना तथा बेर्ना वितरण	पालिका	५००	वटा	१	१०००	१	१०००	०	०	०	०	१	१०००	०	०	२०००
८	सामुदायिक विउ भण्डारण केन्द्र निर्माण	६	२००	वटा	१	८००	०	०	१	८००	०	०	०	०	०	०	८००
९	खैगाड सिंचाई नहर निर्माण	४	१२०	मि.	२०००	३.५	१०००	३५००	१०००	३५००	०	०	०	०	०	०	७०००
१०	खैगाड सिंचाई पोखरी निर्माण	१	५०	वटा	३	६००	१	६००	०	०	१	६००	१	६००	१	६००	२४००
११	खसरे लिफ्ट सिंचाई योजना	६	२००	वटा	१	२५००	१	२५००	०	०		०		०	०	०	२५००
१२	रैथाने बालीको संरक्षणको लागि जनचेतना तथा खाद्य/कृषि मेला आयोजना	१	५००	वटा	१	३००	०	०	०	०	१	३००	०	०	०	०	३००
१३	सिंचाई नहर मर्मत तल्लो, मल्लो वराखेत देखोई नयाँ नहरको खारतोली	१	२००	मि.	३०००	१.५	१०००	१५००	१०००	१५००	१०००	१५००	०	०	०	०	४५००
१४	हिरापुर लिफ्ट सिंचाई योजना	१	२०	वटा	१	२५००	०	०	०	०	०	०	१	२५००	०	०	२५००
१५	पन्थरखानी लिफ्ट सिंचाई योजना	१	२५	वटा	१	२५००	०	०	०	०	०	०	१	२५००	०	०	२५००
१६	राजिपुर सिंचाई योजना	२	४५	मि.	१०००	३.५	५००	१७५०	५००	१७५०		०		०		०	३५००
१७	कल्तडे सिंचाई योजना	२	५०	मि.	१२००	३.५	०	०	०	०	६००	२१००	६००	२१००		०	४२००
१८	उल्जे सिंचाई योजना	२	३५	मि.	८००	३.५	०	०	०	०	०	०	०	०	८००	२८००	२८००
१९	कुमल्तडा सिंचाई कुलो निर्माण	३		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	५००	१७५०	०	०		०	१७५०
२०	चनकट्टे सिंचाई कुलो निर्माण	३		मि.	५००	३.५	०	०	५००	१७५०	०	०	०	०		०	१७५०
२१	मसिना ठेउखेत सिंचाई कुलो निर्माण	३		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	५००	१७५०	०	०		०	१७५०
२२	नौभरा सेला सिंचाई कुलो निर्माण	३		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	०	०	०	०		०	०

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
२३	गागरा निगल्तडा सिंचाई कुलो निर्माण	३		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	०	०	०	०		०	०
२४	खतेना कुजेटी सिंचाई कुलो निर्माण	३		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	०	०	०	०		०	०
२५	न्वाण सिंचाई कुलो निर्माण	३		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	०	०	०	०		०	०
२६	देउखेत सिंचाई कुलो निर्माण	३		मि.	१०००	३.५	०	०	०	०	०	०		०	१०००	३५००	३५००
२७	बेलटुक्रा सिंचाई कुलो निर्माण	३		मि.	५००	३.५	५००	१७५०	०	०	०	०		०		०	१७५०
२८	लिड्केकोट सिंचाई कुलो निर्माण	३		मि.	५००	३.५	०	०	५००	१७५०	०	०		०		०	१७५०
२९	निमानी सिंचाई कुलो निर्माण	३		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	०	०	५००	१७५०		०	१७५०
३०	काफली सिंचाई कुलो निर्माण	४		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	०	०		०	५००	१७५०	१७५०
३१	सौघाट सिंचाई कुलो निर्माण	४		मि.	८००	३.५	८००	२८००	०	०	०	०		०		०	२८००
३२	भजना सिंचाई योजना	४		मि.	५००	३.५	०	०	५००	१७५०	०	०		०		०	१७५०
३३	घरखेत सिंचाई कुलो निर्माण	५		मि.	१०००	३.५	०	०	०	०	१०००	३५००		०		०	३५००
३४	अगेरा सिंचाई कुलो निर्माण	५		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	०	०	५००	१७५०		०	१७५०
३५	अमौन सिंचाई कुलो निर्माण	५		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	०	०		०	५००	१७५०	१७५०
३६	सुनारी, शीश्री, न्वाली, डाँडागाउँ, बगीडा, जडेपानी, गावर सिंचाई पोखरी निर्माण	६		मि.	७	६००	२	१२००	०	०	२	१२००	३	१८००		०	४२००
३७	दह होलेसैन खेत सिंचाई योजना	६		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	०	०		०	५००	१७५०	१७५०
३८	गावर सिंचाई योजना	६		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	०	०		०	५००	१७५०	१७५०
३९	गुनड सिमखेत पडाखेत सिंचाई योजना	६		मि.	१०००	३.५	०	०	०	०	०	०	५००	१७५०	५००	१७५०	३५००
४०	होलेसैन घट्टखेत सिंचाई योजना	६		मि.	७००	३.५	७००	२४५०	०	०	०	०		०		०	२४५०

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
४१	बाग बजार सिंचाई योजना	६		मि.	१२००	३.५	०	०	६००	२१००	६००	२१००		०		०	४२००
४२	बडी खेत सिंचाई योजना	६		मि.	१५००	३.५	०	०	०	०	०	०	१०००	३५००	५००	१७५०	५२५०
४३	पिपल तोला सिंचाई योजना	६		मि.	८००	३.५	४००	१४००	४००	१४००	०	०		०		०	२८००
४४	मड्चौल सिंचाई योजना	६		मि.	५००	३.५	०	०	०	०	५००	१७५०		०		०	१७५०
४५	गुनड आपगैरा तल्ला गाउँ सिंचाई नहर निर्माण	६		मि.	१०००	३.५	५००	१७५०	५००	१७५०		०		०		०	३५००
४६	गुनड बीच गाउँ सिंचाई योजना	६		मि.	८००	३.५		०		०	८००	२८००	०	०		०	२८००
४७	भवन बाटा सिंचाई योजना	६		मि.	१२००	३.५		०		०	०	०	६००	२१००	६००	२१००	४२००
४८	बगीडा पर्भावा सिंचाई योजना	६		मि.	८००	३.५	०	०	८००	२८००		०		०		०	२८००
४९	रस्टिक स्टोर निर्माण	२,६	४०	वटा	२	१५००	०	०	१	१५००	०	०	०	०	१	१५००	३०००
५०	अदुवा तथा बेसर प्रसोधन केन्द्र स्थापना	४,५,६	२००	वटा	३	५००	०	०	१	५००	०	०	१	५००	०	०	१०००
५१	डालेघाँस, भुइँघास नर्सरी स्थापना तथा वितरण	सबै	६००	पटक	६	२००	२	४००	०	०	०	०	०	०	२	४००	८००
५२	रैथाने बालीको संरक्षणको लागि जनचेतना तथा जिन बैंक स्थापना	२	५०	संख्या	१	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	५००	५००
५३	फलफुल खेति तालिम	सबै	६०	पटक	६	५०	३	१५०	३	१५०	०	०	०	०	०	०	३००
५४	माहुरी पालनको लागि शिपमुलक तालिम	सबै	६०	पटक	६	५०	०	०	०	०	०	०	३	१५०	०	०	१५०
५५	माहुरी पालनको लागि घार वितरण	सबै	६०	संख्या	६०	५	०	०	०	०	०	०	३०	१५०			१५०
५६	माटो परीक्षण (रैथाने बाली उत्पादनको लागि)	पालिका		स्थान	२०	१०	२०	२००	०	०	०	०	०	०	०	०	२००

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	
५७	नक्ष सुधार कार्यक्रम बोका वितरण	सबै		वटा	१२	३०	०	०	६	१८०	०	०	६	१८०			३६०
५८	नक्ष सुधार कार्यक्रम राँगा वितरण	सबै	२०००	संख्या	६	१५०	२	३००	०	०	०	०		०	२	३००	६००
५९	कृषि तथा पशु बिमा कार्यक्रम	पालिका	२०००	पटक	१	५००	१	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	५००
६०	पशु स्वास्थ्य शिबिर संचालन	सबै	२०००	पटक	३०	५०	६	३००	६	३००	०	०	६	३००	६	३००	१२००
६१	कुटनी, पिसानी तथा पेलानी मिल स्थापना	सबै	१०००	संख्या	६	३००	२	६००	२	६००	०	०	०	०	०	०	१२००
६२	पशुपालन तथा आहारा ब्यबस्थापन तालिम	सबै	१२०	पटक	२	५०	१	५०	१	५०	०	०	०	०	०	०	१००
६३	गोठ, भकारो तथा गोठेमल सुधार कार्यक्रम संचालन सहयोग	सबै		पटक	६	१००	२	२००	२	२००	०	०	०	०	०	०	४००
६४	जोरायल बासमती पकेट क्षेत्र कार्यक्रम	३,४		स्थान	२	१०००	१	१०००	१	१०००	०	०	०	०	०	०	२०००
६५	उन्नत पशुपालनको लागि मिनरल ब्लक सहयोग	सबै	२५००	संख्या	२५००	०.५	१२५०	६२५	१२५०	६२५	०	०		०	०	०	१२५०
६६	कृषि औजार ग्राहक सेवा केन्द्र स्थापना	पालिका	२५००	संख्या	१	५०००		०		०		०	०	०	१	५०००	५०००
६७	मसला बाली विकास कार्यक्रम	३,४	१	हे.	१	८००		०		०		०		०	१	८००	८००
६८	डेरी ब्यबसाय संचालन	पालिका	२००	वटा	१	८००		०		०		०		०	१	८००	८००
६९	डिपिंङ्ग ट्यांकी निर्माण	सबै	२०००	वटा	६	४००	०	०	२	८००	१	४००	१	४००	२	८००	
	जम्मा						२९३८५		२९९५५		२९६५०		२५४३०		३१५००		१४५९२०

कृषि तथा खाद्य सुरक्षा क्षेत्रमा अनुकूलन हुनको लागि मुख्य रुपमा सिँचाई व्यवस्थापन, उन्नत तथा सुख्खा सहन सक्ने जातको बिउबिजन (खडेरी सहन सक्ने धानः सुख्खा १, २, ३, ४, ५, र ६; डुबान सहने धानः बहुगुणी १ र २; तापक्रम सहन सक्ने मकैः रामपुर हाइब्रिड ८ र १०, गहुँः अन्नपूर्ण १, २, ३ र ४ तथा धौलागिरी, आलुः कुफ्री ज्योति र खुमल लक्ष्मी; गोलभैंडाः सृजना) वितरण, नश्ल सुधार तथा उन्नत जातका बोका तथा राँगा वितरण, कृषि सम्बन्धी तालिम, आधुनिक कृषि औजार, माटो परीक्षण, जैविक तथा प्राङ्गारिक मल तथा विषादी बनाउने तालिम तथा पाठशाला, कृषि टनेल तथा थोपा तथा फिरफिरे सिँचाईको सामाग्रीहरू वितरण लगायतका योजनाहरू समेटिएका छन्। यस सम्बन्धी योजनाहरू कार्यान्वयनको लागि सम्भावित सहयोगी निकायमा जाेरायल गाउँपालिका आफै तथा सम्बद्ध कृषि शाखा, पशु शाखा, सडक, सिँचाई तथा अन्य पूर्वाधार विकास उपशाखा, सङ्घीय कृषि मन्त्रालय, उर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाई मन्त्रालय, प्रदेश मन्त्रालयहरू, जलस्रोत तथा सिँचाई विकास डिभिजन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय, गैह सरकारी संस्थाहरू (IDS, WFP, हेफर) हुन सक्नेछन्।

२. वन जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण

क.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	
१	सामुदायिक बनहरुमा पुन भरण तथा अग्नि नियन्त्रण पोखरी निर्माण	सबै		संख्या	१८०	३०	३०	९००	३०	९००	३०	९००	३०	९००	३०	९००	४५००
२	सामुदायिक वनमा अग्निरेखा निर्माण गर्ने	सबै		कि.मि.	३०	२०	६	१२०	६	१२०	६	१२०	६	१२०	६	१२०	६००
३	डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धि सामुदायिक वनका समितिहरु मार्फत कार्यदल गठन तथा तालिम	सबै		पटक	६	५०	६	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	३००
४	डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धि सामग्री वितरण	सबै	५००	सेट	३०	२००	६	१२००	६	१२००	६	१२००	६	१२००	६	१२००	६०००

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	
५	झाडी सरसफाई कार्यक्रम (सबै सामुदायिक वनमा)	सबै	५००	पटक	५०	१०	१०	१००	१०	१००	१०	१००	१०	१००	१०	१००	५००
६	टकुल्टे लेक र गोवडा मालिका लेकमा बन्यजन्तुको लागि पानी पोखरी निर्माण	६		ओटा	३	२५	३	७५	०	०	०	०	०	०	०	०	७५
७	कृषि बन नर्सरी स्थापना गरि बिरुवा उत्पादन	२, ४	५००	ओटा	२	६००	१	६००	०	०	१	६००	०	०	०	०	१२००
८	डाँडाखाली, छतीवन र रंगेनी ताल संरक्षण	२		संख्या	३	५००	०	०	१	५००	१	५००	१	५००	०	०	१५००
९	वरमछहरा ताल पुनर्निर्माण तथा जीर्णोद्धार	३		ओटा	१	५००	१	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	५००
१०	पानीको मुहान संरक्षण सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	सबै		पटक	६	५०	०	०	६	३००	०	०	०	०	०	०	३००
११	चरिचरण रोकथाम तथा नियन्त्रण कार्यक्रम	सबै	२००	पटक	६	५०	०	०	६	३००	०	०	०	०	०	०	३००
१२	जोरायल एकिकृत जलाधार ब्यबस्थापन योजना निर्माण	सबै	१५००	वटा	१	१५००	०	०	०	०	०	०	१	१५००	०	०	१५००
१३	सामुदायिक वनहरुमा आकासे पानी पुनःभरण निम्ति trenches निर्माण	सबै	१५००	कि.मि.	५	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	२५०
१४	वन तथा जैविक बिबिधता सम्बन्धि बिधालय स्तरमा सचेतना कार्यक्रम	सबै	५००	पटक	१२	५०	२	१००	२	१००	४	२००	२	१००	२	१००	६००
१५	मानब बन्यजन्तु द्वन्द सम्बन्धि अभिमुखीकरण कार्यक्रम	सबै	५००	पटक	६	५०		०	०	०	६	३००	०	०	०	०	३००

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
१६	उपल्लो तटीय र तल्लो तटीय समुदाय बीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम	सबै	५००	पटक	६	५०	०	०	०	०	६	३००	०	०	०	०	३००
१७	जोखिमयुक्त सुक्ष्म जलाधार क्षेत्र पहिचान गरि संरक्षण योजना तयारी तथा कार्यन्वयन	सबै	१५००	पटक	१	१०००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१०००	१०००
१८	कुवा संरक्षण खार, तोली, मणिपुर, गैरा, खडेना, दह, डोबरा, रिठा, काफाली, बगस्ति, देउथला, गुनड, सिरोडा, ग्वानी, दह, बसौटी, निरौली	१, २, ४, ६	७३०	संख्या	३४	५०	६	३००	६	३००	६	३००	६	३००	१०	५००	१७००
१९	सामुदायिक वनहरुको खाली ठाउँमा वृक्षारोपण कार्यक्रम	सबै		हे.	१०	५०	०	०	३	१५०	२	१००	२	१००	३	१५०	५००
	जम्मा						४२४५		४०२०		४६७०		४८७०		४१२०		२१९२५

वन जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण क्षेत्रमा अनुकूलन हुनको लागि मुख्य रुपमा वृक्षारोपण, रिचार्ज पोखरी निर्माण, अग्नि नियन्त्रण तालिम तथा सामग्री व्यवस्थापन, सामुदायिक वन घेराबार, नर्सरी स्थापना, बाँझो जग्गामा जडिबुटी वृक्षारोपण जस्ता योजनाहरू समेटिएका छन्। यस सम्बन्धी योजनाहरू कार्यान्वयनको लागि सम्भावित सहयोगी निकायमा जोरायल गाउँपालिका आफै तथा सम्बद्ध शाखा, डिभिजन वन कार्यालय डोटी, सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरू, प्रदेश वन मन्त्रालय तथा गैह सरकारी संस्थाहरू हुन सक्नेछन्।

३. जलस्रोत तथा उर्जा

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	
१	आधुनिक घट्ट निर्माण (कुमारा खोला, ठुलिगाड खोला, कर्नासी खोला)	४	२५०	संख्या	३	३००	१	३००	०	०	१	३००	०	०	१	३००	९००
२	आरुखर्क खानेपानी योजना मुहान संरक्षण तथा वृक्षारोपण	१	१६७	ओटा	१	५००	१	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	५००
३	सुन्लेख खानेपानी योजना पानी शुद्धीकरण प्लान्ट स्थापना	१	३०	ओटा	१	१५००	०	०	१	१५००	०	०	०	०	०	०	१५००
४	धौलीविडी खानेपानी योजना मुहान संरक्षण	१	१६०	ओटा	१	५००	१	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	५००
५	पालिका भित्र रहेका विभिन्न पानीका मुहान हरुको संरक्षण	२		संख्या	५०	५०	१०	५००	०	०	१०	५००	१०	५००	२०	१०००	२५००
६	सुधारिएको चुलो निर्माण सम्बन्धि तालिम			पटक	६	५०	०	०	०	०	६	३००	०	०	०	०	३००
७	सुधारिएको चुलो निर्माण सामग्री सहयोग			संख्या	३००	२.५	०	०	०	०	०	०	३००	७५०	०	०	७५०
८	सोलार बत्ति वितरण	पालिका	२००	वटा	२००	१०		०		०	१००	१०००	१००	१०००		०	२०००
९	बुडर बजारमा सडक बत्ति जडान	२	५००	वटा	१००	१०		०	५०	५००		०		०	५०	५००	१०००
१०	गडसेरा गाड लघु जलबिद्युत स्तर उन्नति योजना	५	२५०	पटक	१	१०००		०		०		०		०	१	१०००	१०००
	जम्मा						१८००		२०००		२१००		२२५०		२८००		१०९५०

जलस्रोत तथा उर्जा क्षेत्रमा अनुकूलन हुनको लागि मुख्य रुपमा मुहान संरक्षण, रिचार्ज पोखरी निर्माण, लघुजलविद्युत मर्मत, सुधारिएको चुलो वितरण, सोलार प्यानल वितरण तथा तटबन्धन जस्ता योजनाहरू समेटिएका छन्। यस सम्बन्धी योजनाहरू कार्यान्वयनको लागि सम्भावित सहयोगी निकायमा

जोरायल गाउँपालिका आफै तथा सम्बद्ध शाखा, वैकल्पिक उर्जा विकास केन्द्र, नेपाल विद्युत प्राधिकरण, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, गैह्र सरकारी संस्थाहरू हुन सक्नेछन्।

४. स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई

क.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
१	कुमारा जग्गा ओडार खानेपानी मुहान संरक्षण तथा वृक्षारोपण	४		पटक	१	५०	१	५०	०	०	१	५०	०	०	१	५०	१५०
२	छडीदेउ खानेपानी मुहान संरक्षण, वृक्षारोपण तथा ट्यांकी निर्माण	४	१२०	वटा	१	१५००	१	१५००	०	०	०	०	०	०	०	०	१५००
३	पिपलकोट खानेपानी मुहान संरक्षण, पहिरो नियन्त्रण तथा वृक्षारोपण	४	६५	वटा	१	२०००	०	०	१	२०००	०	०	०	०	०	०	२०००
४	स्वास्थ्य चौकीमा खानेपानी ब्यबस्थापन योजना	४		वटा	१	५००	०	०	०	०	१	५००	०	०	०	०	५००
५	स्वास्थ्य चौकीबाट निस्कने फोहोर ब्यबस्थापन	४			१	५००	१	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	५००
६	प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम	सबै	३००	पटक	६	५०	०	०	०	०	६	३००	०	०	०	०	३००
७	स्वास्थ्य चौकी भवनमा वायरिंग र अर्थिंग	६	२००	पटक	१	१००	१	१००	०	०	०	०	०	०	०	०	१००
८	प्राथमिक स्वास्थ्य सम्बन्धि तालिम	सबै	१५०	पटक	६	५०	०	०	०	०	०	०	६	३००	७	३५०	६५०

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
९	बगास्ती बृहत खानेपानी मुहान संरक्षण तथा वृक्षारोपण	४	४००	संख्या	१	२००	०	०	०	०	१	२००	०	०	०	०	२००
१०	जेस्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	सबै	५००	पटक	६	१००	२	२००	२	२००	२	२००	०	०	०	०	६००
११	फोहोरमैला बर्गिकरण तथा ब्यबस्थापन सम्बन्धि तालिम	सबै	५००	पटक	६	५०	६	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	३००
१२	फोहोरमैला बर्गिकरण तथा ब्यबस्थापन गर्न सामग्री वितरण	सबै	५००	संख्या	३००	५	१००	५००	२००	१०००	०	०	०	०	०	०	१५००
१३	स्वास्थ्य स्वयं सेविकालाई जलबायु परिवर्तन तथा महिला स्वास्थ्य सम्बन्धि अभिमुखीकरण तालिम	सबै		पटक	६	५०	०	०	२	१००	२	१००	२	१००	०	०	३००
१४	स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम सम्बन्धि अभिमुखीकरण तथा जनचेतनामुलक कार्यक्रम	सबै		पटक	६	५०	०	०	२	१००	२	१००	२	१००	०	०	३००
१५	विभिन्न स्वास्थ्य चौकीमा औषधि सहगोग	सबै	३०००	पटक	६	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	२	२००	६००
१६	किल्लौडा खानेपानी योजना	१	१५	संख्या	१	१०००	०	०	०	०	१	१०००	०	०	०	०	१०००
१७	तुसे लिफ्ट खानेपानी योजना	१	२५	संख्या	१	१८००	०	०	०	०	०	०	१	१८००	०	०	१८००
१८	गोगनपानी खानेपानी योजना	१	२०	संख्या	१	१२००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१२००	१२००
१९	ढाडखोला खानेपानी योजना	२	३३	संख्या	१	२५००	०	०	०	०	०	०	१	२५००	०	०	२५००
२०	डोडरी खानेपानी योजना	२	२५	संख्या	१	१८००	१	१८००	०	०	०	०	०	०	०	०	१८००
२१	गरुड खानेपानी योजना	२	३५	संख्या	१	२५००	०	०	१	२५००	०	०	०	०	०	०	२५००
२२	गल्लेक खानेपानी योजना	२	१५	संख्या	१	८००	०	०	०	०	१	८००	०	०	०	०	८००

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
२३	भाते टाकुरा खानेपानी योजना	२	३५	संख्या	१	२५००	०	०	०	०	०	०	१	२५००	०	०	२५००
२४	सलाडी खानेपानी योजना	३	१८	संख्या	१	१५००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१५००	१५००
२५	ठाडा लेक खानेपानी योजना	३	८	संख्या	१	६००	०	०	०	०	१	६००	०	०	०	०	६००
२६	गोल्ला काफली खानेपानी योजना	४	५५	संख्या	१	३५००	१	३५००	०	०	०	०	०	०	०	०	३५००
२७	सिराड खानेपानी योजना	४	४८	संख्या	१	३५००	०	०	१	३५००	०	०	०	०	०	०	३५००
२८	देउथला लिफ्ट खानेपानी योजना	४	५५	संख्या	१	२५००		०			१	२५००	०		०	०	२५००
२९	डब्ला कुनड खानेपानी योजना	४	१६	संख्या	१	१२००	०	०	०	०	१	१२००	०	०	०	०	१२००
३०	बिनोडा खानेपानी योजना	४	२८	संख्या	१	२०००	०	०	०	०	०	०	१	२०००	०	०	२०००
३१	गाँजरी खानेपानी योजना	४	१७	संख्या	१	१२००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१२००	१२००
३२	बाजिलेक खानेपानी योजना	४	३२	संख्या	१	२५००	१	२५००	०	०	०	०	०	०	०	०	२५००
३३	थली लिफ्ट खानेपानी योजना	४	३५	संख्या	१	२५००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	२५००	२५००
३४	जस्कोडा खानेपानी योजना	५	३०	संख्या	१	२०००	०	०	०	०	१	२०००	०	०	०	०	२०००
३५	डाँडागाउँ खानेपानी योजना	५	१२	संख्या	१	८००	०	०	०	०	०	०	१	८००	०	०	८००
३६	कुने गडा खानेपानी योजना	५	१३	संख्या	१	८००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	८००	८००
३७	ग्वान खानेपानी योजना	५	१०	संख्या	१	७००	१	७००	०	०	०	०	०	०	०	०	७००
३८	रावत गडान खानेपानी योजना	५	३५	संख्या	१	२२००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	२२००	२२००
३९	गुनड खानेपानी योजना	६	७२	संख्या	१	५०००	०	०	०	०	१	५०००	०	०	०	०	५०००
४०	रतोडा खानेपानी योजना	६	२४	संख्या	१	१८००	०	०	०	०	०	०	१	१८००	०	०	१८००
४१	तेलपरा खानेपानी योजना	६	२६	संख्या	१	१८००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१८००	१८००
४२	तितौले खानेपानी योजना	६	१२	संख्या	१	९००	१	९००	०	०	०	०	०	०	०	०	९००
४३	बसौटी खानेपानी योजना	६	२५	संख्या	१	१८००	०	०	१	१८००	०	०	०	०	०	०	१८००

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
४४	गाउँ टोलमा फोहोर सङ्कलन गर्न खाल्डो बनाउने तथा डोको वितरण	पालिका	५००		५००	१		०		०		०		०	५००	५००	५००
	जम्मा							१२६५०		११३००		१४६५०		१२०००		१२३००	६२९००

स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रमा अनुकूलन हुनको लागि मुख्य रुपमा मुहान संरक्षण, खानेपानीको ट्याङ्की तथा वितरण प्रणाली मर्मत तथा निर्माण, स्वास्थ्य संस्थामा सामाग्रीहरूको व्यवस्थापन, धारा तथा कुवा निर्माण, स्वास्थ्य जनचेतना कार्यक्रम, फोहोरमैला व्यवस्थापनको तालिम, सार्वजनिक शौचालय लगायतका योजनाहरू समेटिएका छन्। यस सम्बन्धी योजनाहरू कार्यान्वयनको लागि सम्भावित सहयोगी निकायमा जोरायल गाउँपालिका आफै तथा स्वास्थ्य शाखा, जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय, प्रदेश खानेपानी मन्त्रालय, सङ्घीय खानेपानी मन्त्रालय, स्वास्थ्य मन्त्रालय, गैह्र सरकारी संस्थाहरू (ADPC, Youth Alliance for Environment, ग्रीन तारा, Action for Nepal) हुन सक्नेछन्।

५. स्थानिय ग्रामिण बस्ती

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
१	कल्मटा, पिपलकोट क्षेत्रमा बाटो मर्मत तथा निर्माण	४		मि.	५००	१०		०		०		०		०	५००	५०००	५०००
२	जोरायल गडसेरा सडक मर्मत	५		मि.	१०००	१०		०		०	५०	५००	५०	५००		०	१०००
३	खरको छाना लाई सबलीकरण कार्यक्रम	५	२०	संख्या	२०	१०	२०	२००		०		०		०		०	२००
४	बोहरा गाउँ क्षेत्रमा पहिरो नियन्त्रणको लागि ग्याबिन पर्खाल निर्माण	५	५१	मि.	५००	१०	५००	५०००		०		०		०		०	५०००

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
५	गाबर, तेल्परा, चिमेतडामा पहिरो नियन्त्रणको लागि ग्याबिन पर्खाल निर्माण	६	४००	मि.	५००	१०		०	४००	४०००		०		०		०	४०००
६	तोली गाउँमा पहिरो नियन्त्रणको लागि ग्याबिन पर्खाल निर्माण	१	६०	मि.	५००	१०		०		०	५००	५०००		०		०	५०००
७	धनरास, कुमारा गाउँमा पहिरो नियन्त्रणको लागि ग्याबिन पर्खाल निर्माण	४	७२	मि.	६००	१०		०	०	०		०	६००	६०००		०	६०००
८	स्थानिय सडक छेउहरुमा वृक्षारोपण कार्यक्रम	पालिका		संख्या	१०००	०.२		०		०		०		०		०	०
९	ढल निकास योजना रुबसकाँडा	२						०		०		०		०		०	०
१०	जजना गाउँ पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम	२	२५	मि.	१००	१०		०	१००	१०००		०		०		०	१०००
११	रिठा देखि देउजाल जाने घोरेटो बाटो निर्माण	२	१५०	मि.	१०००	०.५	१०००	५००		०		०		०		०	५००
१२	रुपसकाँडा बिद्यालय जाने घोरेटो बाटो निर्माण	२	२००	मि.	५००	०.५		०	०	०		०		०	५००	२५०	२५०
१३	बिनोडा सेरा घोरेटो बाटो निर्माण	४	१२०	मि.	५००	०.५	५००	२५०		०		०		०		०	२५०
१४	दह देखि मालिका सम्म पदमार्ग निर्माण	६	८०	मि.	८००	०.५		०		०		०	८००	४००		०	४००
१५	रुबस काँडा ढल निकास योजना	२	१००	मि.	१२००	३.५		०	१२००	४२००		०		०		०	४२००

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	
१६	मड्यौल होलेशैन दह घोरेटो बाटो निर्माण	६	१२५	मि.	५००	०.५		०		०		०		०	५००	२५०	२५०
१७	तेल्परा चिमेतडा जडेपानी घोरेटो बाटो निर्माण	६	९०	मि.	१०००	०.५	०	०		०		०		०	१०००	५००	५००
१८	गुनड जडेपानी घोरेटो बाटो निर्माण	६	७५	मि.	९००	०.५		०		०	९००	४५०		०		०	४५०
	जम्मा							५९५०		९२००		५९५०		६९००		६०००	३४०००

स्थानीय ग्रामीण तथा सहरी बस्ती क्षेत्रमा अनुकूलन हुनको लागि मुख्य रूपमा बस्ती स्थानान्तरण, सडक छेउ भल निकास तथा वृक्षारोपण, गोरेटो बाटो निर्माण तथा स्तरोन्नति एकीकृत बस्ती निर्माणको लागि स्थान पहिचान लगायतका योजनाहरू समेटिएका छन्। यस सम्बन्धी योजनाहरू कार्यान्वयनको लागि सम्भावित सहयोगी निकायमा जोरायल गाउँपालिका आफै, प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार, जिल्ला पूर्वाधार विकास समिति हुन सक्नेछन्।

६. जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	
१	कुलमाटा पहिरो नियन्त्रण निकास व्यबस्थापन तथा वृक्षारोपण क्रियाकलाप	४	५०	मि.	१००	१०	१००	१०००	०	०	०	०	०	०	०	०	१०००
२	भजना खोला तटबन्धन तथा सिंचाई कुलो निर्माण	४		मि.	२०००	४	०	०	१०००	३५००	१०००	३५००	०	०	०	०	७०००
३	घन्टेश्वोर मा.बि को खेल मैदानमा नदि नियन्त्रण क्रियाकलाप	४		मि.	२००	१०	२००	२०००	०	०	०	०	०	०	०	०	२०००
४	कुमारा खोला नदि नियन्त्रण क्रियाकलाप	४		मि.	५००	१०	०	०	२५०	२५००	२५०	२५००	०	०	०	०	५०००
५	हाट बगखोड सडक नाला निर्माण	४		मि.	५००	४	५००	१७५०	०	०	०	०	०	०	०	०	१७५०
६	गावर पहिरो नियन्त्रण तथा वृक्षारोपण	६		मि.	१००	१०	०	०	०	०	०	०	०	०	१००	१०००	१०००
७	निरौली स्वास्थ्य चौकी बाढी नियन्त्रणको लागि तटबन्ध निर्माण	६	७०	मि.	१५०	१०	०	०	१५०	१५००	०	०	०	०	०	०	१५००
८	चिम्तडा तटबन्ध निर्माण योजना	६		मि.	२००	१०	२००	२०००	०	०	०	०	०	०	०	०	२०००
९	ग्वानी सडक पहिरो नियन्त्रण क्रियाकलाप	६		मि.	१००	१०	१००	१०००	०	०	०	०	०	०	०	०	१०००
१०	विछल तटबन्ध निर्माण तथा वृक्षारोपण			मि.	२००	१०	०	०	०	०	२००	२०००	०	०	०	०	२०००

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
११	छतिवन पतडा तटबन्ध निर्माण तथा वृक्षारोपण	२		मि.	३००	१०	१००	१००००	१००	१०००	१००	१०००	०	०	०	०	३०००
१२	देउजाल धारापानी खोला तटबन्ध निर्माण तथा तटबन्ध निर्माण	२		मि.	१५०	१०	०	०	०	०	०	०	१५०	१५००	०	०	१५००
१३	चौड उल्जे तटबन्ध निर्माण	२		मि.	३००	१०	०	०	१००	१०००	०	०	१००	१०००	१००	१०००	३०००
१४	डाँडाखाली धारापानीमा अर्थिंग जडान योजना	२		संख्या	१०	१००	२	२००	२	२००	२	२००	२	२००	२	२००	१०००
१५	चट्याङ सम्बन्धि जनचेतनामूलक सचेतना कार्यक्रम	सबै		पटक	६	५०	६	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	३००
१६	विपद जोखिम ब्यबस्थापन सम्बन्धि तालिम	सबै		पटक	६	५०	६	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	३००
१७	जलवायु तथा विपद जोखिम ब्यबस्थापन कोष स्थापना	पालिका		पटक	१	१०००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१०००	१०००
१८	गाउँ पालिकाको विपद जोखिम ब्यबस्थापन प्रतिकार्य योजना बने कार्यन्वयन गर्ने	पालिका		पटक	१	१०००	०	०	०	०	०	०	१	१०००	०	०	१०००
१९	सडक-संजाल नजोडिएको टोलहरुमा स्टेचर सहयोग	पालिका		संख्या	१०	१००	०	०	०	०	०	०	१०	१०००	०	०	१०००
२०	बाढी तथा पहिरोको लागि पूर्व सूचना प्रणाली स्थापना	पालिका		पटक	१	१५००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१५००	१५००
२१	रावतकट्टे, कोटली, भाडी खोला र लक्ष्मी गाउँ खोला क्षेत्रमा तटबन्ध	३	१५०	मि.	४००	१०	०	०		०		०	४००	४०००		०	४०००
२२	रक्सेबाटा तटबन्ध	५	२५	मि.	३००	१०	०	०		०	३००	३०००		०	०	०	३०००

क.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	
२३	गडसेरा खोला तटबन्ध खसरे, किफलतडी, तितौले, गाबर, लमौत्ये, चोटी क्षेत्र	६	१५०	मि.	५००	१०	०	०		०		०		०	५००	५०००	५०००
	जम्मा						९५५०		९७००		१२२००		८७००		९७००		४९८५०

जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण क्षेत्रमा अनुकूलन हुनको लागि मुख्य रुपमा पहिरो तथा बाढी जोखिम क्षेत्रमा तटबन्धन तथा बायोइन्जिनियरिङ, राहत तथा उद्धार सामग्री व्यवस्थापन, जलवायु विपद कोष स्थापना, अर्थिङ स्थापना लगायतका योजनाहरू समेटिएका छन्। यस सम्बन्धी योजनाहरू कार्यान्वयनको लागि सम्भावित सहयोगी निकायमा जोरायल गाउँपालिका आफै, प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, जिल्ला समन्वय समिति, Asian Disaster Preparedness Center, YAE हुन सक्नेछन्।

७. उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार

क.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	
१	रिठा प्रशोधन केन्द्र स्थापना	६	३००	वटा	१	५००	०	०	१	५००	०	०	०	०	०	०	५००
२	सिस्नो उद्योग स्थापना	३	२००	वटा	१	५००	०	०	०	०	१	५००	०	०	०	०	५००
३	आदुवा बेसार प्रशोधन केन्द्र स्थापना	२,६		संख्या	२	५००	०	०	०	०	०	०	२	१०००	०	०	१०००
४	मसला उद्योग स्थापना	६	२००	वटा	१	५००		०	१	५००		०		०		०	५००
५	विपदको समयको लागि सामुदायिक भवन निर्माण	४	५००	संख्या	१	१०००	१	१०००	०	०	०	०	०	०	०	०	१०००
६	कागती पेल्ने मेसिन	१, ६		संख्या	२	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	२	१०००	१०००
७	आधुनिक आरनको लागि सहयोग	सबै	१२०	संख्या	१२०	१०	६०	६००	६०	६००	०	०	०	०	०	०	१२००
८	दुना टपरी उद्योगमा सहयोग	पालिका	५००	वटा	१	१०००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१०००	१०००

क.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
९	बाँस मुढा उद्योग	५	२००	वटा	१	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	५००	५००
१०	कर्नासा नदि र कुच्चेखोलामा कल्वर्ट निर्माण	४	२००	संख्या	२	५००	१	५००	१	५००		०		०		०	१०००
११	धारापानीमा कल्वर्ट निर्माण	२	३००	संख्या	१	१५००		०	१	१५००		०		०		०	१५००
१२	सौमेनी खोला कल्वर्ट निर्माण	३	३००	संख्या	१	१५००		०		०	१	१५००		०		०	१५००
१३	सेलामा कल्वर्ट निर्माण	३	३००	संख्या	१	१५००	१	१५००		०		०		०		०	१५००
१४	गर्बे खोलामा कल्बर्ट निर्माण		३००	संख्या	१	१५००		०		०		०	१	१५००		०	१५००
	जम्मा						३६००		३६००		२०००		२५००		२५००		१४२००

उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार क्षेत्रमा अनुकूलन हुनको लागि मुख्य रुपमा स्थानीय स्रोतहरूमा आधारित घरेलु उद्योग सञ्चालनका योजनाहरू समेटिएका छन्। यस सम्बन्धी योजनाहरू कार्यान्वयनको लागि सम्भावित सहयोगी निकायमा जाेरायल गाउँपालिका आफै, प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार हुन सक्नेछन्।

८. लैङ्गीक समानता तथा सामाजिक समावेशिता, जीविकोपार्जन र सुशासन

क.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	
१	लैङ्गिकता सम्बन्धि सचेतना सामग्री एफ.एम. रेडियोमा प्रचारप्रसार गर्ने	सबै		पटक	५	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	५००
२	हावाहुरी प्रतिरोधी घर बनाउने दक्ष कर्मी तालिम	सबै		पटक	१	५००	०	०	०	०	१	५००	०	०	०	०	५००
३	होजियारी तालिम पश्चात सामग्री सहयोग	सबै	३०	संख्या	३०	५०	०	०	३०	१५००	०	०					१५००
४	पोषणयुक्त खानेकुरा उत्पादनको तालिम	सबै		पटक	१	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	३००	३००
५	सिप विकास तालिम (वायरिंग, प्लम्बर, मोबाइल रिपेरिंग, आदी)	पालिका	९०	संख्या	३	५००	०	०	०	०	०	०	२	१०००	१	५००	१५००
६	ब्यवसायमुलक तालिम(बाख्रापालन, भैसीपालन, मौरीपालन, बंगुरपालन, च्याउखेति)	पालिका	१५०	पटक	५	५००	०	०	०	०	२	१०००	२	१०००	१	५००	२५००
७	मौरी घार सहयोग	पालिका	३०	संख्या	३०	१०	०	०	०	०		०	३०	३००	०	०	३००
८	दालमोठ तथा अगरबत्ती बनाउने तालिम	पालिका	६०	पटक	१	५००	१	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	५००
९	दालमोठ तथा अगरबत्ती बनाउने सामग्री सहयोग	पालिका	६०	संख्या	६०	१०	६०	६००	०	०	०	०	०	०	०	०	६००
	जम्मा						१२००		१६००		१६००		२४००		१४००		८२००

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता, जीविकोपार्जन र सुशासन क्षेत्रमा अनुकूलन हुनको लागि मुख्य रुपमा लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण तथा समानता सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा सीपमुलक तालिम लगायतका योजनाहरू समेटिएका छन्। यस सम्बन्धी योजनाहरू कार्यान्वयनको लागि सम्भावित सहयोगी निकायमा जाेरायल गाउँपालिका आफै, गैह्र सरकारी संस्थाहरू हुन सक्नेछन्। लैंगिक हिँसा अन्त्य गर्नको लागी पालिकामा संयन्त्र लाइ चुस्त राख्नको लागि पहल गर्ने . लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लैङ्गिक लेखापरीक्षणकोप्रभावकारी कार्यान्बयन गर्ने, पालिकालाई संस्थागत हिसाबमा सम्बेदनशील बनाउने र सोहि अनुसार कार्यक्रमहरुको कार्यन्बयन गर्ने बाताबरण मिलाउने ।

९. जनचेतना अभिबृद्धि तथा क्षमता विकास

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	
१	विपद सम्बन्धि समुदायस्तरमा तालिम	सबै		पटक	६	५०	६	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	३००
२	विपद सम्बन्धि भित्ते चित्र तथा जानकारी बोर्ड राख्ने	पालिका		संख्या	१८	२५	५	१२५	५	१२५	५	१२५	५	१२५	५	१२५	६२५
३	जलबायु परिवर्तन, जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धि तालिम	सबै		पटक	६	५०	०	०	६	३००	०	०	०	०	०	०	३००
४	जलवायु परिवर्तन समावेश गरि स्थानीय पाठ्यक्रम तयारी तथा छपाई	पालिका		पटक	१	५००	०	०	१	५००	०	०	०	०	०	०	५००
५	जलवायु परिवर्तन समावेश गरि स्थानीय पाठ्यपुस्तक तयारी तथा छपाई	पालिका		पटक	१	१०००	०	०	०	०	१	१०००	०	०	०	०	१०००
६	छाउगोठ प्रथा न्यूनीकरण कार्यक्रम	२		पटक	३	५०	१	५०	१	५०	१	५०					१५०
७	जलवायु सूचना प्रणाली स्थापना	पालिका		पटक	१	१५००	०	०	०	०	०	०	१	१५००	०	०	१५००

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	परिमाण	रकम	
८	बालविवाह रोकथाम सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	सबै		पटक	६	५०	६	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	३००
९	महिला उदघोषण तालिम	पालिका	१८	पटक	१	१००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१००	१००
१०	दलित लक्षित क्षमता अबिब्रिद्धि तालिम	पालिका	३०	पटक	१	५०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११	अपांगमैत्री व्यबसाय सम्बन्धि तालिम तथा कार्यक्रम	पालिका	१२	पटक	१	१००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१००	१००
१२	विभिन्न बिद्यालयहरुमा बाताबरण तथा जलबायु सम्बन्धि पुस्तक सहयोग सहित पुस्तकालय निर्माणमा सहजीकरण	पालिका	२५००	वटा	६	५००	२	१०००	२	१०००					२	१०००	३०००
	जम्मा							१७७५		१९७५		११७५		१६२५		१३२५	७८७५

जनचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा अनुगमन क्षेत्रमा अनुकूलन हुनको लागि मुख्य रुपमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पाठ्यक्रम तयार तथा ICE सामग्री तयार तथा सचेतना, जलवायु सूचना प्रणाली स्थापना लगायतका योजनाहरू समेटिएका छन्। यस सम्बन्धी योजनाहरू कार्यान्वयनको लागि सम्भावित सहयोगी निकायमा जाेरायल गाउँपालिका आफै, प्रदेश सरकार, गैह्र सरकारी संस्थाहरू हुन सक्नेछन्।

१०. पर्यटन एंव प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा

क.सं.	क्रियाकलाप	वडा	लक्षित घरधुरी	इकाई	परिमाण	इकाई लागत (हजार)	०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४		०८४/८५		०८५/८६		जम्मा
							परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	परिमाण	लागत	
१	ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र मल्ल दरबारको जीर्णोद्धार	६		पटक	१	१०००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१०००	१०००
२	होमस्टे संचालन सम्बन्धि तालिम	सबै	५००	पटक	६	५०	०	०	०	०	०	०	६	३००	०	०	३००
३	स्थानिय लोक तथा मौलिक संस्कृति संरक्षण तथा प्रबर्दनको लागि सामग्री सहयोग कार्यक्रम	पालिका	४०००	वटा	६	२००	०	०	२	४००	२	४००	२	४००	०	०	१२००
	जम्मा						०		४००		४००		७००		१०००		२५००

पर्यटन, प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा क्षेत्रमा अनुकूलन हुनको लागि मुख्य रुपमा होमस्टे सञ्चालन सम्बन्धी तालिम, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रको जीर्णोद्धार, स्थानिय लोक तथा मौलिक संस्कृति संरक्षण तथा प्रबर्दनको लगायतका योजनाहरू समेटिएका छन्। यस सम्बन्धी योजनाहरू कार्यान्वयनको लागि सम्भावित सहयोगी निकायमा जाेरायल गाउँपालिका आफै, प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार हुन सक्नेछन्।

परिच्छेद ६ः जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण मुलप्रवाहिकरण

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्युनिकरणका सवालहरुलाई नीति, नियम, आवधिक योजनामा र वार्षिक योजना तर्जुमा मुलप्रवाहिकरण गर्न विभिन्न तहमा भएका तहगत संरचना, मन्त्रालय, स्थानीय सरकार र सरोकारवालाहरुको समन्वय हुनुपर्ने देखिन्छ।

स्थानीय योजना प्रक्रियामा छनौटमा परेका तर स्थानीय सरकारले लगानि गर्न नसक्ने, बहुवर्षे योजनाहरुलाई समेत प्रदेश र सघंबाट विनियोजन हुने बजेटहरुबाट व्यवस्थापन गर्ने साथै विभिन्न तहबाट नियमित अनुगमन तथा पृष्ठपोषण गरेमा बस्ती वा वडा स्तरमा समेत जलवायु र विपद् सम्बन्धिका योजनाहरुले प्राथामिकता पाउनेछन्। योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण र स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण ६.१ र ६.२ अनुसार हुनेछ।

६.१ आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यबस्थापनका रणनीतिहरुलाई स्थानीय आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मुलप्रवाहीकरण गर्नुको मुख्य उदेश्य जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि स्थानीय सूचना, जोखिमको अवस्था, स्रोत साधनको उपलव्धता, गुणस्तर तथा त्यस माथिको पहुँच र अनुकूलन तथा जोखिम न्यूनीकरणको आवश्यकता पहिचानको आधारमा जलवायु परिवर्तनलाई जोरायल गाउँपालिकाका योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण गरी जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापनलाई संस्थागत गर्नु हो र यस कार्ययोजना मार्फत उक्त कार्य संस्थागत गरिनेछ।जलवायु परिवर्तनको जोखिममा रहेका परिवार, बस्ति, टोलसमुदाय ,, वडालाई आफ्ना अनुकूलन प्राथमिकताबारे प्रष्टसँग अभिव्यक्त गर्न र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रका श्रोत परिचालन गरिनेछ। जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी विश्लेषण, अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणका रणनीतिहरु स्थानीय आवधिक योजना अथवा दिर्घकालिन योजनामा समावेश गरिनेछ।

संघीय तथा प्रादेशिक योजना आयोगहरुको आधार पत्र तथा आवधिक विकास योजनालाई प्रस्थान बिन्दु बनाएर जलवायु उत्थानशीलताका दीर्घकालीन लक्ष्य तथा सोचहरु आवधिक योजनामा समायोजन गरिनेछ। प्राविधिक रुपले कार्यान्वयन गर्न कठिन तथा धेरै श्रोत लाग्ने अनुकूलनका योजनाहरु बहुवर्षीय, दीर्घकालीन तथा आवधिक योजनामा समायोजन गरेर कार्यान्वयन गरिनेछ। त्यसैगरी स्थानीय तह बीच वा स्थानीय तह र प्रदेश एवं संघसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने प्रकृतिका जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका आयोजनाहरु आवधिक योजनामा एकीकरण गरी कार्यान्वयनमा सहजीकरण गरिनेछ। स्थानीय आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरकारी निकाय, गैरसरकारी संघ संस्था, विकास साझेदार र निजी क्षेत्रका श्रोत परिचालन गर्न मार्गचित्र तथा खाका तयार गरिनेछ। यसका लागि जलवायु

परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यबस्थापनका कार्यलाई स्थानीय आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मुलप्रवाहीकरण गर्न गाउँपालिकाको आवश्यकता अनुसार नीति तथा जलवायुमैत्री पूर्वाधारविकास निर्देशिका तयार गर्नु पर्ने देखिन्छ। जसअनुसार जोरायल गाउँपालिकाले विभिन्न विषय सम्बन्धि कार्यविधि, निर्देशिकाहरु पनि जसरी गरिसकेको छ।

६.२ स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण

जोरायल गाउँपालिकाको स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजनालाई विकास र विषयगत योजनामा साथै स्थानीय सेवा प्रदान गर्ने निजी तथा गैर सरकारी संस्थाहरुको योजना प्रक्रियामा समायोजन गरि विकासका काममा मुलप्रवाहीकरण गर्नका लागि गाउँपालिका तथा वडाको जनप्रतिनिधि, राजनैतिक दलहरु, अन्य वहुसरोकारवालाहरु र एकीकृत योजना तर्जुमा समितिसँग यस अनुकूलन योजना तर्जुमा प्रक्रिया देखि नै छलफल र समन्वय गरिएको छ। यसरी नै पालिका स्तरमा अनुकूलन कार्य योजनाका र प्रक्रियाको सम्बन्धमा प्रस्तुतिकरण गरी पालिकाका सेवा प्रदायक निकायहरुसंग छलफल गरिएको थियो।जोरायल गाउँपालिकाको हरेक वडा स्तरका स्थानीय राजनीतिक दल, सामाजिक संस्थाहरु, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु संग विस्तृत छलफल तयार गरी अनुकूलन कार्ययोजन तयार गरिएको छ र गाउँपालिकाबाट अनुमोदन भए पश्चात यो लागु हुनेछ। स्थानीय योजनामा धेरै जस्तो योजनाहरु समेटिदै आए पनि केहि अनुकुलन योजनाहरु जलवायु परिवर्तनको असर तथा प्रभाव बारे उचित जनचेतना नहुदाँ समाबेश हुदैनन्। यसरी नै जोरायल गाउँपालिकाको वार्षिक योजनामा समावेश नभएका योजनाहरुलाई नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत जिल्ला समन्वय समिति तथा सम्बद्ध विषयगत कार्यालयहरु तथा अन्य सरोकारवाला निकायमा पनि पेश गरी मूलप्रबाहिकरणको लागि पहल हुनेछ। भविष्यमा गाउँपालिकाले तयार गर्ने आबधिक तथा बार्षिक योजना तथा रणनीतिहरुमा यस अनुकूलन योजनालाई उच्च प्राथमिकताका साथमा समायोजन गरिनेछ। यस योजनाका प्राथमिकताहरुलाई केन्द्रिय स्तरमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय मार्फत राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तयार गरिने रातो किताब मार्फत राष्ट्रिय विकास योजनामा समायोजन गर्न समेत आवश्यक पहल गरिनेछ। योजना समायोजनका लागि निम्नानुसार कार्यहरु समेत पहिचान गरिएका छन्।

क. तत्काल गर्नुपर्ने

- स्थानीय अनुकुलन योजनाका बारेमा सचेतना जागरण गर्ने र अपनत्वको विकास गर्ने।
- योजना पुस्तिका वा सो अन्तर्गत प्राथमिकतामा परेका क्रियाकलापहरु आवश्यक प्रक्रिया पुयाई सम्बन्धित बिषयगत तथा अन्य सरोकारवालाहरु समक्ष पेश गरी कार्यन्वयन गर्ने तथा आवश्यक सहयोगको लागि सबन्धित निकायहरुसँग पहल पैरवी तथा समन्वय गर्ने ,

ख. योजना तर्जुमा प्रक्रियाको आवश्यक तयारी तथा जिम्मेवारी

स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरणका लागि तालिका ३० मा प्रस्तुत गरिए अनुसार आवश्यक तयारी तथा जिम्मेवारी वहन गर्नु पर्ने हुन्छ।

तालिका ३०: योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समयमा समायोजन गर्नुपर्ने

योजना तर्जुमाको स्तर	आवश्यक तयारी	जिम्मेवारी
टोल बस्ती स्तर	यस योजना बमोजिम आ-आफ्नो टोल बस्तीमा प्राथमिकतामा परेका योजनाहरु निर्धारित ढाँचामा पेश गर्ने।	सम्बन्धित टोल बस्तीबाट पालिकामा प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्ति (गाउँपालिका सदस्य) वा प्रभावित समुदाय वा सम्बन्धित बिषयगत क्षेत्रको व्यक्ति
वडा स्तर	वडा स्तरमा गर्नुपर्ने कार्यहरु, विभिन्न वडासँग सम्बन्धित कार्यक्रम भए सबैसँग समन्वय गर्नुपर्ने	वडा अध्यक्ष, सचिब वा तोकिएको व्यक्ति, वडा समितिका सदस्यहरु
गाउँपालिका स्तरमा	गाउँ परिषदबाट अनुमोदन गराउन पहल गर्ने।	कार्यपालिका सदस्यहरु, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन इकाईका सदस्यहरु राजनितिक दलका प्रतिनिधि
बिषयगत क्षेत्रका योजनाहरु	विभिन्न विषयगत क्षेत्रका योजनाहरु समबन्धित मन्त्रालय सँग समन्वय गर्ने जस्तै, वन संग सम्बन्धित योजनाहरु सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको साधारणसभा पूर्व नै कार्यसमितिमा पेश माथिल्लो स्तरमा लैजानु पर्ने योजना भएपनि सम्बन्धित निकायको तल्लो तह जस्तै सब डिभिजन वन कार्यालय को सिफारिस	सम्बन्धित बिषयगत क्षेत्रसँग सम्बन्धित तथा अनुभवी व्यक्ति भएमा राम्रो
विभिन्न परियोजनाहरु	परियोजनाका तल्लो तहका योजना तर्जुमा प्रक्रियामा वा सोझै परियोजनाको पायकको कार्यालयमा निर्धारित ढाँचामा कार्यक्रम पेश	परियोजनाका स्थानीय सामाजिक परिचालक तथा कर्मचारी मार्फत गर्दा राम्रो

परिच्छेद ७: अनुकूलन कार्यहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

७.१ योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको समायोजन

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई विकास र विषयगत योजनामा साथै स्थानीय सेवा प्रदान गर्ने सरकारी, निजी तथा गैर सरकारी संस्थाहरूको योजना प्रक्रियामा समायोजन गर्नका लागि पालिका स्तरमा अनुकूलन कार्ययोजना र प्रक्रियाको सम्बन्धमा प्रस्तुतीकरण गरी सेवा प्रदायक निकायहरूसँग छलफल गरी प्राथमिकतालाई स्थानीय विकास योजनामा समायोजन गरेर गाउँ परिषदमा निर्णय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। यसरी नै गाउँपालिकाले तयार गर्ने वार्षिक योजनामा समावेश नभएका योजनाहरूलाई वडा मार्फत गाउँपालिका र विषयगत कार्यालयहरूमा पठाई एकीकृत हुनेछ। यसरी नै जोरायल गाउँपालिका भित्र काम गर्ने विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूमा विषयगत कार्यालयहरूको योजनामा पहिचान भएका अनुकूलन कार्यलाई समावेश गरी एकीकृत योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। यसरी नै यस गाउँपालिकामा तयार हुने आवधिक योजनामा यस अनुकूलन कार्ययोजनालाई उच्च प्राथमिकताका साथमा समायोजन गरिनेछ।

७.२ अनुकूलन कार्यहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन

अनुकूलन योजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको नेतृत्व गाउँपालिकाले गर्नेछ। गाउँपालिकाले योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन बाहेक स्थानीय स्तरमा घरधुरी, स्थानीय समुदाय र परियोजनाहरुले स्थानीय अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्य, समुदायमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रम, पारस्थितिकीय प्रणाली, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन र विषयगत क्षेत्रसँग सम्वन्धि र समूहको योजनामा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका कार्यहरु समायोजन गर्नेछ। जोखिम तथा संकटासन्नता र यसका अन्तरनिहित कारणहरु व्यक्ति, घरधुरी र समुदाय स्तरमा फरक फरक भएका कारण स्थानीय योजना तर्जुमा प्रकृयामा जलवायु परिवर्तनबाट बढी प्रभावित महिला तथा संकटासन्न घरधुरीको विशिष्ट समस्यालाई समाधान गर्ने अनुकूलनका कार्यक्रमहरू समावेश गरिनेछ। अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणका योजनाहरु घरधुरी, स्थानीय समुदाय, उपभोक्ता समूह, संघ—संस्था र परियोजना स्तरमा निर्माण र कार्यान्वयन गर्नलाई प्रोत्साहन गरिनेछ। जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरु व्यक्ति, घरधुरी, स्थानीय समुदाय र उपभोक्ता समूहको जीविकोपार्जन तथा परिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित हुन सक्नेछ।

यस योजनाको सफल तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र समन्वयात्मक भुमिकाका लागि वडा समिति तथा कार्यपालिका समिति क्रियाशिल रहनेछ। पालिकाले प्रदेश, सघिय सरकार, गै.स.स को सहयोग तथा समन्वयनमा क्रियाकलापहरुको कार्यन्वयन गर्ने छ। जलवायु वित्तका लागि पनि स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना महत्वपुर्ण दस्ताबेज हुनेछ। अनुकूलन योजनामा उल्लेखित कार्यहरुलाई गाउँपालिका, विषयगत शाखा, समुदायमा स्थापित भई क्रियाशील रहेका विद्यमान समुह, संस्था, क्लब तथा उपभोक्ता समितिहरु मार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ। भौतिक पूर्वाधार सम्बन्धि कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा आवश्यकता अनुरुप प्राविधिक तथा उपलब्ध अन्य विज्ञहरुबाट

विस्तृत लागत अनुमान गराउनुका साथै कार्यान्वयनमा समेत सहयोग लिईनेछ। अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको सहजिकरण विपद् व्यवस्थापन समितिले गर्ने छ। जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यक्रमहरुलाई थप प्रभावकारी बनाउने, स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यन्वयनलाई थप प्रभावकारी बनाउन आवश्यक पृष्ठपोषण गर्ने काम विपद् व्यवस्थापन समिति मार्फत गरिने छ। बार्षिक बजेट तर्जुमा तथा जलवायु परिवर्तन, विपद् जोखिम न्युनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यक्रमहरुलाई मुलप्रवाहिकरण गर्न आवश्यक सहजिकरण गर्ने तथा बजेट विनियोजनका लागि कार्यपालिकामा पैरवि समेत यस समिति मार्फत गरिने छ।यस समितिको क्षमता अभिवृद्दि गर्ने आवश्यक क्रियाकलापहरु समेत समावेश गरिने छ।

यस योजनामा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सहयोग पनि आवश्यक पर्ने हुनाले सो कार्यक्रमहरुका लागि सरोकारवाला निकायको वार्षिक योजनामा समावेश गर्नका लागि वडा एवं गाउँपालिकाले पहल गर्नेछ। प्राथमिकतामा परेका हरेक क्रियाकलापहरुको विस्तृत कार्यान्वयन योजना र जिम्मेवारी तय गरी सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था निकायहरुसँगको समन्वय र सहकार्यमा स्रोत तथा सेवा जुटाई कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ। योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि व्यक्तिगत बानी व्यवहार देखि नै परिवर्तनको खाँचो देखिएको छ। त्यसैगरी यस योजनाको कार्यान्वयनमा नीजि क्षेत्रको भूमिका अहम् हुन सक्छ। नीजि क्षेत्रको संभावित भूमिका यसै योजनामा उल्लेख गरिएको छ। यसका लागि वडा तथा गाउँपालिकाले सम्बन्धित नीजि क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र एवं स्थानीय उद्योग बाणिज्य संघ मार्फत समेत पहल गर्नेछ।

७.३ अनुकूलन योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

जोरायल गाउँपालिका अन्तरगत अनुकूलन योजनामा समेटिएका सबै घरधुरी तथा सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष सहभागिता तथा गाउँपालिकाको विद्यमान गाउँ विपद् व्यवस्थापन समन्वय समिति, कार्यपालिका सदस्यहरु र खासगरी पालिका स्तरिय अनुगमन मूल्यांकन समितिको अगुवाईमा अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको अनुगमन अर्धबार्षिक रुपमा गरिनेछ।

अभिलेखिकरणमा उल्लेखित आवश्यक सूचनाहरुलाई ध्यान दिई अनुगमन गर्नु पूर्व अनुगमनको खाका तयार गरी सोही अनुसार अनुगमन र प्रतिबेदन तयार गरिनेछ। अनुगमनको लागि समितिका पदाधिकारीहरु अनुगमन सम्बन्धि अभिमुखीकरणमा सहभागि भएर मात्र अनुगमन कार्यमा संलग्न हुनेछन् जसबाट गरिएका प्रभावकारिताको लेखाजोखा गर्न सहज हुनेछ।त्यसैगरी वार्षिक रुपमा मूल्याङ्कन गरिनेछ भने योजनाको अन्तमा अन्तिम मूल्याङ्कन गरी पुनः आगामी दिनको मुल्याङ्कन योजना तयार गरिनेछ। यसरी नै अनुकूलन कार्ययोजनालाई सघाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले सिकाइ, चिन्तन मनन-र पृष्ठपोषणका लागि अवसर प्रदान गर्दछ।

कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्य मुलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुझावलाई सम्बोधन गरिने छ। साथै गाउँपालिका तथा सम्बन्धित समूहले स्व-अनुगमन मुल्याङ्कन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरु संग संयुक्त

रुपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन मूल्याङ्कन गरिनेछ। कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परिक्षण गरिनेछ।

तालिका ३१: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

अनुगमन	किन	कसले	कहिले	कसरी
वडा तहको अनुगमन	पारदर्शीता र अपनत्व कायम गर्न अनुकुलन कार्यहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन	वडा समिति वडा स्तरीय अनुगमन समिति	कार्यक्रम सञ्चालन पूर्व, सञ्चालनको क्रममा र सम्पन्न भएको १ महिना भित्र (हरेक कार्यक्रम)	सार्वजनिक लेखा परीक्षण, स्वः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
गाउँपालिका तहको अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरु तहमा)	कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न। योजना र प्रगतिको लेखाजोखा गर्न। कार्यक्रमको प्रभावकारीता वृद्धि गर्दै समयमा कार्य सम्पन्न गर्न।	कार्यपालिका सदस्य, पालिका स्तरिय अनुगमन समिति, वन, वातावरण तथा विपद् इकाई, पालिकाका कर्मचारी तथा सहयोगी निकायहरु	अर्धवार्षिक रुपमा (पौष र असारमा)	समिक्षा तथा योजना तर्जुमा वैठक
			त्रैमासिक	फिल्ड अनुगमन अन्तरक्रिया
			नियमित	फोटो तथा अध्ययनको संकलन
			वार्षिक	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन
जिल्ला तहको अनुगमन	अन्तरपालिका समन्वय तथा अनुकूलनका राम्रा अभ्यासहरुको सिकाई आदानप्रदान गर्न पारदर्शिता र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न	समन्वय समितिका पदाधिकारीहरु	अर्ध वार्षिक वा वार्षिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण
प्रदेश तथा संघीय मन्त्रालय	पारदर्शिता र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न, कार्यक्रम संचालनको प्रभावकारिता औल्याउन	प्रदेशः- सम्बन्धित मन्त्रालय सघंः- सम्बन्धित मन्त्रालय	वार्षिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण

तालिका ३२: अनुकूलन क्रियाकलापको अनुगमन ढाँचा

अनुगमन गर्ने व्यक्तिको नामः						अनुगमन मितिः			
फोनः			इमेलः			हस्ताक्षरः			
विषयगत क्षेत्रः									
क्र. स.	क्रियाकलाप	इकाई	लक्ष्य	परिणाम	प्राथमिकता	लक्षित घरधुरी	वडा	बस्ति	सहयोगी निकाय
१									
२									
३									

तालिका ३३: अनुकूलन क्रियाकलापको मूल्याङ्कन ढाँचा

विषयगत क्षेत्र			
क्रियाकलाप		इकाई	
क्रियाकलाप स्थिति			
सुरू मिति		समाप्त मिति (यदि पुरा भएको भए)	
क्रियाकलाप प्रमुख		संलग्न संस्था	
सम्पर्क			
इमेल			
ठेगाना			
क्रियाकलाप सारांश			
क्रियाकलापको नतिजा			
लक्ष्य		परिणाम	
परियोजनाका फाइदाहरू			
लाभार्थीहरूको संख्या			
लाभान्वित क्षेत्रहरू			
उपयोग गरिएको बजेट			
मूल्याङ्कनकर्ताको नामः			
हस्ताक्षर		मूल्याङ्कनको मिति	

अनुसूचीहरु

अनुसूची १: प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा

क्र. सं	प्रकोप	वर्ष	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरू	प्रभावित समुदाय तथा वर्ग	भविष्यमा हुने सक्ने यसका असर तथा प्रभावहरू	बचाउका प्रयास तथा संस्थागत सहयोग
वडा नं १						
१	पहिरो	२०६४ २०६५ २०६६ २०७८ २०७९	पनाली गैरामा १ घर पूर्ण रुपमा क्षति, ५०० रुख नस्ट, मेलखोला ४ घरमा सामान्य क्षति १ घर पूर्ण क्षति, ७५ रोपनी जमिनमा क्षति अविरल बर्षा संगै आयको पहिरोबाट भीमदत्त राजमार्ग एक हप्ता बन्द स्थानीय कृषि सडक एक महिना बन्द ५०-६० रोपनी कृषि योग्य जमिन • १०० जति पानीका मुहानमा क्षेति • एक महिना सम्म बिजुली बत्ति अबरुद्ध • सढलेक खोलाले २५० रोपनी जग्गा बगाएको • वडाखेत, खारमा १०/१२ गाई/भैसी बगाएको	वडा भित्रका सबै बस्तीहरु	खेतीयोग्य जमिन तथा बस्ति पुरिन सक्ने, उब्जनीमा कमि हुन सक्ने, भौतिक पूर्वाधारहरुमा क्षति पुर्याउन सक्ने, पानीका मुहान पुरिन सक्ने	सडक बिभाग, स्थानिय संघ, संस्था, नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार

			• ११ घरमा पनि क्षेति			
२	बाढी	२०६५	• खोलाले बगाएर २ जनाको मृत्यु	मल्लो बडा खेत	बाढी बढ्न सक्ने सम्भावना, बस्ती जस्तै वडाखेत, तोली, खारमा बढी जोखिम हुन सक्ने तथा खेतीयोग्य जमिन बगाउन सक्ने	केही पनि नभएको
३	हावाहुरी	२०७९	१०-१५ घरको टिन र खरको छानो उडाएको, मकै खेती र धान खेतीमा क्षति	घोरडी, गौरा, मानाकोट	टिनको छाना उडाउन सक्ने, बाली तथा फलफुल खेतीमा नोक्शानी पुर्याउने	केही पनि नभएको
४	असिनापानी	२०७३ २०७४	२०७३ सालमा गहुँ खेती सबै नष्ट, धान खेती सबै नष्ट, फलफूलका फुल झारेको,	वडाका सबै बस्ती/ समुदाय	बाली तथा फलफूलमा क्षति, आर्थिक नोक्सानी	केही पनि नभएको
५	डढेलो	२०७० देखि २०८०	विभिन्न सामुदायक वन, सरकारी वन, निजि वनहरूमा क्षेति, गाई/बाख्रा पोलिएका	वडाखेत, तोली, मुसिलेक, बेरुबाटा	वनको हैसियत, संरचना तथा गुणस्तर कम हुने, जडीबुटीको अभाव	आगो निभाउने कार्य गरेको, अग्नि रेखा बनाएको, झाडी फँडानी गरेको
७	खडेरी	२०८१	हिउँदे बाली तथा उत्पादन नभएको, गहुँ तथा धान बाली ५०% सम्म उत्पादन घटेको, पानीको मुहान सुकेको	गैरा, भानाकोट, घोरडी, हिरापुर	उत्पादन कमी तथा नहुने, खाद्य सङ्कट तथा भोकमरी हुन सक्ने, अझै पानीको हाहाकार हुन सक्ने	
८	रोगकिराको प्रकोप	२०७५ देखि हालसम्म	किराको प्रकोप सुरु भएको, आलु खेतीमा कमी आएको, कृषिको उत्पादन कमी भएको	वडाभरि	खाद्य सङ्कट तथा भोकमरी हुन सक्ने	नभएको

९	चट्याङ्ग	२०७०	२ जना मानिसको मृत्यु, ५० जना घाइते, २० वटा गाई, ५ वटा भैसी र २५ वटा बाख्राको मृत्यु,	गैरा हिरापुर, घारडी, खडीना, सार्कीडाँडा, गोगनपानी, भानाकोट, मुसिलेक, बेरुवाटा, नागानी, मणिपुर	चट्याङको अर्थिंग नराखे हो भने आगामी दिनमा अझै यसको जोखिम बढ्ने सक्ने	घाइतेको उपचारको लागि सहयोग भएको
वडा नं २						
१	पहिरो	२०६६ २०८०	बसेनी गाउँमा १५ रोपनी जति जग्गा बगाएको बृहत कैनखेत खानेपानी मुहान पहिरोले लगेर २०४ परिवारलाई पानीको अभाव	बसेनी, कैनखेत	खेत, बारी तथा भौतिक पूर्वाधार क्षति, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अवरुद्ध हुन सक्ने	नेपाल रेडक्रस
२	बाढी	२०७९	छतिवनमा १५० रोपनी धानबाली डुवानमा परेको, छतिवन खानेपानीको इन्टेक र पाईप बाढीले बगाएको	छतिवन गाउँ	बाढी बढ्न सक्ने सम्भावना, अझै पानीको अभाव हुन सक्ने	ढुंगाको गारो लगाएको, वृक्षारोपण तथा स्थानिय स्तरबाट सामान्य मर्मत गरेको
३	असिना	२०७५	गहुँ बालीमा क्षति भएको	वडाका सबै बस्ती	बाली तथा फलफूलमा क्षति, आर्थिक नोक्सानी	सहयोग नभएको

४	खडेरी	२०६५ देखि हालसम्म	कृषि उत्पादनमा ह्रास आएको, विभिन्न पानीका मुहान सुकेको	वडाका सबै बस्ती	उत्पादन कमी तथा नहुने, खाद्य सङ्कट तथा भोकमरी हुन सक्ने	कुनै सहयोग नभएको
५	आगोलागी/डढेलो	२०७९	४-५ हेक्टर क्षेत्रफल वन नष्ट भएको, मुहान सुकेको , भट्टी खोलामा होटेल जलेर समान नस्ट भएको		वनको गुणस्तर कम हुने, जडीबुटीको अभाव	
६	चट्याङ्ग	२०७५	धारापानी डाँडा खालीमा २ जनाको मृत्यु	धारापानी डाँडा खाली	मानिस तथा पशु चौपाया क्षति हुन सक्ने, इलेक्टोनिक सामान क्षति हुने	सिउँडीको बोट घरको छानोमा राख्ने गरेको,
वडा नं ३						
१	बाढी	२०७८	घरजग्गा पुरेको, १३ वटा पशुचौपाया पुरेको, मोटरसाइकल पुरेको, ३ जनाको मृत्यु, नवलपुरका ७ घर र कोटेलीमा ४ घर उच्च जोखिममा रहेका, ठुल्डुङ्गगामा १ घर भत्किएको	नवलपुर, गडाखर्क, पुर्खे, कोटेली, साहानीगाउँ	जग्गा तथा बाली नाली बगाउने, खानेपानीको धारा तथा टंकी बगाउन सक्ने	प्रदेश सरकार, स्थानिय सरकार
२	पहिरो	२०३६ २०६० २०६२ २०६४ २०६५	सेलामा दलित परिवारको घर भत्किएको टाटर गाउँमा एक जना बालकको मृत्यु वरममा १ घर ढलेको तथा एउटा गाईको मृत्यु भएको सेगुनी टोलमा २ वटा घर ढलेको पातलमा एउटा घर ढलेको, २.५ कुन्टल जति अन्न पुरिएको	सेला टाटर वरम सेगुनी टोल पातल	वनजंगल, पशु. बाटो तथा खाने पानीको मुहान, टंकी पुर्न सक्ने साथै चरिचरण क्षेत्र समेत पुर्न सक्ने	रेडक्रस

३	डढेलो/आगलागी	२०७७ २०७८ २०८१	सुनिखोलामा १ जना महिलाको आगोलागीमा परेर मृत्यु ठाडा टोलमा २ वटा कच्ची घर जलेको तथा गहुँ बाली नस्ट भएको खिराल नजिकै खानेपानी तथा सिंचाई पाईप जलेर नस्ट	सुनिखोला ठाडाटोल टाटर	मानिस, पशु, वन तथा बन्य जन्तु विनाश हुन सक्ने	रेडक्रस, जिल्ला प्रशासन कार्यालय
४	हावाहुरी	२०७८	वरम, दुदेखाली, ठाटिगडा टोलमामकै बाली ढलेर नस्ट तथा जंगलका रुखहरु ढलेका	वरम, दुदेखाली, ठाटिगडा	छानो उडाउन सक्ने, फलफुल खेती तथा कृषि बालीमा अझै विनाश गर्न सक्ने, बनजंगल तथा बारीका रुखबिरुवा ढाल्ने सम्भावना रहन्छ	केहि सहयोग नपाएको
५	खडेरी	२०५८ २०७५ देखि २०८०	धान, मकै खेतीमा पूर्ण असर गरेको, पानीको मुहान सुकेको, बाली उत्पादनमा कमी भएको, रोगकिराको प्रकोप बढेको	वडाभरि	भोकमरी, आर्थिक गतिविधि बन्द, बेरोजगारी बढ्न सक्ने तथा महामारी फैलन सक्ने	केहि सहयोग नपाएको
६	असिनापानी	२०३५ २०५६	धान, गहुँ, मकै र फलफूल तथा तरकारी बालि नष्ट	वडाभरि		गाउँपालिकाले बीउ बिजन तथा राहत दिएको
७	चट्याङ्ग	२०७४ २०७५	गडाखर्क/थालीमा १ पुरुष घाइते तथा १ राँगो मरेको	गडाखर्क, थालीमा	अर्थिंग तथा जनचेतना नभएमा अझै यस्ता घटना बढ्न सक्ने	सिउँडीको बोट छाना माथि राख्ने गरेको

वडा नं ४						
१	पहिरो	२०६४ २०७७	कलमाटागाउँमा पहिरो गई ५ जना मानिसको मृत्यु भएको साथसाथै विभिन्न स्थानमा पहिरोले क्षति गरेको सैगडामा राति अचानक पहिरोमा परि ४ जनाको मृत्यु, १ जना घाइते भइ उपचारको क्रममा मृत्यु भएको, ओखडानीमा गोठ क्षति भइ ३ ओटा भैसी १, हाल गोरु, ३ ओटा बाख्रा मरेको	सैगडा, ओखडानी	गाउँ वस्ती पुरिन सक्ने जोखिम, जग्गा जमिन तथा खेती बाली पुरिने सम्भावना, खाने पानी तथा वन क्षेत्रमा असर पर्न सक्ने	गाउँपालिका तथा सरकारबाट सहयोग पाएको
२	हावाहुरी	२०६६	लक्ष्मीनगरमा विभिन्न स्थानमा टिनको छाना उडाएको, रुखहरु भाचेको	बगस्ती, बाजिलेक, चुचुनढुङ्गा, पिपलकोट		समुदायले आफ्नो स्तरबाट केहि सहयोग गरेको
३	असिनापानी	२०७९	धेरै धान बाली नष्ट, भोकमरी लागेको, पछिल्लो समयमा गहुँ र फलफूल बालीमा क्षति पुर्याउँदै आएको	सिलङ्गिबाग, बगस्ती, खैगाड, ओखडानी, गाजरी		गाउँपालिका
४	खडेरी	२०५२ २०६३ २०८० २०८१	धान र गहुँ उत्पादन नभएर खाद्यान्न अपुग भएको, कुवाहरू सुकेको तथा खानेपानीको मुहानमा पानी कम भएको	लक्ष्मीनगर	खाद्यान्न संकट पर्न सक्ने, पानीको मूल सुक्न सक्ने, सिंचाईमा असर पर्न सक्ने	आफैले किनेर जोहो गरेको तथा टाढा बाट पानी बोकेर ल्याउने गरेको

५	आगोलागी/डढेलो	२०५२ २०७९	रानीवन डढेलो खर र सानो बोट बिरुवा क्षति, खिर्राचौर सामुदायिक वनको २०० जति रुख जलेको	वडाका सबै	वन पैदावारको कमी हुन् सक्ने	समुदायले निभाएको तथा बिरुवा रोपेको
वडा नं ५						
१	बाढी	२०६८	धुपारीमा २.५ रोपनी धानखेत बगाएको	धुपारी	फेरी दोहोरीन सक्ने, भौतिक तथा मानवीय क्षति	केहि सहयोग नपाएको
२	पहिरो	२०४२ २०६०	खहडा बिस्मरा धुपारीमा ८ रोपनी जति खेतीयोग्य जमिन बगेको नकुरडामा ४ रोपनी जति धान बाली नस्ट भएको	खहडा बिस्मरा धुपारी	फेरी दोहोरीन सक्ने, भौतिक तथा मानवीय क्षति हुन सक्न, पानीको नहर भत्किन सक्ने	केहि सहयोग नपाएको
३	आगलागी	२०८०	विभिन्न सामुदायिक वनको लगभग १० हेक्टरको भुइँ घाँस र बोट बिरुवा नाश	वडाभरि	आगलागीका घटना दोहोरीन सक्ने, वन मात्र नभई बस्तीतिर पनि आगजनी भइ भौतिक तथा मानवीय क्षति दोहोरीन सक्ने	स्थानीय
४	खडेरी	२०७४ देखि हालसम्म	लगाएको बालीनाली तथा फलफुल खेति सुकेर नस्ट, खेती बालीमा उत्पादन कमी,	सम्पूर्ण वडा भरि	झाडापखाला माहामारी जस्ता रोग फैलिन सक्ने	स्वास्थ्यचौकी तथा वडाहरुले सहयोग गरेको
५	रोगकिराको प्रकोप	२०७९ २०८०	मकै खेतीमा फौजी किरा र धान खेतीमा सलहले २५% सम्म उत्पादन घटेको,	वडाका सबै बस्ती	खाद्य सङ्कट हुन सक्ने	स्थानीय

			पशुमा लम्पी स्किन रोगको महामारी भइ ३० बाख्रा, ३०० वटा गाई/गोरु तथा ५ वटा भैसीमा फैलिएको			
वडा नं ६						
१	बाढी	२०५७ २०७८	मडेवलमा एक घरमा क्षति, नदि नजिक क्षेत्रका घरहरुमा क्षति, अविरल वर्षा संगै आएको बाढीलेगर्दा ४३ रोपनीमा लगाएको धानबाली नस्ट	शिरोडा, पिपलतोल, कफल्तडी, सानी गाड, गाबर, तेलपरा, चिमेतडा, मडेवल	बाली नाली तथा खेतीयोग्य जमिन बगाउन सक्ने, बिस्तारको क्रममा रहेको हुदा खोलाको सतह वृद्धि हुन सक्ने	रेडक्रस, जिल्ला प्रशासन, स्थानिय युवा क्लब, स्थानिय समुदाय, वडा कार्यालय, गाउँपालिका
२	पहिरो	२०२४	कृषि योग्य भूभागमा क्षेति भएको, ५४ रोपनी जति धान, मकै तथा कोदोमा क्षेति गरेको	गुनड, बरकोला, आरुवाटा, न्वाली	बस्ती विस्थापित हुन् सक्ने, कृषि उत्पादन कमी हुने, अझै ठुलो क्षेति हुन सक्ने	स्थानीय सरकारद्वारा सहयोग
३	आगलागी/ डढेलो	२०८०	उजिनडामा १ घर जलेर नस्ट, विभिन्न समुदायक वनमा आगोलागी भएको जसले गर्दा घाँसपात मेला र रूखविरुवाहरुमा क्षति भएको, प्राकृतिक स्रोतहरु नस्ट भएको	उजीनडा, डाँडा गाउँ, ग्वानी, निरौली	आगोलागी नियन्त्रण नहुदा बायु प्रदुषण बढ्ने, मानब स्वास्थ्यमा असर, चरिचरणमा असर तथा काठ दाउरको कमी हुन सक्ने	रेडक्रस, जिल्ला प्रशासन, स्थानिय युवा क्लब, स्थानिय समुदाय, वडा कार्यालय, गाउँपालिका

५	खडेरी	२०७५ साल देखि हालसम्म	यसपाली हिउँदे गहुँ खेती गर्ने ५०% जग्गा बाँझो तथा उत्पादन क्षति, धान/मकै खेति सुकेको, भोकमरी लागेको	वडाका सबै वस्ती	बालबालिकालाई जोखिम हुने, खाद्यान्न संकट पर्न सक्ने	किनेर जोहो गर्ने गरेको, बजारमा

अनुसूची २: वडा अनुसार स्रोत तथा क्षमता विश्लेषण

वडा नं	भौतिक स्रोत	प्राकृतिक स्रोत	मानवीय स्रोत	आर्थिक स्रोत	सामाजिक स्रोत
१	पक्कि सडक- १० किमि, कच्ची सडक- ४२ किमि., बिधालय भवन- २८, स्वास्थ्य भवन- १०, सहकारी भवन- ११, हाड्रोपावर खारगाउँ- १, सिंचाई नहर -४, सामुदायिक भवन- ७, मठ मन्दिर- ११, प्रहरी चौकी-१ झलुंगे पुल-३	सामुदायिक वन -७, छहरा झरना-१, खोला नदि-३ (वडाखेत, खैगाड, खार, तोली) जेलावान झरना १, काठ, दाउरा, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, पानीका मुहानहरु	शिक्षक २९ जना, स्वास्थ्यकर्मी ६ जना प्राबिधिक जनशक्ति १, सहकारी कर्मचारी- ५ जना, सुरक्षाकर्मी-९ जना कृषि प्राबिधिक १० जना, दक्षजनशक्ति- ३५ जना	कृषि फर्म होटेल, फेन्सी पसल, किराना पसल, पशु पसल, बन पैदावार,	आमा समूह- १४ बालक्लब-४ युवा क्लब- २ सहकारी बिपतका सामग्री
२	विद्यालय ८ वटा, प्रहरी चौकी भवन १वटा, वडा कार्यालय भवन १ वटा, रेडक्रस भवन १ वटा, स्वास्थ्य चौकी भवन १ वटा, वन कार्यालय भवन १ वटा, सडक कार्यालय भवन १ वटा, सामुदायिक वनका भवन ३० वटा पक्कि सडक - भीमदत्त राजमार्ग, बुडर-जोरायल सडक, बुडर-जोगबुढा सडक	खानेपानीका मुहान ३० वटा छतिवन ताल, रंगेली ताल, डाँडाखाली ताल छहरा, झरना भगत डाँडा पर्यटकिय क्षेत्र	डाक्टर २ जना, शिक्षक ३० जना, नर्स ६ जना, सांसद २ जना, ओभरसियर १, भूपू आर्मी/पुलिस ५ जना, निजामती कर्मचारी २५ जना, वैदेशिक रोजगार २५	होटलहरु ५० वटा, किराना पसल ४५ वटा, डेरी १ वटा, बैंक १ वटा, सहकारी ६ वटा, लघुवित्त ५ वटा, मेडिकल ३ वटा, हार्डवयर ३ वटा,	खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति- १४, आमा समूह - १४ बाल क्लब- ४, युवा क्लब-१,

वडा नं	भौतिक स्रोत	प्राकृतिक स्रोत	मानवीय स्रोत	आर्थिक स्रोत	सामाजिक स्रोत
	कच्ची सडक — १० वटा नेपाल टेलीकम टावर, झुलुंगे पुल २ वटा, औधोगिक ग्राम १ वटा, मठ मन्दिर १० वटा		जना, गाडी चालक ४, महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका ५ जना	सा.व.को राजस्व, कृषि फर्म, रेमिट्यान्स,	गैरसरकारी संस्था- ३, नागरिक सचेतना केन्द्र, सामुदायिक सिकाई केन्द्र
३	कच्चि सडक- १५४ किमि, पक्कि नहर १० कि.मि. (२६ नहर), झलुंगे पुल — ९ वटा, स्कूल भवन ५१ वटा (८ बिद्यालय), संघ-संस्था भवन २० वटा, टेलीफोन टावर १, मान्दिर ३६ वटा, अस्पताल भवन १, गाउँपालिका भवन — १, वडा कार्यालय भवन १, कृषि कार्यालय भवन -१, प्रहरी कार्यालय भवन — ३, पशु कार्यालय भवन १, आयुर्वेदिक अस्पताल -१, रेडक्रस भवन — १, वन कार्यालय भवन -३ , पक्कि घर -४०, कच्ची घर — ६१५ वटा, हड्रोपावर- २ वटा, पानीघट्ट — १२ वटा	नदि- २ वटा खोला — ५५ वटा सामुदायिक वन — १२ राष्ट्रिय वन- स्लेट खानी — २ खानेपानी मुहान -९० वटा ढुंगा खानी — १० बालुवा, गिट्टी	डाक्टर- २० जना शिक्षक- १०० जना प्रहरी- १५० जना सशत्र प्रहरी — ४० जना नेपाल आर्मी- ३५ जना निजामती कर्मचारी — १०१ जना	जडीबुटी ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, काठ, सहकारी बैंक, होटेल पसल कृषि समूह खाद्य मिल सल्लाको खोटो	बाल क्लब- ९ वटा युवा क्लब- ३ वटा महिला समूह खानेपानी उपभोक्ता समिति, राजनीतिक दलहरु आमा समूहकृषक समूह

वडा नं	भौतिक स्रोत	प्राकृतिक स्रोत	मानवीय स्रोत	आर्थिक स्रोत	सामाजिक स्रोत
४	जोरायल-बुडर सडक- २२ किमि वगस्ती, गैरा , गोल्डेन सडक- १८ किमि, सिलङ्गिवाग - गाजरी सडक- ३० किमि, सिलिंगी वाग- सिराउ सडक- २० किमि, हाट गुनड सडक- १५ किमि, जोरायल सहजपुर सडक- ४५ किमि, हाट भजना सडक- २ किमि, विभिन्न टोलमा खानेपानी योजनाहरु-३४ वटा, बिधालय भवनहरु-२२ वटा, गाउँघर क्लिनिक ९ वटा, नहरहरू-१५ वटा, झुलेंगे पुल- ६, पक्कि पुल-१, मिल तथा उद्योग-४ वटा, मन्दिर तथा संग्रालय पानी घट्ट-८ वटा	वनजंगल - सामुदायिक वन, राष्ट्रिय वन, पानीका स्रोत (तेलेलेक), ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, खानेपानी मुहान,	दक्ष जनशक्ति- ५०० जना कृषि बिज्ञ स्वास्थ्यकर्मी -२३ शिक्षकहरु- १०० सेना प्रहरी- ४० स्काउट -४ रेडक्रसकर्मी-१५ स्वास्थ्यस्वयंसेविका- १५	कृषि तथा पशु फर्म व्यापार ब्यवसाय बैदिशिक रोजगार नदि जन्य पदार्थ (ढुंगा, गिट्टी, बालुवा) वन पैदावार, सहकारी, बैंक	सहकारी बालक्लब युवा क्लब आमा समूह कृषक समूह उपभोक्ता समिति राजनीतिक दल
५	बिद्यालय भवन -३० वटा सामुदायिक भवन — ४ वटा झलुंगे पुल- ६ वटा नहर — ४० मन्दिर मठ- ७ साना जलबिधुत- १ होटेल- ६	सामुदायिक वन — ८ राष्ट्रिय वन- १ जडिबुटी जिवजन्तु/चराचुरिंगी खोलानदि- गडसेरा गाड, नकुरडी गाड, खतेडा गाड	स्वास्थ्य कर्मचारी - २०, शिक्षक- ३५, प्राबिधिक जनशक्ति- ४०, नेपाल प्रहरी- ५५ जना, नेपाल आर्मी- ५० जना अगुवा कृषक- १२०	कृषि- बाख्रापालन, फलफुल खेति, जडीबुटी, माछापालन, कुखरा पालन, भैसी पालन, कुटनी पिसानी मिल, घट्ट, लघु जलबिद्युत, सहकारी,	आमा समूह- २०, वालक्लब- ५ युवा समूह- ३ सहकारी- १० गडसेरा गाड लघु जलबिद्युत,

वडा नं	भौतिक स्रोत	प्राकृतिक स्रोत	मानवीय स्रोत	आर्थिक स्रोत	सामाजिक स्रोत
	स्वास्थ्यचौकी भवन- ३वटा		गैर सरकारी संघसंस्था -१० विभिन्न जोखिम न्यूनीकरण समुहहरु, कृषि प्राबिधिक, वन प्राबिधिक	यातायात, बैदेशिक रोजगार, पर्यटकिया क्षेत्र	प्रहरी चौकी, स्वास्थ्य चौकी, बिधालय, विभिन्न जोखिम न्यूनीकरण समुहहरु,
६	खसरे जोरायल सडक-१७ किमि सिंचाई नहर सामुदायिक भवन- १३ वटा आमा समूह भवन- ६ वटा आमा समूह भवन-६ वटा झुलेंगे पुल- ८ वटा पानी ट्यांकी-१५ वटा लघु जलबिघुत भवन- वटा बिधालय भवन- ४५	खोला नाला वनजंगल (भागेश्वोर, भगवती, केदार, गुनड, , सिरोड़ा, गाबर) ढुंगा, गिट्टी, बालुवा खानेपानी मुहान-८ जडिबुटी फलाम खानी तामा खानी बोटबिरुवा	शिक्षक८० जना स्वास्थ्यस्वयंसेविका १७ जना प्राबिधिक जनशक्ति- ४० नेपाल प्रहरी- ५५ जना नेपाल आर्मी- ५० जना अगुवा कृषक- १२० गैर सरकारी संघःसंस्था -१०	कृषि- बाखापालन, फलफुल खेति, जडीबुटी, माछापालन, कुखरा पालन, भैसी पालन, कुटनी पिसानी मिल, घट्ट, लघु जलबिद्युत, सहकारी, यातायात, बैदेशिक रोजगार, पर्यटकिया क्षेत्र	बालक्लब १३ युवा क्लब- १ आमा समूह १२ कृषि समूह — १० स्वास्थ्य संस्था -४ सिंचाई समूह-४ मठ मन्दिर उपभोक्ता समिति

अनुसूची ३: योजना तयारी गोष्ठीमा उपस्थितिहरू

पालिका लापा तयारी गोष्ठीमा उपस्थित व्यक्तिहरुको विवरण

जोरायल गाउँपालिका , डोटी

Name of Municipality: Jorayal Rural Municipality	
Date of Workshop: April 29, 2024	
Location: Jorayal Rural Municipality Office, Doti	
Participants Information	
Male	31
Female	8
Total	39

S. N.	Name; Agency	Designation	Contact	Gender	
				Male	Female
1	Durga Datta Ojha	Municipality Chairperson	9848478988	1	
2	Jamuna Kumari Bohara	Municipality Vice-Chairperson	9848418479		1
3	Ganesh Dutta Bhatta	Chief Administrative Officer	9749962412	1	
4	Gam Bahadur Khatri	Ward Member-1	9848708503	1	
5	Chitra Raj Bhatta	Ward Member-3	9848590330	1	
6	Rana Bahadur Dhyadi	Farmer	9848695435		
7	Dambar Bahadur Saud	Nepal Redcross Society Member	9841672483	1	
8	Chandra Prakash Malla	Nepal Redcross Society Member	9862725237	1	
9	Yagya Saud	Ward Member-6	9841886385	1	
10	Kamal Singh Kathayat	Farmer	9869825370	1	
11	Suraj Roka Magar		9848404985	1	
12	Pradip Saud	Agricultural Officer	9858440104	1	
13	Surat Sahu	Office Assistant	9848887857	1	
14	Chandra Bahadur Sarki	Agriculture Technician	9864635321	1	
15	Bharat Bahadur Rokaya	Assistant Sub Inspector	9848553920	1	
16	Kalpana Kumari Madai	Legal Advisor	9848641344		1
17	Nirmal Kumar Madai	Agriculture Farm manager	98468428617	1	
18	Gagan Singh Raut	Nepal Redcross Society Member	9868428702	1	
19	Ram Bahadur Sarki	Farmer Representative	9848980855	1	
20	Jit Bahadur Madai	Farmer Representative	9848679957	1	

21	Dabal Bohara	Farmer Representative	9848529413	1	
22	Laxmi Devi Badi	Badi community representative			1
23	Thagani Badi	Badi community representative	9858440104		1
24	Bam Bahadur Saud	Agriculture farm Operator	9848787671	1	
25	Lok Bahadur Bohara	Chairperson, Disability Association Ward No. 1	9848800196	1	
26	Harka Bahadur Malla	Chairperson, Disability Association ward no. 3	9848980887	1	
27	Dambar Bahadur Sahu	Farmer	9868477848	1	
28	Khagita B.K.	Council Member	9863110478		1
29	Pampha Thapa	Council Member	9766999423		1
30	Khima Devi B.K.	Council Member	9868999832		1
31	Chakra Bahadur Saud	Council Member	9868445566	1	
32	Bed Dutta Bhatta	Senior Citizen		1	
33	Nabin Kumar Ojha	Ward Chairperson-3	9848497050	1	
34	Amrit Oli	Media Person	9868185151	1	
35	Bal Bahadur Oli	Ward Member-04	9865797755	1	
36	Bhakta Bahadur Thapa	Vice-Chairperson, Community Forest Users Committee	9848620579	1	
37	Surat Badi	Livestock Service Department	9867369118	1	
38	Hema Kapadyal	School Management Committee Chairperson	9848630535		1
39	Milan K.C.	Agriculture Department	9868415978	1	
Total				**31**	**8**

वडा न १

Name of Municipality: Jorayal Rural Municipality	
Date of Workshop: 3rd May 2024	
Location: Hall of Biodiversity Conservation Agriculture Cooperative, Gaira, Jorayal RM-01, Doti	
Participants Information	
Male	14
Female	17
Total	31

S. N.	Name; Agency	Designation	Contact	Gender	
				Male	Female
1	Jagat Bahadur Malla	Ward Chairperson, ward no. 1	9868554373	1	
2	Gam Bahadur Khatri	Ward Member, ward no. 1	9848708503	1	
3	Laxmi Kami	Ward Member, ward no. 1	9865719610		1
4	Indra Devi Oli	Member, Municipal Council	9848800128		1
5	Dal Bahadur Thapamagar	Ward Member, ward no. 1	9848624345	1	
6	Bhaskar Bhatta	Chairperson, Raniban CFUG	9848593482	1	
7	Dambar Bahadur Bohara	Child Protection Officer, Jorayal RM	9848858697	1	
8	Dharmananda Joshi	Principal, Shree Gaurisankhar Secondary School	9848513435	1	
9	Mohan Bahadur Malla	Health Worker		1	
10	Shovan Singh Oli	Social Worker	9865881831	1	
11	Ram Bahadur Karki	Police Sub Inspector	9847421641	1	
12	Lok Bahadur Bohara	Chairperson, Disability Association	9848800196	1	
13	Ramesh Kumar Oli	Social Worker	9860469233	1	
14	Gita Rawat Mahat	Community Mobilizer, Ghanteshwor Community Learning Center	9848663785		1
15	Yanji Sherpa	FCHV	9848708441		1
16	Kamana Khatri	FCHV	9868540242		1
17	Aarati Devi Malla	FCHV	9868871516		1
18	Bishna Kumari Sarki	Farmer	9848211745		1
19	Pabitra Devi Oli	FCHV	9848991929		1
20	Saraswoti Kumari Bista	Staff, Biodiversity conservation Agriculture Cooperative	9867749896		1
21	Hari Devi Oli	FCHV	9857457940		1
22	Ganesh Bahadur Bista	Manager, Biodiversity conservation Agriculture Cooperative	9848895253	1	
23	Bimala Khatri	FCHV	9754202848		1
24	Mankali Oli	FCHV	9848641260		1
25	Kalawati Malla	FCHV	9848825108		1
26	Basanta Malla	FCHV			1
27	Deshratna Dangi	FCHV	9848297352		1
28	Bhupendra Bahadur Malla	FCHV	9868329732	1	
29	Ramba Devi Malla	FCHV			1
30	Harikala Pun Magar	FCHV	9766404143		1

31	Kabiram Dangi	Chairperson, Agriculture Co-operative	9848702257	1	
Total				14	17

वडा न २

Name of Municipality: Jorayal Rural Municipality	
Date of Workshop: 3rd May 2024	
Location: Ward Office, Budor, Jorayal RM-02, Doti	
Participants Information	
Male	15
Female	11
Total	26

S. N.	Name; Agency	Designation	Contact	Gender	
				Male	Female
1	Bikram Mahat	Ward Secretary Ward no.2	9849077278	1	
2	Nakpu Thapa	Ward Member, ward no.2	9848846377	1	
3	Mina Devi B.K.	Ward Member, Ward no.2	9865798490	1	
4	Hira Devi Kadal	Ward Member, ward no.2	9840614017		1
5	Ganesh Singh Bhandari	Health Post Incharge, Chatiban Health Post	9848741448		1
6	Rewati Devi Ayer	FCHV	9845196390	1	
7	Giri Raj Pathak	Program Coordinator, CDF Nepal	9848978905		1
8	Hem Raj Bhandari	Member, Himsikhar Farmer Group	9868893425	1	
9	Ganesh Bahadur Kunwar	Farmer	9865714938	1	
10	Laxmi Devi Saud	Farmer	9848461016	1	
11	Jayanti Bhul	Member, Mothers Group	9843952691		1
12	Tirtha Raj Bhandari	Member, FECOFUN	9868438192		1
13	Dev Raj Bhatta	Farmer	9848680378	1	
14	Ganesh Bahadur B.K.	Coordinator, Community Forest Users Group	9848677031	1	
15	Dinesh Mahara	Vice Chairperson, Child Club	9825680906	1	
16	Aishwarya Kalel	Technician, Livestock Service Department	9868065808	1	
17	Bhakta Bahadur Thapa	Chairperson, CFUG	9848847596		1
18	Kusum Saud	Chairperson, Ward level child club	9865719883	1	

19	Dil Bahadur Bista	Office helper, ward office	9865861436		1
20	Krishna Singh Dhami	Police Sub Inspector	9848998253	1	
21	Aarchana B.K.	Nutritionist, Jorayal RM	9868503764	1	
22	Narpata Nepali	FCHV	9848226003		1
23	Kabita Thapa	ANM, Chatiban Health Post	9844818622		1
24	Ajita Chandra	Assistant Health Officer, Chatiban Health Post	9868706096		1
25	Shankhar Joshi	Senior Assistant Health Officer, Chatiban Health Post	9848995069		1
26	Kalyan Singh Dhami	Community Representative	9769013225	1	
Total				15	11

वडा न ३

Name of Municipality: Jorayal Rural Municipality	
Date of Workshop: 2nd May 2024	
Location: Nepal Redcross Society Hall, Rautkatte, Jorayal RM-03, Doti	
Participants Information	
Male	25
Female	6
Total	31

S. N.	Name; Agency	Designation	Contact	Gender	
				Male	Female
1	Nabin Ojha	Ward Chairperson, Ward no.3	9848497050	1	
2	Indra Khati	Ward Secretary ward no.3	9868703949	1	
3	Ghanashyam Oli	Party Representative, Maoist Center	9868529722	1	
4	Prakash Chandra Joshi	Party Representative, Nepali Congress	9848408402	1	
5	Rajan Kumar Maida	Chairperson, Ganyap CFUG	9865989577	1	
6	Bharat Bahadur Rokaya	Police Sub Inspector	9848523920	1	
7	Umesh Kumar Saud	Principal, Ratna Basic School	9866226984	1	
8	Chakra Bahadur Sahu	Ward Member, ward no.3	9868445669	1	
9	Dilmaya Matal	FCHV	9873110350		1
10	Bhaktaraj Awasti	Farmer	9848974365	1	

11	Tekendra Bahadur Rawal	Community Representative	9868563387	1	
12	Dilliraj Joshi	Social Worker	9865642785	1	
13	Santosh Kumar Oli	Secretary, CFUG	9865799077	1	
14	Hem Raj Joshi	Farmer	9868881842	1	
15	Gagan Singh Rawal	Social Worker	9868428902	1	
16	Yasodha Malla	Staff, Aastha Nepal	9868944831		1
17	Saradha Devi Ojha	Operator, Saraswoti Municipal Learning Centre	9868742447		1
18	Chari Nath Yogi	Community Representative	9762777558	1	
19	Yogendra Saud	Community Representative	9864865236	1	
20	Birendra Sahu	Community Representative	9866512145	1	
21	Harka Malla	Member, Disable Rights promotion Centre	9848980887	1	
22	Bam Bahadur Saud	Propioter, Nursery	9848787671	1	
23	Karaini Devi Badi	Chairperson, Badi Community			1
24	Sangita Devi Sarki	Ward Member, ward no.3	9849977613		1
25	Chida Raj Bhatta	Former Teacher	9848635672	1	
26	Bed Prakash Bhatta	Teacher, Ratna Basic School	9863318178	1	
27	Krishna Raj Awasti	Office Helper, Ward Office	9868812806	1	
28	Ugani Badi	Community Representative			1
29	Biraj Bhatta	Farmer	9869674138	1	
30	Lalit Rawal	Secretary, Unique Youth Club	9865655728	1	
31	Puspa Raj Joshi	Chairperson, Betal CFUG	9865633988	1	
Total				25	6

वडा न ४

Name of Municipality: Jorayal Rural Municipality	
Date of Workshop: 2nd May, 2024	
Location: Ward no. 4 office, Laxminagar, Jorayal Rural Municipality, Doti	
Participants Information	
Male	19
Female	13

Total	32

S. N.	Name; Agency	Designation	Contact	Gender	
				Male	Female
1	Nanda Raj Bhatta	Ward Chairperson		1	
2	Jitendra Kumar Bohara	Chairperson, Laliguras CFUG	984409935	1	
3	Dip Singh Sahu	Chairperson, Ghanteshwor Ma.Vi. Management Committee	9865737954	1	
4	Thageni Kumari BK	Chairperson, Kedar Swasthe Womens Groups	9865883391		1
5	Basanti Daarlami Thapa	Staff, SMCDF Nepal	9865634935		1
6	Amrit Kumar Oli	Journalist	9868185151	1	
7	Yosadha Bohara	Member Mahadev Womens Groups	9848980673		1
8	Purnima Darlami Magar	Youth Club	9868455703		1
9	Juna Sarki	Chairperson, Womens Groups	9865939537		1
10	Mukesh Saud	Student	9863110183	1	
11	Om Prakash Malla	Student	9748855306	1	
12	Dipak Saud	Student	9860628483	1	
13	Ambika Mahara	Businessman	9866239224		1
14	Chandra Dev Ojha	Ward Secretary	9868541365	1	
15	Bharat Bahadur Bohara	Chairperson Disabled Rights Committee	9864989275	1	
16	Khim Devi Kami	Ward Member	9868898973		1
17	Debaki Devi Saud	Local Farmers	9863110365		1
18	Janak Bahadur Saud	Local Farmers	9848627795	1	
19	Purna Bahadur		9869969124	1	
20	Nar Bahadur Kathayat	Chairperson, CFUG	9848681036	1	
21	Dhan Bahadur Bohara	Health Assistant,	9865649061	1	
22	Debaki Kumari Bista	Health Assistant,	9868508220		1
23	Nirmala Kathayat	Teacher	9868585088		1
24	Dabal Bahadur Bohara	Post office	9868653180	1	
25	Padam Bahadur Pali	Local Farmers	9848708908	1	
26	Chandraman Thagunna	Local Farmers	9767709090	1	
27	Shyam Bahadur Thapa	Ward office staff	9842190531	1	
28	Deb Saud	ward office staff		1	
29	Nirmala Darlami Magar	EDF	9861337834		1
30	Laxmi Dhyadi	Local Farmers	9848224605		1
31	Dipak Raj Basnet	YAE, LAPA Coordinator	9845462686	1	
32	Janaki Saud	YAE, LAPA Facilitator	9866511793		1
Total				**19**	**13**

वडा न ५

Name of Municipality: Jorayal Rural Municipality					
Date of Workshop: 30th April, 2024					
Location: Ward no. 5 office, Gadsera, Jorayal Rural Municipality, Doti					
Participants Information					
Male			16		
Female			10		
Total			26		
S. N.	**Name; Agency**	**Designation**	**Contact**	**Gender**	
				Male	**Female**
1	Dhoj Bahadur Deuba	Ward Chairperson	9864635840	1	
2	Bishnu Lal Bhatta	Headmaster, Mahendra Aa. Bi.	9848442684	1	
3	Dan Bahadur Deuba	Local Ploitical leader	9866644731	1	
4	Binod raj Bhat	Ward Secretary	9848497118	1	
5	Krishna Rawal	Community Health Worker	9868880546	1	
6	Sita Kumari Malla	Post Office	9868503720		1
7	Aaryan Bogati	Staff, Ward office	9863304841	1	
8	Bal Bahadur Deuba	Local Ploitical leader	98646335836	1	
9	Lalita Bista	Agriculture Technician	9843481744		1
10	Lal Bahadur Sarki	Palika Executive member	9864635821	1	
11	Dhirendra Nath	Police, Gadsera Police station	9865631790	1	
12	Dipa Devi Sarki	Ward Member	9748877713		1
13	Bhagrathi Devi Deuba	Member, CFUG			1
14	Khem Bahadur Kathayat	Local Ploitical leader	9844673762	1	
15	Hari Bahadur Chaudhary	Police, Gadsera Police station	9864729492	1	
16	Mina Devi Bhatta	Community Health Worker	9868499576		1
17	Bhawana Bista	Student	9871067041		1
18	Phadendra Kathayat	Teacher, Navodaya Ma. Vi.	9866493543	1	
19	Khema Bista	Student	9748877719		1
20	Sher Bahadur Bogati	Chairperson, CFUG	9749302828	1	
21	Pramod Kumar Chaudhary	Health Post Incharge, Gadsera	9847466621	1	
22	Manju Bista	Child club	9865761497		1
23	Basanta Devi bhatta	Ward Member	9746263967		1
24	Sushil Kumar Karki	YAE, Programme Manager	9851224317	1	
25	Dipak Raj Basnet	YAE, LAPA Coordinator	9845462686	1	
26	Janaki Saud	YAE, LAPA Facilitator	9866511793		1
Total				**16**	**10**

वडा न ६

Name of Municipality: Jorayal Rural Municipality	
Date of Workshop: 1st May, 2024	
Location: Ward no. 6 office, Khasare, Jorayal Rural Municipality, Doti	
Participants Information	
Male	18
Female	13
Total	31

S. N.	Name; Agency	Designation	Contact	Gender	
				Male	Female
1	Ganesh Bohara	Ward Chairperson		1	
2	Yagya Saud	Ward Member	9741886385	1	
3	Khim Bahadur Saud	Ward Member	9868800898	1	
4	Chitra Raj Bhatta	Local Political Leader	9848590330	1	
5	Tek Bahadur Bohara	Teacher	9769834999	1	
6	Sushil Bohara	Youth Club	9863363453	1	
7	Sarita Bohara	Womens Groups	9864765348		1
8	Laxmi BK	Disabled groups	9849580215		1
9	Surendra Bohara	Local Political Leader	9861226604	1	
10	Yogendra Madai	Technician	9766967603	1	
11	Nirmal Bahadur Bhat	Ward Secretary	9869547174	1	
12	Karan Saud	CDF Nepal	9868705090	1	
13	Chandani Saud	Student	9843498550		1
14	Parbati Kumari Budha	Community Health Worker	9848422313		1
15	Mina Kumari Bohara	Teacher	9864617626		1
16	Tikeshwori Saud	Community Health Worker	9769858655		1
17	Amar Bahadur Chedal	Ward office staff	9866106417	1	
18	Liladhar Bohara	local farmer	9845742614	1	
19	Samsher Dauba	Teacher	9864614642	1	
20	Rita Bohara	Social Worker	9769916930		1
21	Lahu Tamrakar	Local farmers	9864765086	1	
22	Krishna Kumari Bo-hara	Local farmers	9848202010		1
23	Laxmi Kumari Bhat	Local farmers	9869754696		1
24	Chandra Kumari Saud	Secretary Mahila Bikas Sanstha	9762292864		1
25	Khema Devi Saud	local farmers	9865932561		1
26	Bhagrathi Saud	local farmers	974869742		1
27	Tap Singh Saud	Local Farmers		1	
28	Gopal Singh Saud	local farmers		1	
29	Sushil Kumar Karki	YAE, Programme Manager	9851224317	1	

30	Dipak Raj Basnet	YAE, LAPA Coordinator	9845462686	1	
31	Janaki Saud	YAE, LAPA Facilitator	9866511793		1

सन्दर्भ समगीहरु

Desai, Z., & Zhang, Y. (2021). Climate change and women's health: A scoping review. *GeoHealth*, *5*(9), e2021GH000386.

Eckstein, D., Künzel, V., & Schäfer, L. (2021). Global Climate Risk Index 2021. *Who Suffers Most from Extreme Weather Events*, 2000-2019.

FRTC. (2022). Land cover of Nepal [Data set]. Forest Research and Training Center. Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. https://doi.org/10.26066/RDS.1972729

MoFE. (2021a). Vulnerability and Risk Assessment and Identifying Adaptation Options: Summary for Policy Makers. Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. Kathmandu, Nepal.

MoFE. (2021b). Vulnerability and Risk Assessment and Identifying Adaptation Options in the Agriculture and Food Security. Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. Kathmandu, Nepal.

MoFE. (2021c). Vulnerability and Risk Assessment and Identifying Adaptation Options in the Forest, Biodiversity and Watershed Management in Nepal. Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. Kathmandu, Nepal.

MoFE. (2021d). Vulnerability and Risk Assessment and Identifying Adaptation Options in the Water Resources and Energy in Nepal. Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. Kathmandu, Nepal

MoFE. (2021e). Vulnerability and Risk Assessment and Identifying Adaptation Options in the Water, Sanitation and Hygiene (WASH) Sector in Nepal. Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. Kathmandu, Nepal.

MoFE. (2021f). Vulnerability and Risk Assessment and Identifying Adaptation Options in Health sector in Nepal. Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. Kathmandu, Nepal.

MoFE. (2021g). Vulnerability and Risk Assessment and Identifying Adaptation Options in Rural and Urban Settlements. Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. Kathmandu, Nepal.

MoFE. (2021h). Vulnerability and Risk Assessment and Identifying Adaptation Options in Industry, Transport, and Physical Infrastructure. Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. Kathmandu, Nepal.

MoFE. (2021i). Vulnerability and Risk Assessment and Identifying of Adaptation options in Disaster Risk Reduction and Management (DRRM). Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. Kathmandu, Nepal.

MoFE. (2021j). Vulnerability and Risk Assessment and Identifying Adaptation Options in GESI, Livelihood and Socio-Economic Sector in Nepal. Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. Kathmandu, Nepal.

MoFE. (2021k). Vulnerability and Risk Assessment and Identifying Adaptation Options in Tourism, Natural and Cultural Heritage. Ministry of Forests and Environment, Government of Nepal. Kathmandu, Nepal.

MoHP (2022). Vulnerability and Adaptation Assessment of Climate Sensitive Diseases and Health Risks in Nepal. Ministry of Health and Population, Government of Nepal, Kathmandu, Nepal.

Nakray, K. (2013). Gender-based violence: a framework for public health budgets and policies. In *Gender-based violence and public health* (pp. 33-47). Routledge.

Rezwana, N., & Pain, R. (2021). Gender-based violence before, during, and after cyclones: slow violence and layered disasters. *Disasters*, 45(4), 741-761.

Sorensen, C., Murray, V., Lemery, J., & Balbus, J. (2018). Climate change and women's health: Watts, N., Adger, W. N., Agnolucci, P., Blackstock, J., Byass, P., Cai, W., ... & Costello, A. (2015). Health and climate change: policy responses to protect public health. The lancet, 66 386(10006), 1861-1914.

जिल्ला विपद व्यवस्थापन समिति (२०७९)। *डाेटी्ग जिल्लाको जिल्ला विपद पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०७९।* जिल्ला विपद व्यवस्थापन समिति, डाेटी्ग।

नेपाल सरकार (२०६८)। *स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना, २०६८।* नेपाल सरकार, वातावरण मन्त्रालय, जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन महाशाखा, काठमाडौं।

नेपाल सरकार)२०७६(। *राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति २०७६*। नेपाल सरकार, सिंहदरबार, काठमाडौं।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय (२०७९)। *राष्ट्रिय जनगणना २०७८ [तथ्यांक]।* नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, थापाथली काठमाडौं https://censusnepal.cbs.gov.np/results/household?province=7&district=69&municipality=8

वन तथा वातावरण मन्त्रालय (२०७६)। *स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना खाका २०७६।* नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, सिंहदरबार, काठमाडौं।